

бШ43(4укр)
К 3-15

Р. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ

**КРИТИЧНІ
НАРИСИ**

ТОМ 5

**ЩО НАМ ДАВ
М. ХВИЛЬОВИЙ?**

ВИП. 2

**ДАРУНОМ
ПРОФЕСОРА
А. ХУРЛОВИЧЕВИЧА**

(ДРУГЕ ВИДАННЯ, ПЕРЕВІРЕНЕ І ДОПОВНЕНЕ)

В-ВО

„УКРАЇНСЬКА КРИТИЧНА ДУМКА”

+

Воз 1470-5/2

Шифр Ш43(4УК) 3-15 Інв. № 2905098

Автор Заверненський Р.

Назва Критичні нариси

Т. 5: Що нам дав М. Хвильовий?

Місце, рік видання Б. м. 19--?

Кількість стор. С. 115-171 [3]с.

окремисті 49, [7]с.

ілюстрації

карт

схем

Том 5 частина вип 2

Конволют В кн. після С. 166 іруць С. 166 б, 166 с.

21.11.14
Примітка

і шукати виходу з зачарованого кола. Але ї тут їм не пощастило, бо вони шукали парикмахерський перпетуум мобіле: ** шукали такого станoviща, коли й вівці залишаються цілі, й вовки не почуватимуть голоду".

Отже лише ті з "хвильовистів", які дійсно не мають прихованих намірів і не розуміють, що вони "зупинились на якомусь ідіотському роздоріжжі", які думають, що "парикмахерське перпетуум мобіле" (захвалюване тими "хвильовистами", які чудово знають, куди вони хочуть затягнути еміграцію) справді є краще за блискучі й логічні концепції Донцова - лише ті можуть воліти ту чудернацьку сумішку ідей, яку можна знайти у "Вальдшнепах" і де-яких статтях Хвильового.

Для справжньої політичної української еміграції є шкідливі як бойківсько-шерехівські "філософствування" так і "шукання" такого "парикмахерського перпетуум мобіле" в якому б поєднувалися, лишаючися "цілими", всі комуністичні "вівці" (матеріалістичне розуміння світу, колективістичні ідеали, пошана до комуністичних "божків" українського походження - діячів вигаданого "фітільовщиками" вже на еміграції "укр. ренесансу 20-их років", орієнтація на "прозрівшого" енкаведиста, бажання зберегти спільноту, яка зветься "многонаціональний сов. народ", ненависть до Заходу, ненависть до українського націоналізму і т. д.) з націоналістичними "вовками" (ідеалістично-позитивістичним світорозумінням, культивуванням волі, поділом на масу і еліту, "націоналістичними" фразами, бажанням визволитися культурно і т. п.).

Для справжньої ж політичної еміграції нині цілком не потрібні ті ідеї, які пропагував Хвильовий у "Вальдшнепах". Еміграція може все користне, що є в тому творі, пізнати безпосередньо з джерел у невикривленому вигляді. Для мешканців же УССР навіть "Вальдшнепи" були користні, бо буди і тим самим дуже шкідливі, а то й небезпечні для окупантів України, для москвинів і їхніх попіхачів. Тому не можемо дивуватися, що керуючі чинники звернулися до Хвильового з досить категоричним жаданням.

І ось у цьому критичному, рішачому моменті М. Хвильовий обрав цілковиту капітуляцію і то, як побачимо далі, капітуляцію фактичну і щирю. Він палить другу частину своїх "Вальдшнепів" і складає в лютому 1928 року "Заяву" до Ц.К.КОМ. Партії*, в якій не лише зрікається всіх досі ним боронених поглядів, але й заплямовує ці "помилки". Крім того пише в тій "Заяві": "Я прошу всіх літературних одно-

*Видрукована була 28.II. 1928 р. в "Комунисті". Уривки з неї див. у "Додатках" в кінці книжки. ** Це б то - вічний двигун, що мав би всупереч законам фізики сам собою вічно рухатися. "Парикмахер (фрізер), не знаючи фізики може пробувати такий прилад збудувати.

думців рішуче відмовитись від тих форм боротьби на літературному фронті проти вульгаризаторів, що в них до цього часу велася боротьба, бо таку боротьбу, як я в цьому цілковито переконався, неминуче використовує українська контр-революція в своїх класових інтересах".

УІ.

ШЛЯХОМ САМООБПЛЬОВУВАННЯ І ДНОЩИЦТВА.

Вже в третьому томі творів Хвильового, датованому 1930 роком (хоча, звичайно, ті твори писалися й друкувалися раніше) – помітний виразний нахил унікати всякої, навіть партійної, "проблематики" й дискусійних питань, поруч із виразним скерованням вістря проти українських партизанів, що провадили боротьбу з червоною Московщиною, а також взагалі помічається намагання цілковито приховати національний характер боротьби 1917-21 років.

Новеля "Мати" в драстичній формі суггерує читачам, немов боротьба 1917-21 років була тільки і виключно "громадянською" війною, в якій "брат" хотів убити "брата" (а помилково вбив матір). Ця концепція надзвичайно корисна для окупантів, бо виключає навіть будь-яку участь у боротьбі чужинців, а тим більше – чужинецьку навалу.

Вправді в сатиричному творі "Іван Іванович" можуть наївні добачити щось "антипартійного", але це безперечно не так. Тоді, коли писано цей твір, в пресі було подостатком статей, що атакували й пятнували тих "псевдо-комуністів", які прслізли в партійний апарат і навіть в провід. Таке "викривання" було корисне для влади, бо воно посередньо усправедлилювало ті арешти і усування з проводу, які мали і мають місце в УССР, і скероване воно не проти партії, а проти тих, кого партія "в своїй мудрости" усуває!

Новеля "Злочин" неумотивована психологічно, має узаasadнити той же комунізм як щось, що непереможно охоплює й опановує життя, як щось чому неухильно належить майбутнє. Є в ній звичайно й антирелігійні думки.

Оповідання "З Варинної біографії", писане навмисне з більш ніж "натуралістичними" подробицями, має виразну тенденцію кинути тінь і опоганити евангельське оповідання про народження Христа.

Обурюючо-цинічне комуністично-пропагандове оповідання "Наречена" має захляпати болотом і представити в найгіршому світлі українських партизанів, роблячи з них не борців проти окупантів, тільки огидних, жорстоких, озвірілих бандитів, що знущаються й гвалтують самотню дівчину.

Ту ж мету мав Хвильовий, пишучи наступне оповідання "Бандити", яке змальовує тих же українських партизанів як звірюк-садистів, п'яних бандитів, а разом і боягузів, що думають лише про власну шкіру, рятуючи яку, вбивають один одного. Що всі щойно згадані оповідання були в істоті речі лише пропагандою на користь окупантів-більшовиків і що мали узасаднити большевицькі езекуції й розстріли - це не підлягає сумніву.

Тільки три остатні оповідання є більш менш аполітичні, хоча, читаючи оповідання "Шелихвіст", несамохіть не можемо позбутися вражіння, що в ньому описані не переживання мисливця, викликані випадком з качкою, тільки переживання ката, який невдало розстрілював людину.

Словом, майже цілий третій том складають твори виразно комуністичні і ворожі українському рухові, користні ж тільки для окупантів.

Оповідання Хвильового, що ввійшли до третього тому, ще більш менш відомі літераторам, читачам і публіцистам західно-українських земель та старої еміграції, натомісць майже цілком невідомі ті дрібні белетристичні його твори, що були писані після виходу третього тому і розкидані по комуністичних журналах, як рівнож писані пізніше статті Хвильового на ідеологічно-літературні теми. Одні й другі - варті спеціальної уваги бо, лише знаючи також їх, можна дати остаточну ясну відповідь на питання: що нам "дав" М. Хвильовий і яке було його "каяття"?

Перед тим, як спинитися на де-яких виступах Хвильового з часів по 1928 році, даємо оцінку його заховання по цій даті, взяту зі статті того самого Андрія Хвилі, що найбільш гостро оскаржував Хвильового в ширенню націоналістичних, "фашистівських" ідей у "Вальдшнепах", це б то у ширенню тих ідей, які нині звать наші "хвильовисти" - "вістниківськими".

Отже той же Хвиля в "Критиці" за квітень 1930 року, це б то більш ніж два роки після другого каяття Хвильового, пише: "Хвильовий визнав свої помилки й роботою своєю допомагає партії поборювати український націоналізм, особливо на культурному фронті" (стор. II).

Як бачимо, "головний прокуратор", що оскаржував Хвильового, тепер, на підставі більш ніж двохлітньої обсервації, стверджує, що Фітільов "своєю роботою" (а не словами!) допомагає поборювати український націоналізм, а вираз "особливо на культурному фронті" свідчить, що він також допомагав його борювати і не "на культурному фронті"! Ми не маємо матеріалів, які б давали право твердити, що тут натякається знову на "роботу" в енкаведе, але маємо підстави твердити, що ця "робота" була в ділянці, яка не має нічого спільного з культурою і мусить йти в парі з діяльністю енкаведе.

Далі, в тій же статті, читаємо: "Хвильовий став на партійні позиції, але хвильовизм у нашій країні має ґрунт і проти нього треба нещадно боротись, він бо живучий і небезпечний".

Згадане речення стверджує, що після успішної ліквідації спроби поєднання комуністичних ідей з націоналістичними ідеями Донцова - "боїовим завданням", яке висуває влада окупантів, є вже ліквідація найменших проявів стихійного націоналізму, що його звать тепер окупанти також "хвильовизмом". З того ж речення випливає, що власне "вістниківство" - має ґрунт на Україні.

І ось ми обсервуємо виняткове явище: Хвильовий зрадивши самого себе й відрікшись від того, що писав, стає сам до послуг владі у "викриванню хвильовизму" інших!

Звичайно, в суспільстві, яке виховували окупанти, уважається одною з чеснот безнастанне донощиттво! Доносять всі: брат на брата, приятель на приятеля, жінка на чоловіка, сестра на сестру, діти на батьків і т. д. Але й самі донощики доносили один на другого! Чи ж слід дивуватися, що й на Хвильового також дали сипалися "літературні" доноси? Адже ж і на самого Берію хтось доносив!

Однак тому, що Хвильовий "вірою і правдою" служить окупантам, навіть Хвиля мусить брати Хвильового під свій захист, пишучи: "Тов. Хвильовий бореться проти українського націоналізму. Чому ж тепер, коли тов. Хвильовий став на партійні позиції, проти нього здійснюють цькування?"

Боронять тепер Хвильового і Чубар, і Косіор, і Скрипник, а сам Хвильовий, намагаючися вислужитися перед окупантом, доходить до писання таких ганебних слів (які, на жаль, не лишаються тільки словами):

"Від рецидивів ефремовщини ми не забезпечені, але від рецидивів хвильовизму тим паче; сьогодні він виступає як

хвильовизм, завтра як шумскізм, потім як волобуєвщина, ще колись як яворщина то-що... Робота над ідейним обезброєнням хвильовизму в такій же мірі необхідна, в якій вона необхідна над ідейним обезброєнням ефремовщини". ("Критика" 1930 р. , стор. 27). Ці ганебні слова написав Хвильовий підчас процесу С.В.У.

Вправді та його стаття не задовольнила Скрипника тому, що процес С.В.У. був влаштований тільки для того, щоб переконати народні маси, немов усі українські діячі лише прикриваються гаслом самостійности України і іншими подібними гаслами, а в дійсности борються тільки за клясові інтереси, за інтереси "куркуля", на самостійність же їм "начхати". Тому й пише Скрипник з приводу статті Хвильового: "Треба було пригадати ту клясову суспільну аналізу хвильовизму... який був літ. модифікацією прагнень куркуля й буржуазної та дрібно-буржуазної інтелігенції" (там же , ст. 29)*.

Як і слід було сподіватися, Хвильовий застосовується до цих вказівок і починає нищити "хвильовизм".

З завзяттям вишукує він у інших авторів наїменші прояви "хвильовизму" і на сторінках журналів "нищить" той "хвильовизм" і твори авторів у яких він мав би виявлюватися. Звичайно, в тих умовах, які панували і панують на окупованій Україні, таке "викривання" не є просто висловленням погляду критика чи письменника, але завжди є також поданням "матеріялу" для енкаведе. Така "критика" в УССР, практично, є одною з форм донощитва.

Звичайно, ми тут не будемо наводити виступів Хвильового в пресі проти оскаржених у процесі С.В.У. (статті: "Хто ще сидить на лаві підсудних" і інш.) , бо такі виступи природні у людини, яка вже від 1918 року боролася в лавах окупантів зброєю, провокацією, пропагандою й терором проти всіх тих українських угруповань, (всіх не комуністів, не слуг Москви) яких репрезентанти в цьому процесі опинилися на лаві оскаржених.

Натомісць подаймо далі кілька уривків зі статті Хвильового, який вишукує і нищить "хвильовизм" у творах своїх колег - письменників-комуністів, або комуністичних приплентаців, та оскаржує заразом і критиків-комуністів, що так, як він, воювали і воюють проти українського націоналізму.

Спиняємося на тій статті, яка повязана зі справою,

*Цю вимогу виконав М. Куліш написавши в 1930 році "Патетичну Сонату".

що потрапила у нашу еміграційну пресу і яка була після того подана цілковито неправильно такою "науковою силою", як ... проф. Ю. Бойко (псевдо, яким користується вихована на діалектичному матеріалізмі людина, що не має нічого спільного з бойками).

Справа малася так: після ліквідації "Літературного Ярмарку", що його партія визнала, на підставі статей-доносів, зараженим "хвильовизмом", Хвильовий згуртував групу своїх однодумців довкола місяшника "Пролітфронт" ("місячник об'єднання студії пролетарського літературного фронту").

Натурально, існували ще й інші літературні угруповання, а серед них "Нова Генерація" - організація т. зв. українських футуристів, яка, рятуючися від нагінки з боку комуністичних прислужників, в тому часі декларує свій перехід на комуністичні позиції, це б то ті, на яких стояли і "Валітяни" і стоїть Хвильовий. М. Хвильовий, щоб прислужитися московським більшовикам "нюшити" за проявами українського націоналізму, та починає вишукувати і у членів "Нової Генерації" прояви того "українського націоналізму".

Підчас літ. дискусії, як запевняла в редактованому Хвильовим місяшнику "Політфронт" "Варвара Жукова" (псевдо), - "пенфутуристи мовчали й заговорили тільки після того... коли вже й сам М. Хвильовий відмовився від свого ухилу". ("Пролітфронт" ч.3, за 1930 р., стор. 318). Та й те "говорення" зводилося до твердження, що краще було б не підтримувати фінансово групові журнали.

Таким чином (як впливає зі слів В. Жукової) і після каяття Хвильового вони не атакували "хвильовизму". Але Хвильовий, як ми вже казали, хоче "дати докази" щирости свого каяття і своєї відданости владі і тому: 1) декларує: "Пролітфронт" нещадно бореться з усіма дрібнобуржуазними і націоналістичними ухилами в літературі, від кого б вони ні виходили, викриваючи ті чи інші ідеологічні зриви в своїх лавах, ми будемо давати гостру відсіч і рецидивам х помилок, що мали місце в "Літ. Ярмарку" і 2) береться винищувати ті "ухили" у інших.

У рямцях цієї остаточної акції співробітники редактованого М. Хвильовим журналу пишуть про "ідеалістичні концепції теоріок "Нової Генерації", про "серйозне збочення націоналістичного характеру її окремих письменників".

Редактори журналу М. Хвильовий і А. Любченко містять в згаданому місяшнику наклепницьку статтю-донос "Жукової", яка починає її просто і ясно, пишучи дослівно: "Я хочу довести, що націоналістичний ухил "митців" "Нової Генера-

ції" не є випадковий, а виходить із суті футуристичного напрямку в мистецтві, що, як і фашизм в країні, базується виключно на націоналістичних підвалинах" ("Пролітфронт" ч. 3, ст. 205, 1930 р.).

З огляду на винятково гидку роль "Варвари Жукової" в справі підготовки "громадської думки" (яке завжди в СРСР попереджує процеси аранжовані Н.К.В.Д., а також розстріли і заслання) та на співвідповідальність у цій справі Хвильового, мусимо з'ясувати коротко ким була "Варвара Жукова".

"Варвара Жукова" це одно з псевд, уже згадуваного в книжці Костя Буревія, який був початково московським лівим соціал. революціонером, а потім, не вступаючи до жодної з українських партій, як стала очевидною перемога комуністів над усіма хто пробував їх усунути від влади - перейшов у число членів московської ж комуністичної партії. Пишучи по українськи, Кость Буревій завжди боронив найбільш скрайні москвофільські погляди. У році 1926 пише й друкує К. Буревій 40 сторінкову брошуру "Європа чи Росія", в якій, захлинаючися від захоплення, кричить про велич московської літератури, критики і... навіть перекладів. Ця брошура була виступом скерованим безпосередньо проти тої ідеї орієнтації на "психологічну Європу", яку під впливом Донцова висунув Хвильовий. Підозрілим є, що саме ця брошура, яка: а) боронила московської супрематії і в) викликала загострення дискусії й спровокувала Хвильового до ще виразнішого зформування антимосковського становища - була видана ... "накладом автора", так, немов би комусь залежало щоб дискутант не тільки не могли зорієнтуватися в становищі, яке мала б зайняти влада, але щоб навіть могли припускати, немов влада цілковито байдуже ставиться до дискусії та не збирається в ній брати участі, або, хоч би - боронити москвофільських поглядів.

На цю брошуру К. Буревія (він же - "Варвара Жукова") відповів, як ми знаємо, М. Хвильовий статтею "Московські задрипанки", яка й дала владі багатющі матеріал для організації "нагінки" за "хвильовизм", скерованої проти всіх, хто не виявлював належного захоплення всім московським*

Для того щоб виступ "Варвари Жукової" в "Пролітфронті" був зрозумілим читачам і ясною була роль Хвильового, мусимо попереду нагадати про організацію проти якої він був скерований.

*повторюємо знова: питання про те, чи Хвильовий діяв сам як провокатор, чи навпаки - був одною з жертв провокації - залишаємо без відповіді за браком доказів.

У Києві від 1920 року існувала літературна організація "українських футуристів", які себе звали в 1923-25 рр. "панфутуристами". Належали до неї Семенко, Шкурупій та інш. У перший час свого існування це угруповання сповістило: "Мистецтво є пережиток минулого... футуризація мистецтва - це загибель мистецтва. Панфутуристи ліквідують мистецтво. Смерть мистецтву". ("Семафор у майбутнє"). Пізніше це угруповання відмовляється від цього "вірую" і "Аспанфут" заявляє, що "мистецтво є засіб для створення комуністичної культури", переходячи так в комуністичний табор.

Течії подібні до цієї, відомі як "скрайне ліві" течії мистецтва, безперечно слід уважати проявом дегенерації й розкладу. Успіх таких течій в якомусь суспільстві є ознакою його розкладу. Комуністи уважали такі течії (мова не лише про панфутуризм) користними в тому початковому періоді, коли треба було "прискорити гниття й розпад буржуазно-февдального мистецтва". Під цим оглядом уважали вони також користними і ширення хворобливого сексуалізму; пропаганду проти родини, нездорові "шукання" такі, як в "Докторі Серафікусі" і "вільне кохання" подібне до змальованого в "Місті" Підмогильного, або в "Майстрі корабля" Яновського. Гниття було навіть конечним (певно тому і з тою ж метою ширять тепер того роду "твори" й серед еміграції). Однак після закріплення влади в своїх руках та переходу до "будівництва" держави, опертої на новому поколінню - керівники московської імперії вже не потребують тих течій, більше того - вони стають не лише небажаними, але й загрозливими, бо можуть ширити гнилизну далі, але тепер вже серед нової пануючої верстви і пролетаріату. Розклад мистецьких форм тому також уже стає небажаним. На намагання розкладу навіть самої мистецької форми вже дивиться влада вороже й у цій ділянці рівнож навертає в бік реалізму.

Уважний спостерігач мусив помітити величезну різницю між самим стилем хоч би творчості Хвильового до "Вальдшнепів" і пізніше.

Панфутуристи, при кінці двадцятих років починають видавати "Нову Генерацію" і намагаються пристосуватися до нових вимог, але це їм не вдається - вони були здатні лише і тільки до деструкції і тому мусять зникнути. Основна лінія політики партії вимагає ліквідації цього угруповання з його культом богеми, каварні, "25 віку" і... європеїзму! Тому не випадковим є, що К. Буревій, оборонець переваги і значіння московської літератури та культури, має підготувати ту ліквідацію грандіозним скандалом, так, як процес архидіякана Києво-Печерської Лаври мав підготувати

ліквідацію монастиря (Києво-Печерської Лаври).

І ось в 1927 році з метою скомпромітовання "Панфутуристів" пролазить в число співробітників органу панфутуристів Кость Буревій, під псевдом "Едварда Стріхи", що на це б то більшу частину життя перебуває в Парижі, куди стало їздити з Москви в характері дипломатичного кур'єра. Він звичайно не показується до редакції, лише пише до неї листи і надсилає свої "твори" і вдає з себе "панфутуриста". У його твори - це дбайливо прихований під "футуристичною" фразеологією зловний шарж на панфутуризм. Нарешті, коли Буревій став, так би мовити, одним з чоловічих співробітників органу "панфутуристів", співробітником, якого протягом майже трьох років уважали за "панфутуриста" - він, в 1930 році в ч. 5 журналу "Критика", містить статтю, в якій признається, що він вдавав з себе співробітника того угруповання з метою його скомпромітувати й осоромити. Як головну причину свого бажання скомпромітувати "Нову Генерацію" подає цей завзятий москвофіл на ст. 82 "Критики" бажання знищити цих "прихильників європейської літератури"*

К. Буревій пише про себе: "Едвард Стріха" має виступати в образі справжнього денді або шлюта... щоб забити памороки де-яким нашим палким прихильникам Європи". Отже, сам Кость Буревій тут говорить, що і в цьому випадкові він діяв проти прихильників Заходу, небезпечного і ненависного москвинам. Власне з цією метою він писав статті і вірші. Про один з тих віршів він же пише таке: "Змісту ніякого. Цілковита нісенітниця з алітераціями на з"**.

Редакція щойно в 1928 році почала догадуватися в чому справа. Отже дістався К. Буревій, як сам до цього признався, в число співробітників органу укр. панфутуристів з метою своєю діяльністю (статтями) штовхнути це літературне угруповання до дій, які мали вести до його розпаду й компромітації***.

Тут слід нагадати, що Кость Буревій почав свою "шляхетну" діяльність під прибраним іменем Е. Стріхи на сторінках

*В справі орієнтації на Європу знаходимо у Гео Шкурупія таке: "Взагалі орієнтація на Європу, що її запропонував лідер цієї групи М. Хвильовий, виглядає тут дуже провінціально і кумедно. Від Європи береться те, що там уже застаріше на 50 років".

** Цю власне (та інші подібні) "нісенітницю", за свідченням самого її автора, видано в Нью Йорці (К. Буревій "Пародези").

*** див. "Примітку ч. 2" при кінці книжки.

"Нової Генерації" в 1927 році і провадив її до кінця 1928 року, а в 1930 році "розкрив" на сторінках большевицької "Критики" своє псевдо і наміри, з метою доконати "Нову Генерацію". Тому, що якимсь чудом група "панфутуристів" не розлетілася - той же К. Буревій, на сторінках "Пролітфронту" виступив у тому ж 1930 році з наклепницько-донощицькою статтею, заховавши під жіноче псевдо "Варвари Жуквої". Вже сам факт, що К. Буревій вперто, протягом кількох років намагається знищити за всяку ціну і будь-якими засобами групу "панфутуристів", доводить, що маємо до діла не з літературним жартом, лише з поважною політичною акцією, веденою майже виключно гидкими й нечесними способами.

Тому, що під ту пору і М. Хвильовий "працював" не лише як відданий московському комунізму партієць, але й як донощик, що "викриває" й поборює найменші прояви українського стихійного націоналізму, колишні антагоністи Буревій і Хвильовий обеднані спільною прислужницько-донощицькою "працею" - виступають разом!

Вдаючи зі себе "панфутуриста" друкував К. Буревій на сторінках їхнього органу не лише безглузді вірші, які, нагадуючи футуристичну манеру - мали компрометувати журнал в якому вони появляються своєю глупотою, але й "ідеологічні" статті, в яких він під ослоною "футуристичних" фраз перепачковував, як погляди, які мали діяти в напрямці розкладу і хаотизації угруповання, так і погляди за які можна було "бити" тих же "панфутуристів".

У 1930 ж році К. Буревій спільно з М. Хвильовим, А. Любченком і Момотом започаткували широко закроену наклепницьку акцію, "пришиваючи" панфутуристам найбільш переслідуваний в С.С.С.Р. "український націоналізм" і навіть натякаючи на якісь звязки з О.У.Н.

Року 1933 влада окупантів, використовуючи всі дбайливо вибрані і штудерно зліплені протягом того часу "докази" так "завербованих" Буревієм, Хвильовим і Момотом та А. Любченком "панфутуристів" і оскарживши їх в... українському націоналізмі - засилає їх в 1934 році.

Не маючи документальних доказів, що ця комуністична "кумпанія", а в першу чергу - Хвильовий і Буревій діяли протягом тих кількох років, підготовлюючи знищення панфутуристів (провідник яких Семенко, звичайно, не був жодним комуністом), на пряме доручення енкаведе, ми не можемо висунути проти них цього обвинувачення. Однак правдоподібність нашого підозріння дуже велика і саме підозріння узасаднене.

Тоді ж був арештований і Влизько, якого, як ми бачи-

ли, зробив М. Хвильовий у своїх статтях-доносах "мазепинцем" і націоналістом. Можливо, що арештовані, чудово знаючи хто під ними "копав яму" - в свою чергу "завербували" К. Буревія і він також попав у лапи енкаведистів. Цілковиту імовірність такого кінця донощицької діяльності доводять запевнення Багряного, який докладно спиняється на можливості без більшого труду "завербовання" звичайнісіньким вязнем навіть своїх доглядачів чи слідчих і на ст. 46І "Гетсьманського саду" розповідає, як сам слідчий, наслідком нічим не узасадненого "завербовання" опинився за ґратками. Чому отже не міг комуніст і москвофіл Буревій - опинитися серед "ворогів революції"! Ми знаємо, що таким шляхом пішов не один зі значно більше перед московськими більшовиками заслужених більшовиків!

Ціла отже картина є ясна і ясно по кому справді "била дошкульно" неетична під кожним оглядом "діяльність" К. Буревія. Як стаття, з якої подаємо переконуючі цитати, так і та обставина, що ціла ганебна "імпреза" була спрямована проти угруповання, яке властиво було в дійсності не комуністичним лише "зміновіховсько-приплетачським" і свою розкладову чинність уже виконало, а також те, що саме тоді коли на нього звернув свою "ласкаву увагу" К. Буревій - партія ліквідувала всі подібні організації і приступила до ліквідування напрямків, що ширили гнилизну - не лише найменшого сумніву, що лише наївних, які цілком не орієнтуються у тодішніх відносинах, може зловити на гачок фраза: "К. Буревій дошкульно вдарив по партійній лінії".* Ми бачимо, що "вдаряв" він аж ніяк не по партії й його "удари" відчували дошкульно лише ті, яких осуджувала й не потребувала партія. Звуть К. Буревія наші "хвильовисти" - "майстром містифікації", тимчасом це далеко не докладне окреслення! Ми ствердили, що К. Буревій, діставшись підступом в ряди "панфутуристів", намагався своєю діяльністю в їх рядах підштовхнути їх як на найбільшу компромітацію, щоб тим довести саме угруповання до розпаду. Не осягнувши однак поставленої мети - знищення цієї організації без втручання влади, взявся до писання наклепів і доносів, з метою добитися цього ж іншим шляхом. Коли ми зазирнемо до "Словника іншомовних слів", виданого в 1951 році в Києві то на сторінці 527 прочитаємо: "зрадницька діяльність...з метою підбивання рев. організації на такі дії, які ведуть до її розгрому" - зветься "провокацією". Містифікацією ж зветься тільки, як знаємо, звичайне "обдурювання або введення в оману" зі значно більше невинною метою.

Лишаємо читачеві рішати чи слід назвати К. Буревія "майстром містифікації" чи "майстром" чогось іншого!

*Див. "Примітки" ч. 3

Але вертаймо до наклепницької статті К. Буревія підписаної псевдом "Варвара Жукова", яка входила як складова частина до тодішньої діяльності М. Хвильового.

Отже Варвара Жукова, пише в згаданій статті ("Фашизм і футуризм") друкованій в умовах особливотерору енкавде, дослівно: "Я хочу довести, що націоналістичний ухил "митців" з "Нової Генерації" не є випадковий, а виходить зі суті футуристичного напрямку в мистецтві, того напрямку, що, як фашизм, базується в кожній країні виключно на націоналістичних підвалинах... Я підкреслюю, що несвідомий "хвильовизм" ідеологів "комункульту" не є випадковий бо походить з природи футуризму" ("Пролітфронт" ч. 3, стор. 205, 1930 р.).

Далі, звичайно, дісталосся і Марінетті, і Шершеневичу (тільки, природно, не Маяковському!) і всіх футуристів оголошено у Варвари Жукової витвором "буржуазного націоналізму", "фашистами літератури".

Як же почала Варвара Жукова (К. Буревій) здійснювати свою обіцянку "довести, що націоналістичний ухил "митців" "Нової Генерації", не є випадковий"?

"Доводить" це Варвара Жукова тою методою, з якою ми мали нагоду безпосередньо запізнатися щойно після того, як серед нас опинилися "відомі вчені, професори й літературознавці"... виховані окупантами в "советських університетах" (або - біля них, бо часто перевірка стажу і "титулів" різних "науковців", "академіків", "політв'язнів" і т. п. приводить до досить пікантних відкриттів, які означалися на улюбленому "арго" тих усіх великостей словом "ліпа").

Цей "метод" доказу полягає в тому, що або автор літературного доносу, що ним послуговується, або якийсь його помішник-однодумець (в даному випадку один з трьох редакторів журналу - І. Момот) оскаржує противника в тому, що то він наче б то "безконечно паплюжить, не гербуючи навіть перекрученням цитат" (там же стор. 153). Після того спокійнісінько К. Буревій (Варвара Жукова) фальшує сам цитати, або, рахуючи на пришелепуватість читача, дає найбільш неймовірні і суперечні змістові цитованого твору "пояснення", щоб потім з тих "доказів" робити потрібні собі висновки. Ось напр., треба Жуковій (К. Буревій) в 1930 році довести, що "футурист" Семенко є типовий націоналіст-міщух і мріє про... відновлення Січі, пановання хуторян і т. п. і "вона", не вагаючися, на стор. 214 наводить три строфи з Семенкового вірша, в яких, навіть по вирванню їх з цілоти, ясно говориться, що "сиві прадіди забуті в грудях встануть враз, встануть безвістю заку-

ті вже останній раз", "співи матері", "вітряки, хатки, долини, Січ, зелений гай - всі ці образи прилинуть, скажуть: не займай". Плавівши подані попереду слова, з яких ясно, що Семенко в них змальовує внутрішню боротьбу в своєму серці між дитячими спогадами, вражіннями з рідної землі, "забутим" світом і чимсь іншим, новим, а тому ті його дитячі мрії й благають: "не займай", однак "пояснює" їх Жукова, цілком незгідно з текстом, на шкоду Семенкові.

"Вишколена" в специфічній "полеміці" советською владою "т. Жукова", згідно зі стосованим там стало методом, робить з цього вірша такі суперечні змістові висновки: "Семенко надіявся, що в наслідок війни здійсняться мрії його кволого міщанського націоналізму... Як на кого, то Січ, сиві діди й білі хатки є анахронізм, а для Семенка це є ідеал майбутнього".

Тимчасом цей вірш належить до циклу, що його Семенко назвав "Атавізи". Але цього мало! "Висновки" Костя Буревія зроблені з вірша Семенка суперечать текстові вірша, отже й думкам автора того вірша. "Варвара Жукова" в наклепницьких цілях допустилася ще одного нечесного підступу, а саме: вірш яки вона використала в 1930 році написав Семенко ще в 1918 році і зарахував його вже тоді до т. зв. "Атавіз", тим самим трактуючи описані в них настрої й переживання, як прояви атавізму. Скільки ж "контрреволюційних" віршів можна було б використати проти ордененосця Тичини, коли б почати витягувати його твори з 1918 року? Та для "жукової" - всі засоби добрі!

Послуговуючися цими советсько-московськими методами, звичайно, Жукова без дальшого труду "довела", що панфутуристи з "Нової Генерації" "проповідують звичайнісінький фашизм" (стор. 226). Мало того, вона ж "довела" далі, що "сьогоднішній український футуризм культурно розбрує пролетаріят і одкриває культурний фронт для буржуазно-мистецької інтервенції. А цього тільки й треба фашистам із Розбудови Нації" . (стор. 227). Зв'язок з "Розбудовою Нації", так би мовити "пришила" (те ж їх улюблене "арго") Жукова, використовуючи досить наївну статтю Калицького в "Розбудові Нації" з 1929 року ч. 5, як "канву", на якій "вишиває" вже Жукова, що їй прийшло в голову, і так письменники з "Нової Генерації" стають відповідальними за те, що, на думку Жукової, "фашисти з Роз. Нації", як вона (а не вони!) твердить, "піднесуть на фашистівському щиті й возвеличать наших "хутористів" і не завагаються висвятити Гео Шкурупія за допомогою уніятської церкви - на ватажка... католицького ренесансу!"

Ось якими методами користується Жукова для змонтовання свого доносу.

Так "довела" Жукова в органі що виходив під редакцією Хвильового і А. Любченка, що наче б то письменники "Нової Генерації" це ні більше ні менше, як "фашисти", помішники "Розбудови Нації" і що "футуризм давно обернувся в реакційний чинник в мистецтві", а тому, як там дослівно відруковано: "Треба цей труп зволікти з дороги пролетарської літератури" (стор. 227), а самі письменники "коли не виправлять своїх помилок", то, погрожує Жукова, переконаються, що такі статті, як Жукової, "це тільки "цветікі", це тільки паростки, що з них незабаром виросте справжня чистка укрліфівського мистецького доробку" (стор. 228).

Всі ми, звичайно, знаємо, що така "чистка" ніколи не обмежується до самих творів і тому не обходиться без.... енкаведе!

Ми мусіли докладніше познайомити читача з цим доносом Жукової не тільки тому, що за нього несе певну відповідальність М. Хвильовий, як один з редакторів журналу, але ще й тому, що, як далі побачимо, є підстави припускати значно більшу участь М. Хвильового у цій донощицькій акції.

Річ в тому, що Хвильовий на стор. 230 того ж журналу написав ивразно: "Давши своїй партії слово боротися із всіма проявами українського націоналістичного ухилу в літературі.... я хочу показати, куди веде.... контрреволюційна теорія "панфутуризму".

Отже - не тільки Жукова, але й Хвильовий особисто щоб здержати свою обіцянку партії підтримує донощицьку статтю Жукової і теж "хоче показати"... Мало того! Тому, що відомий ворог українського націоналізму, комуніст Сухино-Хоменко, уважав, що все ж донощики (Буревій і Фітільов та інші) очорнюють футуристів і обвинувачують їх у тому, чого ті й не думали, а тим самим уділяють нестислі "інформації" партії й владі, - Хвильовий пробує "підставити ногу" й цьому своєму товаришеві у виконванні не надто почесної полі, оскаржуючи його самого у бракові "революційної чуйности". Хвильовий пише, що він хоче своєю власною статтею, з якої ми подавали цитати ("Чим причарувала "Нова Генерація" тов. Сухино-Хоменка?"), добитися "щоб тов. Сухино-Хоменко... ніколи вже не заявляв, що Хвильовий пришиває хвильовизм там, де зовсім нема в тому потреби" (ст. 230).

Як бачимо, Хвильовий виступав добровільно в звичній ому ролі, а саме вірного слуги московських окупантів, "більшого папіста за самого папу", оскільки справа йшла про нищення найменших натяків на український стихійний націоналізм у інших письменників, ще не засуджених оста-

точно окупантами. Робить він це, як впливає з іншої його статті ("Кричущє Божество"), тому, що на його думку "тепер настав час, коли (в зв'язку з загостренням класової боротьби) слід пошукати рецидивів хвильовизму і не виключно в колах пов'язаних з Хвильовим". Отже, тому Хвильовий вирішив займатися викриванням у українських футуристів "рецидивів хвильовизму" і, як дослівно висловився на стор. 233, "мазепинських концепцій".

Так береться Хвильовий, не гірше за Віталія Шульгина, відомого чорносотенця і україножера, боротися з "мазепинством" і нацьковувати на нього поліційні органи! Тут же Хвильовий, принагідно, інкримінує Влизькові якісь "злочинні" симпатії до Мазепи, пишучи: "Не забудьте пригадати собі Влизькове ставлення до Мазепи і його ж ставлення до Петра Першого" (стор. 247).

Після всього сказаного нам зрозумілим є, чому Хвильовий, ствердивши попереду, що про "націоналістичний ухил" письменників з "Нової Генерації" було вже друківано в центральному органі партії, про це ж говорив і тов. Скрипник, і тов. А. Хвиля" - береться й сам викривати "націоналістичні ересі" в романі Гео Шкурупія "Жанна Батальйонерка".

Нас не цікавить, скільки правди було в твердженнях Хвильового, що "Жанна Батальйонерка" ширить українські націоналістичні погляди (чим було в тому менше правди - тим ганебніша є роля М. Хвильового, який виступає тоді не лише в ролі донощика, але й наклепника), а нас цікавить ствердження того, що після другого "каяття" Хвильовий справді займається донощицтвом і наклепництвом в пресі, бажаючи "вислужитися" і знова здобути ласку московських окупантів.

Він оскаржує Шкурупія в тому, що герої "Жанни Батальйонерки" смів хотіти "збудувати свою державу - Україну", що смів думати, що: "з України можна зробити зовсім незалежну державу! Вона може бути вільніша за Америку. В ній не буде капіталістів і визиску. В ній не буде московського купецтва й шинків з традиційними циганами".

Далі М. Хвильовий, навівши цю цитату з "Жанни Батальйонерки", оскаржує Шкурупія в тому, що він наче б то 1) мав "чисто донцовську установку що до націоналістичного руху", уважаючи "революційними" і Центральну Раду і Директорію - "ці контрреволюційні інституції, що спиралися на куркулів" (стор. 258), 2) мав "чисто донцовську установку що-до Америки: Америку, країну звірячої експлуатації..." слідом, мовляв, за Донцовим "уважають за вільну країну" (стор. 258)*

*Цікаво відмітити, що наші "хвильовисти" дурять не лише нас, але й уряд Спол. Держ. Півн. Америки, використовуючи "Голос Америки" для захвалювання автора наведених брехливих слів про С.Д.П.А..

і з) "мав чисто донцовську установку що-до експуататорів".

Особливе ж обурення Фітільова викликали такі ним наведені слова з твору Гео Шкурупія: "Ім огидно вмирати з прихми Голубятнікова за його розхристану, дурноголову батьківщину (це б то - Росію, М. Х.)... Цілу культурну націю, що несла європейську освіту в Азію, підібгав смердючий чобіт російського самодержавства. Україна нещасніша за кольонії, бо її посіли некультурні варвари, яких вона колись вчила абетки. Хто звільнить її синів від тієї темряви, від вохких павучих обіймів, що несуть з собою брутальні завоювники? Лише татарське ярмо можна порівняти з тим ярмом, бо воно бруде і не несе зі собою ніякої культури... Воно несе зі собою культуру пригноблення, дресировки й випікає з мясом будь-яку свіжу думку".

Як бачимо, наведені Фітільовим слова твору Гео Шкурупія не лише надто ясні, але й надто переконуючі своєю правдивістю, а тим самим, незалежно від закінчення твору, можуть викликати таке страшне для москвинів "броженіє умов".

І ось Хвильовий, навівши цю цитату з "Жанни Батальйонерки"*, з донощицьким запалом і обуренням цілком зрозумілим, як-що приймемо під увагу національне походження Фітільова, кидається на Гео Шкурупія, а разом і на Сухино-Хоменка з такими словами: "Ну, знаєте, тов. Сухино-Хоменко, хоч стилістично й не сильно сказано, за те змістовно - "чистий нігілізм". Так ось у чому "фокус" "лівого роману"? "фокус в тому, щоб, користаючись псевдореволюційною фразеологією, протягати в радянську літературу й пропагувати через неї думки українського фашизму?... щоб насаджувати український зоологічний націоналізм?... Так по вашому Шкурупій-Бойко, ** Росія - це тільки "розхристана дурноголова батьківщина", саме та Росія, яка мала не тільки жандарів і городовиків, але й ... Чернишевських, Плеханових, Леніних, Сталіних? Так ви, значить, погоджуєтесь із паном Донцовим?... руські це тільки "некультурні варвари", яких ВАША нація колись учила абетки" (там же, ст. 260).

Як бачимо з наведеного Хвильовий вже не лише став на становищі К. Буревія, але й в запалі виговорився що українська нація є для нього "вашою" нацією, нацією чужою!

Далі, звичайно, Хвильовий продовжує в тому ж дусі і з

*"Відомий літературознавець" наших "хвильовистів" проф. Ю. Бойко має нагоду, як-що вірити в сумнівну ширість його статті - вперше з цієї книжки позна омитися з тим, що саме закидав Хвильовий Гео Шкурупію.

Справді, щоб забирати голос - треба знати для того конечні матеріали.

** герой роману "Жанна Батальйонерка", якого ототожнює Хвильовий з автором, також звався "Бойко".

не меншим запалом, як писав А. Хвиля, хоче "допомагати партії нищити український націоналізм".

Чи можемо дивуватися отже, що наші "хвильовисти" мають таку симпатію до Хвильового? Чи можна дивуватися, що й наші "хвильовисти" стало "дишуть огнем" на Донцова? Адже ж і Хвильовий, допомагаючи філії московської ("всесоюзної") комуністичної партії нищити "український націоналізм", безнастанно згадує того ж Донцова! Ось далі читаємо у Хвильового: "Як бачимо, Сухино-Хоменко, "чистий нігілізм" і тут вірний собі. Від пана Донцова він і тут буквально нічим не відрізняється, та ж сама націоналістична романтика, той же самий "дядько Тарас з Києва" (там же, стор. 262). Згадка Хвильового про персонаж з антиукраїнської комуністичної комедії "Мина Мазайло", що її написав приятель М. Хвильового - М. Куліш, не лишає сумніву, що і сам автор "Мини Мазайла" і його однодумці-приятелі слушно уважали, що завданням комедії було осмішити перед масами український націоналізм в карикатурній постаті "дядька Тараса з Києва", виставити його на глум в цілості (від провінційного "просвітянина" починаючи і Донцовим кінчаючи).

Пів сторінки далі Хвильовий знова вже закидає Шкуру-пію "неясність" і допитується, з ким шукає його герой звязків, "з большевиками, чи з українськими фашистами типу Маланюка* й Донцова (як відомо, проти уряду Керенського, не як проти уряду буржуазного, а як проти уряду руських, проти його війни з німцями).... "висували войовничі гасла" і українські самостійники") (стор. 263). Як видно з остатніх слів Хвильового, йому не подобаються настрої героя роману, спрямовані проти Керенського і продовження війни, не подобаються тому, що вони не умотивовані так, як їх мотивували московські большевики, не умотивовані з московського погляду, а тому можуть збігатися з де-якими поглядами "самостійників", що впливали з зовсім інших міркувань.

Пізніше, "схвильований" до глибини московського серця, подавши ще ряд доказів наявності в "Жанні Батальйонерці" українського націоналізму, запитує Хвильовий п. Сухина-Хоменка: "Чим відрізняється установка ("Жанни Батальйонерки") від установки ну, хоч би того ж Єфремова, від установки українських фашистів", бо, мовляв, це особливо збігається з Донцовим від того часу, коли "Донцов заявив, що "нову революцію... зроблять "внутрішньо-національні сили", навіть

*перепрошуємо п. Маланюка, що наводимо ці слова, які, імовірно, він після "зміни віх" хотів би пустити в непамять, тим більше, що вони свідчать, що "любов" Маланюка до Хвильового є "любовю без взаємності".

ті сили, що близько стоять до комуністичної партії" (стор. 265). Далі, згадавши ще Донцова, питається Хвильовий: "Чи може, на ваш погляд фашист Маланюк (бідний Маланюк таки не користується симпатією Хвильового! Р.З.) і справді не підписується під цим твором?" (там же ; стор. 267).

Наведені нами уривки зі статті самого Хвильового не лишають жодного сумніву в тому:

- а) що Хвильовий покався широко і шкодував того, що - не усвідомлюючи собі багатьох річей, підчас дискусії - "вскочив у націоналістичну гречку",
- б) що Хвильовий вернувся на ті антиукраїнські комуністичні позиції, на яких стояв перед дискусією,
- в) що нищенням українського націоналізму і літературним доносицтвом хотів вернути собі Хвильовий втрачену ласку свого "Тагабата" - червоної, большевицької Московщини, і
- г) що думки, які він в запалі боротьби запозичив від Донцова, щоб бити своїх опонентів, були лише епізодом його творчості. (який йому надто дорого коштував).

Але були й другі причини, чому ми навели аж стільки цитат з цієї важливої статті Хвильового.

Наші т. зв. "хвильовисти" - вихованці "найпередовішої держави" - відкинули разом з іншими "буржуазними предрасудками" погляд, що бодай людям, які хочуть вдавати зі себе вчених, не вільно безсоромно і цинічно брехати! Вправді брехати люблять і вміють не лише "червоні" москвини, але й москвини взагалі; адже ж не дурно ще в XVII ст. посол при московському уряді А. Маєрберг помітив, що "брешуть москвини з неймовірною нахабністю і без усякого сорому... уміння обдурити вважається у москвинів ознакою великого розуму".

Не треба, звичайно, думати також, що за доказами правдивості цього спостереження треба шукати аж в XVII столітті. Ми вже бачили, як без найменшого сорому оббрівував футуристів вихований на московській культурі К. Буревій, як писав брехливого доноса Хвильовий. Цілковито ж не знають меж своїм брехням ті "хвильовисти", які опинилися серед еміграції. Звичайно, цій винятковій брехливості сприяють ще як брак видань, що давали б змогу контролювати правдивість їхніх тверджень, так і неvistарчаюча ознайомленість емігрантів із західних земель з життям окупованої України.

Чи ж треба дивуватися, що й в справі Хвильового ми зустрічаємося безнастанно з їх брехнею й фальшованням правди?

В особливо важких випадках висувають в ролі оборонця Хвильового наші "хвильовисти" або якогось свого "авторитета", або... якогось "шабесгоя" із колишніх націоналістів.

Так, напр. , в 1953 році була видрукована в ряді часописів "контрольованих" нашими "хвильовистами" ("Укр. Вісті",

"Новий Шлях", "Українське Слово", "Український Прометей") стаття проф. Ю. Бойка (псевдо). Він у тій статті, ставши в позу великого вченого, цілком не звертаючи уваги на факти, повчає, що немов би Хвильовий обурювався на Шкурупія... "за нігілізм у ставленні до національної проблеми" і що Фітільов уважав наче б то "усіх письменників з "Нової Генерації" - активними ворогами українського націоналізму".

І такі цинічні брехні "пускає в обіг" спритний "проф-Бойко", не журячися тим, що, як це ми ствердили наводячи автентичні слова Скрипника, А. Хвилі, К. Буревія і самого Хвильового, всі згадані партійці-комуністи уважали письменників з "Нової Генерації" за прихильників українського націоналізму, А Хвильовий особисто ще й обурювався на Сухино-Хоменка за спробу бачити в творах панфутуристів прояви "нігілізму" національного, а не українського націоналізму!

Прийнявши ж, що "проф. Бойко" не хотів брехати, а писав те поважно - мусимо подивляти незнання "літературознавця" і його однодумців. Жодного іншого припущення, на жаль, зробити неможливо.

Ми не вважаємо футуристів з "Нової Генерації" за українських націоналістів, але й не перечимо тому, що гераї їхніх творів можуть висловлювати погляди також і такі, які властиві і націоналістам. Однак поскільки письменники з "Нової Генерації" не були симпатиками українського націоналізму - постільки тим більшою підлістю було роблення на них таких літературних доносів.

Саме такої підлості допустився М. Хвильовий, який взагалі в цьому періоді займався не критикою, а "викриванням" у своїх колег по перу "ухилів" і "контрреволюційних" думок і настроїв.

Ми не маємо підстав твердити, що М. Хвильовий і К. Буревій написали і видрукували свої фальшиві літературні доноси в "Пролітфронті" ч. 3 з 1930 року, "виконуючи пряме доручення" Н.К.В.Д. (Г.П.У.), але маємо всі підстави уважати безсумнівним, що ні один комуністичний письменник у 1930 році не міг сумніватися в тому, що подібні "критичні" доноси повинні рано чи пізно спричинити арештовання і засудження осіб, що їх прилюдно обвинувачується в ширенню "фашизму", "буржуазного укр. націоналізму" та ідеологічній співзвучності з О.У.Н.

Саме Хвильовий, який виступав на процесі С.В.У. по боці т. зв. "громадського обвинувачення", знав чудово до чого ведуть такі статті, знав, що по певному часі, особам, яким він "пришиває" український націоналізм - це саме обвинувачення повторить Н.К.В.Д. і змусить оскаржених "признатися" в тому, чого вони не робили!

Що це не є жодним припущенням - доводять слова взяті нами з промови Постишева на пленумі правління "Спілки радянських письменників України". Постишев заявив дослівно:

"Ось приміром, уривок із зізнань одного з найзапекліших контрреволюціонерів-націоналістів - Влизька:

"З кінця 1929 року я входив до складу фашистської націоналістичної української організації, куди я був залучений письменником Гео Шкурупієм" ("За марксоленінську критику", травень, травень 1935 року, стор. 10).

Безперечно всі "авторські права" цієї вигадки належать навіть не енкаведистам-слідчим, а таки шп. К. Буревію і Хвильовому, на що вказують ті уривки з "літературних" доносів, які ми навели тут. Окупантська тайна поліція змусила признатися в кінці 1934 року "злочинців" Гео Шкурупія і Влизька саме до тих "злочинів", які їм ще у 1930 році закидали К. Буревій і Хвильовий, а пізніше - дрібніші приплентачі.

Те, що після того та ж доля спіткала Буревія і мала спіткати Хвильового - це "нормальне" явище для окупованої України і вона аж ніяк не виправдує їх

Що така діяльність Хвильового і Буревія заслуговує лише на найгострійший осуд українського народу - в цьому ніхто не може мати сумніву.

Все подане тут попереду кожен може перевірити, бо ми подавали всюди докладно джерела і вказували сторінки.

За таких обставин щоб запевняти в протилежному й ширити фантастичні вигадки - справді треба не-аби якого нахабства!

Вертаємося до статті проф. Ю. Бойка, яка може служити прекрасним зразком того, як саме твориться "культ Хвильового".

Здобувши тріком* довіря читача, проф. Ю. Бо ко починає спокійно фантазувати, запевняючи, немов "самокритика Хвильового" (а як з наклепництвом на інших? Р.З.) була тільки засобом конспірації, а не рятуванням власної шкіри чи повзанням на череві перед окупантами (оскільки прийняти за правильне твердження, що Фітільов почав себе уважати українцем). Природно, на підкріплення своєї фантазії про конспірацію, яка була б потрібна коли б Хвильовий вів якусь "підривну" акцію - не подано в статті "Ю. Бойка" жодного доказу чи навіть аргументу.

Далі Ю. Бойко в "творчому запалі" остільки втрачає почуття дійсності, що починає полемізувати з... Хвильовим, запевняючи, що в романі Шкурупія немає нічого націоналістичного, тільки, навпаки, показано "переродження українця в московсько-большевицького посіпаку" і що власне з огляду на такий напрямок роману, Хвильовий почував "яскраву ворожнечу до Шкурупія", а що, мовляв, "Хвильовий не спускав люлям, яких він уважав активними ворогами українського націоналіз-

* Див "Примітка ч. 4".

му" то саме тому і... писав на них доноси!

Це гумористичне і не позбавлене дотепу "пояснення" не зясовує вправді чому напосівся на тих же "панфутуристів" москвофіл К. Буревій задовго до появи "Жанни Батальйонерки", чому ряд інших комуністів оскаржував панфутуристів взагалі в... українському націоналізмі, але треба думати, що наш "літературознавець" ставить ставку на незнання і нечитаність своїх читачів. Так чи інакше, але Ю. Бойко цілковито виправдує підле поступовання Хвильового, ще й тому, що, як пише Ю. Бойко, "останній розділ роману "Жанна Бамальйонерка" - це захоплений (ким? Р.З.) гімн советській дійсности на Україні".

Нас цілком не цікавить хто мав рацію, чи проф. Бойко чи М. Хвильовий, бо це не має значіння для зясування і оцінки літературно-публіцистичної творчости Хвильового, яка є темою нашої праці, а тому ми не збираємося тут дискутувати з цим "націоналістичним хвильовистом".

Займаємо таке становище не лише тому щоб не ухилятися від теми, і не лише тому, що той же проф. Ю. Бойко та його однодумці "хвильовисти" захоплюються і "Вертепом" Любченка і "Майстром корабля" Яновського - хоча один і другий твір - це справді проїняті захопленням "гимни советській дійсности", а тільки й виключно тому не збираємося з ним дискутувати, що вважаємо за доцільніше "дати слово"... самому Хвильовому!

Хвильовий же пише дослівно:

"...як бачимо "фокус" "лівого" роману не в тому, щоб оспівати соціалістичне будівництво, а в тому, щоб прикриваючися страшенно "революційною" фразеологією, протягувати радянську літературу український зоологічний націоналізм".

Перед тим, як навести дальші твердження Хвильового звертаємо увагу читача на те, що проф. Бойко урочисто запевняв, що для того, щоб забирати голос про Хвильового треба бути "фахівцем", очевидно добре знати те про що пишеться і "обережні висновки" слід спирати "на джерелах сумлінно перевірених".

Джерело з якого ми користуємося - це книжка "Пролітфронт" ч. 9 з 1930 року, в якій видрукована в цілості стаття Хвильового, що був тоді редактором цього ж журналу.

А ось, що далі пише Хвильовий:

"Шкурупій-Бойко * викидає гасло "боротися з рештками колонізаторських тенденцій, а хіба петлюрівці проти цього?"

* Герой роману "Ж. Батальйонерки" - звався "Бойко" і на думку Хвильового, висловлював погляди самого Шкурупія.

Шкурупій-Бойко за "підвищення свідомости мас". Так і Донцов не проти тієї підозрілої "свідомости"... Де ж соціалістичне будівництво, де боротьба з куркульнею, де большевицька партія,... де (це чи не найважніше) гасла боротьби з українським націоналізмом?"

Все попереду подане написав сам Хвильовий. Ми не потребуємо займатися питанням чи закиди Хвильового є правильні, бо по перше, і в одному і в другому випадкові роля Хвильового, що написав подане в умовах панування жорстокої окупаційної влади, є однаково ганебною, по друге ж, оскільки мова про методи пропаганди наших "хвильовистів" - то цілком вистарчає ствердження факту, що "фаховий літературознавець" і "хвильовист" - Ю. Бойко, думаючи, що "розторошує" ворогів Хвильового - доводив у своїй статті, передрукованій кількома часописами, цілковиту безпідставність наведених оскаржень, що їх висунув у свому літературному доносі сам Хвильовий!

Таким чином Ю. Бойко, нехотячи доводив, що оскарження Хвильового - були наклепом.

Все попереду подане упрямо нас до висновку, що:

1) Хвильовий нацьковував своїми статтями органи Г.П.У. на письменників "Нової Генерації" і 2) як Хвильовий так і проф. Ю. Бойко, вважають за допустиме і моральне таке наклепництво, поскільки Хвильовий уважав Гео Шкурупія, як він сам запевняє, тайним українським націоналістом і ворогом комунізму, або, як запевняє не подаючи доказів, Ю. Бойко - "активним ворогом українського націоналізму".

Щоб якось приступно для проф. Бойка і його однодумців зясувати усю недопустимість такого поступовання, пропонуємо уявити собі, що якась група емігрантів вважає самого "проф. Бойка" не тільки "активним ворогом українського націоналізму", але й колишнім слідчим Чека і маючи тільки таке суб'єктивне переконання, щоб "знищити" цього, на їх думку, ворога українського націоналізму, подасть, тій чи іншій чужій владі, кілька доносів, у яких оскаржуватиме проф. Ю. Бойка в тому, що він і зараз з доручення ворога працює серед української еміграції. Запитуємо: чи проф. Бойко і в цьому випадкові буде виправдувати ту групу?

Нехай собі читач поміркує, як можна назвати "моральність" людини, що виправдує подібне недопустиме поступовання?

- А власне це й робить проф. Бойко та інші "хвильовисти"! Вправді вони тут стосують т. зв. "кафрську мораль", яка каже: "коли я вкрав корову - це добре діло, коли у мене вкрали корову - це огидний злочин". Але чи ми мусимо також вернутися до цієї примітивної моралі?

Стільки про невдалий виступ "літературознавця" в обі-
роні Хвильового, виступ якого не можна було промовчати, тим
більше, що спиняючися над ним ми не лише наочно показали як
"хвильовисти" перекручуючи факти й нехтуючи навіть власни-
ми писаннями Хвильового роблять з нього "українського пат-
ріота", але й познайомили читача з надзвичайно важливою сто-
рінкою діяльності Хвильового.

Залишається ще дати відповідь на питання: Чи М. Хвильо-
вий може свою ганебну діяльність на полі "критики" і пуб-
ліцистики бодай пробувати виправдати мистецькою вартістю
творів, у тому періоді ним написаних?

Взагалі не входить у наше завдання розглядати твори
Хвильового під оглядом чисто "мистецьким"*, а тому не може-
мо присвячувати місця оцінці під цим оглядом і тих творів,
що були написані Хвильовим тоді ж, коли він писав статті
подібні до цитованих, але вже той факт, що ніхто з наших
"хвильовистів" не пробує на ті твори покликатися, чи хоч
би згадувати, свідчить сам за себе.

Ми тут спинимося коротко лише на деяких з творів
тоді писаних, звертаючи, як і раніше, головну увагу на
їхній зміст, на ідеї ними ширені.

У 1931 році в числі 7-8 "Червоного Шляху" появилася
твір Хвильового, що зветься "З лабораторії".

Цей, під оглядом мистецьким бліденький твір Хвильово-
го заслуговує на нашу увагу головню тому, що він доводить
правдивість нашого твердження, що всі, (за винятком "Вальд-
шнепів") твори Хвильового, в яких герої висловлюють "ере-
тичні" думки - є тільки відгуком тих дискусій, які велися
в лавах комуністичної партії, і писав їх Хвильовий з намі-
ром угрунтувати правильність партійної "генеральної" лі-
нії. Ось, що пише в згадуваному творі сам Хвильовий: "Пись-
менник вирішив написати роман. Письменник був не зовсім без-
дарний і безперечно близький пролетаріатові. Але про що пи-
сати? ... Треба писати про великі події наших днів. Хто
робить події - письменникові відомо: їх робить робітничо-
селянська маса! Відомо йому і за чим проводом: за проводом
комуністичної партії. Отже в його романі головними дієвими
особами будуть виступати партійці. Це поперше... Я опишу
початок реконструктивної доби". Це дає можливість, пише да-
лі Хвильовий "показати не тільки сильних людей нашого часу,
але й... показати опозиціонерів (головними ж героями мусять
виступати партійці)... і тому, що тоді, на початку рекон-
структивної доби, опозиціонери виступали зі своїми самов-
певненими заявами одверто, нахабно і неприховано!... Тре-

*Див. далі (ст. 155)) на тему "чисто мистецької" оцінки ду-
мку В. Державіна.

ба показати, як такий опозиціонер, з душевними болями і стражданнями, знаходить правильну лінію".

Але кожному ясно, що окупантові байдуже до того, чи написаний за таким пляном твір відповідатиме вимогам мистецтва, чи ні, бо їм залежить лише на тому, щоб він так примітивно, але ясно висміював все, що окупантам не на руку, щоб найпримітивнішому читачу то було цілком зрозумілим і не викликало у нього жодних неясностей.

Тимчасом Хвильовий хотів би, щоб твір також відповідав мистецьким вимогам, і тому, коли Хвильовий, написавши пару розділів роману за цією останньою своєю рецептою, перечитував їх, знеохочувався і писав з подразненням: "шито білими нитками!" Більше того, Хвильовий мусив прийти до висновку, що героїв розпочатого роману властиво "не існує" і тому вочі говорять "надуманою мовою".

Так Хвильовий мусить прийти до висновку, що треба "написати роман з живими людьми, це б то звичайними робітниками... щоб його читали... всі ті, хто за проводом комуністичної партії творить нове життя". Отже Хвильовий приходить до усвідомлення конечности забути літературу, яка б виростала на базі засвоєння "психологічної Європи" і мала широкі аспірації й великі амбіції, а взятися до писання "творів для народу", ясних і одночасно "повчачих", як оповідання з якоїсь читанки для дітей, а що "повчати" треба було в дусі комуністичному і відповідаючому директивам партії, то, інакше кажучи, слід було продукувати пропагандову літературу, достосовану до споживача.

І ось в рамках цієї концепції і пише М. Хвильовий хоч би "Оповідання про Степана Трохимовича" ("Червоний Шлях", 1931 р.) - старого робітника якого втягають в шефство і громадську працю сільські комуністи. Тоді ж друкуються в літературному збірнику "Штурм доби" нариси "Трете відділення* комуни "Червоний Маяк" (стор. 163-164). У першому нарисі солодково зідеалізоване життя "комуною" ("Ну, комунарко, - звернувся я до маленької дівчинки. - Подобається в комуні? - Ще б пак! Звичайно подобається, - відповіла за дівчинку підстаркувата жінка. - Молочко для дітей єсть, хлібець єсть, а як весна прийде, до ясел відправимо. Вони тепер у нас зовсім по комуністичному живуть. Молоде покоління требує іншого порядку: навіть з одної миски не хоче їсти").

Другий нарис має ще більше виразний характер дешевої комуністичної "агітки", спрямованої проти релігії. Оповідається, наче б то мешканці села Курульки з власної волі зібра-

*По українськи - відділ (по московськи - отделение) В творі власне мова про III відділ, а не про "відділення" від чогось.

лися разом, щоб "палити своїх богів", які були для того звалені на купу на майдані ("боги, що їм сотні років вклонялися темні, залякані хутори і села... що допомагали визискувачам дурити затурканих і обідраних людей" т. д.).

Звичайно, тут же шириться казка про блискуче майбутнє, яке несе комунізм ("скоро, скоро хатки і вас здадуть до архиву, і на вашому місці важко осядуть багатопверхові будинки"). Далі - пів сторінки огидного блюзнірства і примітивної, плиткої й дурної антирелігійної пропаганди, яку неприємно навіть цитувати. Як і у М. Куліша в "97", звідкись появляються "чернички", що здіймають провокаційний крик у надії, що дівчина, на яку впала іскра, загориться.

Нарешті - в третьому нарисі - пропаганда проти "артілей" за "комуни". Збірка його новель, друкованих в "Червоному Шляху" та інших періодичних виданнях виходить у 1931 році під спільною назвою "Молоді шахтарі".

Коли ми, по прочитанні всіх цих "шедеврів" творчості "активного діяча визвольних змагань"* (вислів Соловія!) візьмемо й переглянемо хоч би друкованого в 1933 році "Бригадира шостої" ("За врожай", збірник 1933 р. ст. 180), то побачимо, що Хвильовий став цілковито правовірним комуністичним підбрехачем.

Щоб кожний міг уявити, в якому тоні описав Хвильовий там колгоспників і їхнього "бригадира" подаємо хоч би такі характеристичні слова: "Це справжні свідомі колгоспники, це не з тих, що не знають, куди їх веде героїчна партія пролетаріату... і на трудовень ніхто не поскаржиться: платня буде, як слід... перед вами виростає ціла галерія героїв колгоспної праці..."

Бригадир, звичайно, встає ще перед світанком, о год.4 ранку, і, не ївши, біжить до праці. Снідає звичайно пізніше, а обідає щойно ввечері, але буває, що не їсть і до II год. ночі (певно Москва була б особливо вдоволена, коли б взагалі не їв!) Думає бригадир лише про добро держави. Завдяки його заходам бригада випикує московські і харківські газети. Не забуває він і поліційних обов'язків, коли проситься переночувати молодий, обідраний хлопець.

Про друкований в "Літер. Мистецькому Альманасі" до ХУ роковин жовтня (1933 р.) твір Хвильового "Подяка приватного лікаря" читаємо в "За марксо-ленінську критику" таку оцінку: "Його героїка дає пролетарську зарядку, наснагу і закликає боротися тепер так, як боролися червоні партизани".

Такі "твори", природно, найбільш гармонізують з критичними і публіцистичними статтями Хвильового з того періоду, але усправедливлювати писання тих статей, звичайно, аж ніяк не можуть!

* треба було б, щоб було згідно з правдою, сказати: активного борця проти визвольних змагань.

VII.

ЩО Ж НАМ "ДАВ" М. ХВИЛЬОВИЙ І В ЯКИХ ЦІЛЯХ ЙОГО ЗАХВАЛЮЮТЬ
"ХВИЛЬОВИСТИ"?

(к о р о т к и й п і д с у м о к).

Що ж нам "дав" Фітільов як фізична істота, як людина, що вродилася на Україні і жила в період визвольної боротьби, ми навіть приблизно не можемо усталити, не маючи всіх перевірених матеріалів біографічного характеру. Однак безсумнівним є, що він активно допомагав зі зброєю в руках ворогам українського народу наново підбивати Україну і під цим оглядом він би "заслужився" не менше за Брюховецького, дорівнюючи або й переважаючи таких зрадників, як Ніс і Галаган - коли б його зрада могла принести москвинам таку ж користь. Але Фітільов, за тих часів коли він організував малий диверсійний відділ у запіллі української армії, був сам надто незначною особою, а його відділ не був спроможний спричинити якоїсь величезної шкоди. Тому, навіть серед зрадників, йому не прислуговує "визначне" місце. Однак коли згаданих попереду зрадників треба обвинувачувати в національній і державній зраді, то Фітільова можна і слід обвинувачувати тільки в державній зраді (1918-1919 рр.), як особу, якої українське походження більше ніж сумнівне. Можна, отже, і слід трактувати його як дезертира і диверсанта, що діяв на користь Московщині і большевикам. "Оцінку" тої його діяльності дала та частина української регулярної армії, яка, заарештувавши Фітільова, засудила його на розстріл.

Чи можна його оскаржувати у особистому виконуванню катівських обов'язків чекіста - на це за браком певних матеріалів не можемо дати жодної відповіді*.

Нарешті певні особи висували ще проти Фітільова оскарження в тому, що він підчас літерат. дискусії був тим, хто

*за чекіста згоджуються уважати його такі звеличники Хвильового, як Кошелівець і "вороги", як, хоч-би, Плющ (цей останній покликається на брошуру Гана, в якій нічого подібного немає, а одночасно робить у цій же книжечці рекламу для людей, що працювали і працюють на користь наших ворогів).

тоді, коли згущення атмосфери досягло того ступня, що навіть та українська інтелігенція, яка витримала задуху московської "в'язниці народів" часів царату, почала задихатися (див. Єфремов "Історія українського письменства" т.І, стор. 7, рік 1923), - свідомо, виконуючи доручення окупантів, "відчинив кватирку" щоб агенти окупаційної влади могли бацити хто перший кинеється до неї вхопити ковток свіжого воздуха! Інакше кажучи: існує оскарження в тому, що Фітільов був у тому періоді провокатором.

Ми, враховуючи з одного боку брак переконуючих конкретних доказів слушности того закиду, а з другого боку вражіння цілковитої ширости, яке роблять політично-публіцистичні статті Хвильового - вважаємо потрібним той закид відкинути, як поки що ще не доведений.

Натомісць, мусимо поставити у вину Фітільову ще те, що він, замісць ще раз покаятися і спалити закінчення "Вальдшнепів", не лишився в Празі, в Чехії. Мало того, поїхавши на окуповану Україну, Фітільов своєю донощицькою діяльністю на сторінках журналів і часописів, допоміг енкаведистам розправитися, як з українськими культурними й громадськими діячами, що не були комуністами (С.В.У. та інші), так і з комуністами-українцями.

Ми не "судимо" тут Фітільова, а тому не робимо жодного "остаточного висновку", бо не маємо переконуючих, незаперечених доказів ані того, що він діяв підчас "літерат. дискусії" за вказівками тайної поліції в якій працював, ані того що він в ній не працював і виступав ширю під впливом захоплення новими думками, лише обмежимося до ствердження на підставі тих відомих нам фактів, що Фітільов, як особа, має за собою ряд важких злочинів перед українським народом. Єдиним "добрим ділом" його є те, що він протягом дуже короткого періоду т. зв. "літературної дискусії" пробував, хоч і у викривленій формі, поширити в "УССР" де-які погляди Донцова. Чи робив це в добрих цілях чи ні - не грає ролі - певні думки Донцова стали відомі широким колам.

Поскілки наші "хвильовисти" відкидають або поборюють погляди Донцова, постільки мусять з поглядів ширених Хвильовим у тому періоді відкидати "вістниківське" зерно, а лишати... комуністичну полову.

"Фітільовщик", що займає таке становище, мусить або (коди не є москвофілом і тайним комунофілом) - засудити цілу діяльність Фітільова, або, коли ним є - захоплюватися нею, як це і личить москвофілу і комунофілу, промовчуючи власне те, що йому поставила в вину окупаційна влада.

Може бути ще третє, так би мовити "переходове" стано-

вище, але це є становище приплентача-"зміновіхівця", якого ми не потребуємо розглядати.

В оборону Фітільова де-хто висуває "обставини", "терор" і т. п., але ми цих аргументів не можемо поважно трактувати бо: 1) у пам'ятний 1918 рік не терор, і не обставини, і навіть не "кнацька легковажність" (мав уже понад 25 років) спонукали його замість боронити рідний край від московсько-комуністичної навали, в контакті з наїздниками організувати диверсійні банди і 2) того, хто хоч би під впливом тортурів (а Фітільова ніхто й ніколи не піддавав тортурам!), "заламавшись" йшов на службу ворогів й допомагав йому виловлювати й нищити своїх "товаришів праці" - ніколи й ніхто не висував, як приклад гідний подиву й наслідування, ніхто не пробував ставити на педестал!

Як письменник Фітільов свій хист, яким він переважав багатьох комуністичних письменників окупованої України, використовував, як ми це ствердили, на користь ворогам українського народу і на користь комунізму від року 1920 (перші твори українською мовою) до року 1925. Переглянувши всі твори, написані в протязі цих п'яти років, ми мусимо ствердити, що всі вони діють шкідливо на читача, намагаючися прищепити йому захоплення комунізмом та уяву про всіх "справжніх" комуністів, а в першу чергу комуністичних катів і тайну поліцію, як про надзвичайних людей, гідних на "більшій пошани і симпатії. Одночасно ці ж твори пропагують моральну розперезаність і розбещеність, прищеплюючи призірливе ставлення до всіх чеснот християнського світу і пропагують атеїзм.

Оскільки ж в цих творах і траплялись якісь "опозиційні" думки, або висловлювалося невдоволення дійсністю - то ті думки і невдоволення не мали нічого спільного з долею українського народу, тільки були відголосом тих дискусій, які тоді велися в лавах московської комуністичної партії ("робоча опозиція", "троцькізм" і т. п.).

З огляду на це, літературний доробок Хвильового за тих п'ять років мусимо уважати в цілому крайне шкідливим. Він отрує душу читача. На людей з виробленим міцним світоглядом та отрута впливатиме слабо (але все ж може лишити певний слід). У людей з менш виробленим світоглядом - отруїть духа і захитає самі підстави їх світогляду, роблячи їх легкою здобиччю ворога, та зробить їх нездатними до будь-якої протидії.

Те ж, що написав М. Хвильовий в період між серединою 1925 року і до лютого 1928 року, це б то протягом двох з половиною років, могло в УСРСР діяти, або викливати ферменти, які могли б спричинити виникнення революційного українсь-

кого руху, або могло сприяти виявленню більш ворожих елементах українських елементів, це - б то - діяти провокативно.

З огляду на те, що немає переконуючих доказів, які б дозволяли категорично твердити, що сама "літературна дискусія", "Думки проти течії", "Апология писаризму" і "Вальдшнепи" були тільки грандіозною провокацією - не будемо (як це ми вже казали) приймати під увагу цієї другої можливості до того часу, коли стануть доступними громадянству архіви енкаведе.

Оскільки ж спинимося на першій можливості, це б то на можливому впливові тих статей і "Вальдшнепів" на читачів окупованої Московщиною України в напрямці "викликання ферментів" то той вплив міг бути корисним, будучи думку і викликаючи певний критицизм. Однак такий вплив писань з того періоду не міг бути надто великий; на перешкоді йому стояв той факт, що автор їх був відомий як завзятий комуніст, послугач окупантів, звеличник чекістів і т. д.

Завдяки цьому ті, що були рішуче настроєні і проти комунізму, і проти москвинів - ставилися з упевненістю до всього написаного Хвильовим, а міцний комуністичний нос, з якому подавав Хвильовий де-які ідеї Донцова, робив і ті ідеї для них "нестравними". Ті ж, що були завзятими комуністами і московськими приплентачами - також не могли повірити в "перикмахерське перпетуум мобіле" Хвильового, волюючи "оригінальний" комунізм Леніна, без "доповнень", запозичених у Донцова, тим більше, що ці, чужі тим рабським душам доповнення, наражали їх на конфлікт з владою!

Така об'єктивна оцінка значіння тих писань Хвильового не виключає можливості, що сам Хвильовий, суб'єктивно, вірив у значно більший вплив тих писань і мріяв про досягнення якихось конкретних наслідків. Однак це припущення є лише неузасадненим припущенням, тому що ми, не маючи другої частини "Вальдшнепів", не знаємо, чи не були "Вальдшнепи" запроєктовані так, щоб, кажучи словами самого Хвильового, "використовуючи те, що на початку реконструктивної доби опозиціонери виступили зі своїми самовпевненими заявами, одверто, нахабно і неприховано" - "показати опозиціонерів" і "показати, як такий опозиціонер, з душевними болями і стражданнями, знаходить правильну лінію".

Коли б було правильним припущення, що "Вальдшнепи" так закінчувалися, то і в цьому випадкові влада могла жадати знищення такого твору. Треба не забувати, що кожний визначніший письменник намагається навіть негативним тиском надати життя й узасаднити їхню появу та діяльність. Ми знаємо, що хочби Пушкін, пишучи свою "Полтаву", мав палке бажання довести нею, немов гетьман Мазепа був найгіршим "злочинцем"

("зладей"), який викликає огиду, і з цією метою часто додавав постійно до його імени цей епітет, але він же уважав конечним написати: "Україна глухо валнавалась, мятежний крік: пора, пора... тепер би грянуть нам вайною на ненавістную Москву", щоб в той спосіб угрунтувати акцію Мазепи, зробити її імовірною і зробити більш реальною небезпеку для Москви-щени від його намірів. Примітивні творці (і примітивні читачі!) не встані погодитися з конечністю такого мистецького прийому, і тому, напр., в московських історичних піснях не тільки невідомий автор пісні зве татарського "царя" - "собакою", але й сам цар той, у такій пісні, звертаючися до підданих, каже: "Я собака, татарський цар".

Московська окупаційна влада вимагала (щоб ніхто не міг робити жодних небезпечних "припущень"!) власне такого трактування негативних типів

З наведених міркувань могла влада домагатися знищення закінчення "Вальдшнепів" незалежно від того, чи Хвильовий закінчив їх, як личить правочірному московському комуністові, чи ні.

Так чи інакше, але говорячи тільки про писання Хвильового, що появилися протягом тих двох з половиною років, ми мусимо уважати їх появу користною для розворушення думки у читача окупованої москвинами України, але й в цьому випадкові не можемо забувати, що і в тому періоді він пропагував і ширив не лише комуністичні ідеї, але й деморалізацію. Власне тому цілість синтезу запозичених у Донцова думок з комуністичною ідеологією була тільки "парикмахерським перпетуум мобіле" й не могла мати глибших наслідків.

Натомісць для читача-емігранта, який мав і має змогу всі позитивні думки, висловлені в них, знайти в невикривленій формі, в оригіналі, читання тих писань Хвильового не тільки не дасть жодної користі, але ще й принесе шкоду, бо так, як читач з "У.С.С.Р." "з конечности" сприймав, читаючи їх, де-які націоналістичні думки, так читач-емігрант, нехотючи, сприйматиме також погляди і твердження комуністичні.

Вправді ще можна було б уважати, що ці полемічні статті Хвильового були користними для "привернення притомности" тим слабодухам старої еміграції, які готові були, слідом за М. Грушевським, С. Рудницьким та іншими "змінити орієнтацію", а також тим політичним діячам Західньої України, які, починаючи з редакторів "Діла" таких як Федорців, чи Нестерович, чи Німчук, а кінчаючи на співробітниках "Ради" і "Назустрічі" - готові були тоді взяти курс на "соціалістичний Харків". Ці отже статті Хвильового вказували, що на їхньому новому "сонці" є надто багато плям. Однак ми не можемо брати під увагу впливу на них писань Хвильового з часів літер. диску-

сії, бо вартість тих слабодухів (говоримо про згадані угруповання Галичини), як "бойового матеріялу", на жаль, цілком правильно визначили большевицькі "Вісті" в 1926 році словами: "галицька інтелігенція з такого матеріялу, що з неї і "кулю виліпити трудно"*

Натомісць творення фальшивої "легенди" про "героїчну боротьбу" за українську державність, чи навіть українську культурну незалежність, саме тих, хто допомагав їх нищити - дуже шкідливе, бо викривлює до непізнання дійсність і привчає нас "будувати воздушні замки"!

Таким чином тільки писання Хвильового з часів літературної дискусії і аж до другого каяття слід би ширити лише серед комуністів і їхніх приплентачів на окупованих Московщиною наших землях як свого роду "український титоїзм" (того ми зробити не встані), але зайвим було б ширення їх серед еміграції.

Однак і там на окупованій Україні вони могли дати лише проблематичну користь, затемнюючи, фразами про "силю бурю громадянської баталії" та "Росія самостійна ж держава? Самостійна. Ну, так і ми самостійна!" - основне. Основним же було те, що була в 1917-21 роках не "громадянська баталія" - тільки національна війна, напад Московщини, яка кинула на Україну свої регулярні армії проти регулярної ж армії української. Основним було те, що в 1918 році сунули на Україну з Московщини: "Московская рабочая дивізія", "43-ій робочій полк", "Вторая Орловская брігада", "Партизанские отряды Кожевникова" (складалась з 6.000 татарів з околиць Уфи), два "полки Чрезвычайной комісії", два "продовольственних полка" - восьмої московської армії, четвертий "продовольственный кавказкій полк", а пізніше армії московські I, XII, і XIV й московські ж дивізії 45, 46 і 47 та інші частини. "Основним" отже, було щоб знало українське молоде покоління, що була не "громадянська" війна - тільки напад московських агресорів та, що "самостійною" може стати Україна, лише розбивши агресорів і вигнавши з України московські окупаційні війська. Живучи в окупованій Україні Хвильовий не міг цього ясно написати, але його писання інспірують, як ми бачили, такі ідеї, які виключають пізнання цієї правди.

Нарешті всі писання Хвильового, як публіцистичні, так і белетристичні, написані ним в період між I лютим 1928 року і травнем 1933 року, це б то протягом п'яти років - знова носять чисто комуністичний характер, з вістрям спрямованим проти українського націоналізму. Ці твори є однаково шкідливі для всіх: і для емігрантів і для не емігрантів.

*це натяк на не досить пристойну салдацьку приказку.

Таким чином з написаного Хвильовим протягом приблизно 13 років усе писане протягом 10 років має характер яскраво комуністичний, шкідливе під кожним оглядом. Ширення написаного протягом тих 10 років є ширенням комунізму, моральної розперезаности, атеїзму і антиукраїнської пропаганди. Ширення ж написаного протягом 2 з половиною років є ширенням поглядів "недоношеного" націонал-комунізму, який був на Україні розторожений у зародку і то за допомогою самого Хвильового. Ширення ж його серед еміграції є роботою подібною до тої, яку мали виконувати фінансовані советським консулятом у Львові "Нові Шляхи".

Вартість тих ідей для УССР є тим більше сумнівна, що сам Хвильовий не лише від них відрікся, але й протягом наступних п'яти років нищив їх завзято і вперто.

До таких висновків і такої оцінки політичної вартости писань Хвильового мусив прийти автор цієї праці наслідком об'єктивної аналізи цілости досі опублікованого писаного дорожку Хвильового.

Ця оцінка ПЕРЕКРЕСЛЮЄ ЦІЛКОВИТО ту оцінку писань Хвильового, що її дав автор цих рядків у праці закінченій ще в 1942 році і опублікованій під іншим псевдом (Р. Млиновецький) в 1946 році. Тоді автор на підставі лише писань Хвильового опублікованих до початку 1928 року, помилково припускав, що М. Хвильовий по тому замовк, не зрадивши ідей ним висунутих підчас дискусії і волів краще застрелитися - ніж служити ворогові. Коротко кажучи, автор цих рядків був певний, що в особі М. Хвильового маємо "Савла", що став "Павлом" і тому на стор. 285 "Історії Українського Народу" (перше видання) поставив його поруч з Міхновським, Отамановським, Петлюрою і іншими.

Докладна аналіза цілости неприступних авторові раніше писань Хвильового з років 1928-1933 не лишає жодного сумніву, що Хвильовий в ліпшому випадкові з "Павла" став знова "Савлом", став "Юліаном-Відступником". Це змусило автора змінити свою думку про діяльність М. Хвильового на цілком протилежну. На закінчення ще мусимо дати відповідь, чому наші "хвильовисти" так завзято намагаються притягнути увагу до Хвильового, чому хочуть створити "культ Хвильового"?

Щоб відповісти на поставлене питання, мусимо попереду з'ясувати, на чому залежить головно нашим "хвильовистам": на мистецькій формі творів, чи на ідеологічному моменті. Кожний об'єктивний читач, переглянувши всі полемічні і не полемічні публікації про Хвильового, що появилися протягом майже дев'яти років, мусить ствердити, що за винятком одного "шабесгоя", який бажаючи "і честь соблюсті і капітал приобрести", ховається за "чисто мистецьку" оцінку Хвильового, вся

решта авторів звертає свою увагу виключно майже на бік ідеологічний.

Навіть автори, які дають своїм статтям "охоронні" наголовки (напр. стаття Ю. Шереха в І. Збірнику "МУР"-у "Стилі сучасної української літератури на еміграції") в дійсності дев'ять десятих своєї уваги присвячують справам ідеологічно-політичним (в згаданій статті, напр., всі закиди на адресу Маланюка - закиди політичного характеру, що не мають нічого спільного з чисто мистецькою стороною).

Згадане управління нас поставити питання ясніше, а саме: на ширенню яких поглядів залежить "хвильовистам": тих, які пропагував Хвильовий протягом 10 років, чи тих, котрі пропагував протягом двох і пів років, яких він потім зрікся і сам винищував?

Отже ще в 1946 році "Юрій Шерех" у згадуваній статті написав ясно, що від тої України, за яку бились українські армії в 1917-20 рр. років (це б то від самостійної України, керованої українцями) - "покоління 20-х років" (це б то ті, хто ріс на окупованій Україні і працював для окупантів) "відвернулося" і почало шукати іншої "України". Ту "іншу Україну": як пише дослівно Ю. Шерех, "знайшов ... Микола Хвильовий своїми українськими комуністами".

Окупанти уважали шкідливою не цю діяльність Хвильового, тільки його гасло орієнтації на психологічну Європу. "Клич орієнтації на психологічну Європу", на думку Ю. Шереха, хибно уважати за "гасло центральне і провідне... Це було другорядне гасло... Теорія азійського ренесансу - була теорією онови України", всяка ж Європа мала бути "тільки погноєм" (стор. 55-57).

Таким чином Ю. Шерех уважає вартими уваги лише твори, в яких звеличує Хвильовий комуністів (слово "українських" ні при чому, бо для Шереха і кирпатий як більшість москвинів, "кіт у чоботях" якимось чудом належить до "українських" комуністів). Практично заперечуючи наведеними словами важливість "Думок проти течії", а особливо "Московських задріпанок" - уважав Ю. Шерех "центральною" ідеєю - ідею "азійського ренесансу", ідею, яка всупереч історії й фактам хоче бачити Україну також азійською країною (чи не тому, що Московщина є азійською?) є ідеєю, що від неї добровільно відвернувся сам Хвильовий. Відкидає ж Ю. Шерех саме те, що відкидали також і партійні органи та влада московська, чого мусів відректися Хвильовий - це б то орієнтацію на Європу, "вістниківство".

Другий "хвильовист", що пише під псевдом "П. Голубенко", - рівнож захоплюється ідеями "азійського ренесансу" та ідеологією тих письменників окупованої України, які почувалися 100 процентовими комуністами і як такі протиставилися безпартійним письменникам. Ідеологією "Ваплітян" (виключаю-

чи однак з неї всякий слід ідей Донцова, це б то ідеї, які осуджувала тоді Москва), уважає він остільки вартісною, що хоче змусити нас "реставрувати ідейно-політичні цінності Ваплітян" ("Орлик" ч. II, 1947 р. Мюнхен). Ці ж "цінності", звичайно, були, як ми знаємо, комуністичними.

Нарешті не раз цитований О. Ган писав: "Хвильовий, тоді, коли виступав у ролі публіциста, робив раз у раз грубі тактичні прогріхи" (підчас літературної дискусії, він виступав "у ролі публіциста"). О. Ган запевняє, також, що: "Хвильовий розчарувався внутрішньою порожнечкою фавстівської людини". Наведені слова вказують виразно, що й О. Ган "не захоплюється" ідеями орієнтації на "психологічну Європу" і ставиться до них, як усі москвофіли, хоча, можливо, поділяє деякі думки Хвильового щодо оцінки режиму Кагановича-Сталіна. Але той же О. Ган безперечно захоплюється Хвильовим-комуністом, що помагав окупантам нищити Україну. Ось як пише, "езопівською мовою", про це О. Ган: "Яким прекрасним уявлявся письменникові світ, коли він... проходив з рушницею на плечах по змоченій кровю українській землі, руйнуючи ветхі будови старого во ім'я гідного людини майбутнього". Ми всі знаємо що "руйнував" Хвильовий ристунки української держави, а тим "гідним людини майбутнім" мала бути "Загірня Комуна".

Коли прийняти під увагу рішучу і запеклу ненависть усіх "хвильовистів" до Донцова і "вістниківців" - то лишається нам лише одне припущення, узасаднене цілковито поданими попередю поглядами звеличників Хвильового, а саме, що наші "хвильовисти" хотіли б ширити головню ті твори Хвильового, в яких немає нічого запозиченого у Донцова, твори, що їх не можна назвати інакше, як творами москвофільськими і комуністичними, твори ж з років 1925-1927, в яких Хвильовий пропагував орієнтацію на європейську культуру - їм осоружні.

Ще більш переконувачим доказом того, що наші "хвильовисти" приймають охоче і без застережень комуністичні гасла і москвофільські погляди Хвильового, а не погоджуються з висловленими підчас дискусії поглядами про конечність перестати орієнтуватися на московську літературу, є справа Буревієм.

Ми навели на своєму місці без жодних змін цілий текст відповіді Хвильового ("Московські задріпанки") на брошуру Костя Буревія "Європа чи Росія?" (Москва, 1926 р., стор. 40), з якої ясно: 1) що Хвильовий тоді аж ніяк не був однодумцем К. Буревія, 2) що Хвильовий уважав К. Буревія москвофілом і 3) що К. Буревій виступав проти Хвильового по боці ворогів Хвильового.

І ось, не зважаючи на цей очевидний факт, наші "хвильовисти" з неменшим запалом захвалюють одночасно і К. Буревія і Хвильового.

Цитований тут Ю. Шерех ще в 1947 році у "бандерівському"

місяшнику "Арка" (ч. 6.) виступає зі статтею, якою намагається спопуляризувати К. Буревія (псевдо - "Едвард Стріха"). Другий палкий "хвильовсит" - П. Голубенко спільно з проф. Ю. Бойком видали коштом "мельниківців" москвофільську песу Костя Буревія "Павло Полуботок" і третій "хвильовист" - Багряний у своєму "Розгромі" згадує про К. Буревія як про репрезентанта української (!) "героїчної фаланги".

У 1948 році також "хвильовист" С. Голубенко захвалює того ж Буревія в мельниківській "Самостійній країні" (ч. 8-9, стор. 31-32), що виходить в Америці. У цій остатній п. С. Голубенко, числячи на цілковиту темноту своїх однопартійців і читачів, допускається дослівно такої щітної брехні: "Буревій бере активну участь у дискусії, що розгортається навколо гасла Хвильового "Лицем до Європи"... Разом з Хвильовим, Кулішем та іншими він боронить тези про неможливість будь-якої співпраці з північно-східним народом". Щоб обходити п. С. Голубенка, що К. Буревій дійсно брав участь, але... але боронив власне конечність літ. співпраці з Москвою! Адже ж йому залежить лише на тому щоб заохотити ворогів москвофільства читати москвофільські писання Буревія.

Таке одночасне захвалювання і Хвильового, і К. Буревія було б неможливим, коли б наші "хвильовисти" захоплювалися ідеями Хвильового з часів появи "Московських задрипанок", а не "ідеями Хвильового" хоч би з років 1931-1933, або з років 1920-1925!

Лише тоді, коли ми приїмемо, що наші "хвильовисти" в дійсності є проти націоналістичного "ухилу" Хвильового (тільки не хочуть цього сказати ясно, бо хочуть використати розголос, який здобув М. Хвильовий закордоном саме тим "ухилом") - стане ясним і логічним одночасне захвалювання і Хвильового, і К. Буревія, і М. Куліша, і "ваплітян".

Більше того! Щойно прийнявши самодіє пояснення, ми зрозуміємо чому доводиться ствердити такий дивний "збіг випадків", що протягом десяти років на еміграції перевидано (крім, звичайно, творів Багряного, які цілковито виправдують псевдо їх автора) лише твори подібного роду як: М. Куліш "Народній малахій" висміює і осуджує "шукання" і мрії вихованої під впливом церкви і "просвіти" української маси, яким протиставиться будування "нових форм" комуністично настроєним пролетаріатом), Любченко "Вертеп" (висміює борців за Україну, що мовляв, "упали з ристовання" бо навіть його поставити не вміли і пропагує культ "ентузіастичних борців" за... збільшення кількості видобування для метрополії сирівців і виготовлення півфабрикатів, роблячи з того нашу "національну ідею"), Яновського "Маїстер корабля" (поза

пропагандою цілковитої сексуальної розбещености, пропагує любов до "моєї Республіки", якою є, як це ясно окреслено в тексті, звичайно, ССРСР, це б то держава-гнобителька, вмовляє в читача, що в ССРСР панує "вільність" і що московський прапор - "наш прапор", а ті, що спинилися, як інтерновані, в чеськім Яблоннім* - це "зрадники Батьківщини").

У світлі того ж пояснення стає доцільним видання для еміграції з ентузіастичною передмовою "Міста" Підмогильного, в якому шалена пропаганда статтевої розбещености чергується з "широкою рекламою" "заможного життя" окупованого Києва! Там герой... "з помсти" гвалтує свою кохану, яка йому "набридила" і кидає її, зводить іншу і знова кидає й та отруєється, а приятель героя "з приязні" - стає коханцем матері Степана. За те всяке подружжя, на думку автора є домовиною юнацьких мрій і поривів, це - "божевілля". Базари Києва в цьому пропагандовому большевицькому творі, переповнені їжою, крамниці - крамом і навіть чудовими дорогоцінностями, а в описі студентської кімнати підкреслена "чудова обстановка" кімнати, прикрашеної ще й портретом Леніна!

Наведене ж пояснення зясовує нарешті й причину кольорсальної реклами для комуністичного вірша Сосюри "Любіть Україну", в якому він закликає читачів (у данному випадкові - збаранілих емігрантів) бачити свою Україну "в огні канонад" наступаючої московсько-большевицької армії, "в багнетях" тої ж московсько-большевицької армії, "що в тьмі пробивала шлях" Хрущовим (і Сосюрам) назад на Україну, зайняту в хвилину писання віршу - німцями, ну і "в стягів багряному шумі" (большевицький прапор - червоний).

Ясним рівнож стає чому не появляються на книгарських полицях давно випродані твори Коцюбинського, Вороного, Мосендза, Королевої і т. д.**

Може хтось спробувати пояснити це спеціальним сентиментом до "засуджених большевиками" авторів, але в такому випадкові чому ж не перевидано ні одного твору письменниці такої міри як Старицька-Черняхівська, що була суджена на процесі С.В. ., а потім пізніше засуджена і знищена тими ж "большевиками"?

Чи такі її твори, як "Останній сніп", "Гетьман Дорошенко"

*українські військові частини, які не хотіли перейти на московсько-большевицький бік.

**Це було кілька років тому, а нині вже появилвся передрук большевицького видання Коцюбинського і зфальшований твір Мосендза з передмовою, яка робить з нього "розчарованого націоналізмом".

"Милость Божа", або "Іван Мазепа"* не є не тільки надзвичайно цікаві, та прекрасно надаються для сцени, але й актуальні для нас з огляду хоч би на боротьбу, яка нас чекає?

Відповідь на питання: чому ніхто не видає і не захищає її творів, а т. зв. "Енци. Українознавства" згадує в зневажливому тоні може бути одна - Старицька-Черняхівська хоча й була засуджена москвинами, але не була ніколи комуністкою, не пропагувала "Загірньої комуні", не допомагала окупантові, а що найважливіше - всі згадані тут її драматичні твори вільні від комуністичної пропаганди і мають виразний протимосковський характер! А таких творів, очевидно, наші "хвильовисти" не потребують!

Подані отже тут факти, яких число можна збільшувати і збільшувати, змушують нас прийти до висновку, що наші "хвильовисти" є в дійсності проти "націоналістичного ухилу" Хвильового, проти висунутого ним під час дискусії гасла орієнтації на "психологічну Європу", проти всього того, що Хвильовий "запозичив" у Донцова. Натомість вони "ЗА" того Хвильового, який написав "Я" і "Кота в чоботях".

З огляду однак на обставини і спротив популяризації Хвильового з боку частини еміграції - ще не могли наші "хвильовисти" відважитися передрукувати всі його яскраво-комуністичні твори. Можна припускати однак на підставі появи "Міста", "Майстра корабля" і т. п., що "ґрунт" вони вже вважають за підготований і ті твори появляться незабаром.

Захоплюються наші "фітільовщики" Хвильовим також тому, що вони прекрасно знають, що Хвильовий після другого каяття активно поборював український націоналізм* і виступав з доносами на тих, у кого його помічав! Адже ж і Кость Буревій в цьому періоді, спільно з Хвильовим, у тому ж "Пролітфронті", під псевдом "Варвари Жукової" написав ганебного доноса на письменників "Нової Генерації", виявлюючи себе заклятим ворогом українського націоналізму! Адже ж і М. Куліш у всіх своїх творах виводив на глум "гальорки" спотворених ним і скарікатуризованих стихійних і не стихійних "старих" і "нових" українських націоналістів та поборював релігію ("97") Адже ж, зрештою, і "Вапліте" у своєму "Статуті" ("Вапліте", зощ. I, 1926 р., стор. 106), в параграфі першому пише, що має на меті об'єднати пролетарських письменників України незалежно від мови, що нею вони пишуть свої літературні твори".

*"Івана Мазепу" видало не НТШ чи УБАН (як твори М. Куліша, Ю. Яновського, чи Підмогильного) тільки в 1959 році Сидір-Чарторийський, а "Останній сніп" був "вийнятий з продажу".

** мова, самозрозуміло, про прояви стихійного націоналізму.

З цього всього випливає лише один висновок: наші "хвильовисти" потребують "хвильовизму" комуністичного і москво-фільського, без усяких українських націоналістичних "ухилів".

Видання "хвильовистами" на еміграції "Вальдшнепів" могло б зменшити категоричність нашого висновку, як-що не розглядати його як конечний в еміграційних умовах крок і як щоб не зміни зроблені в них нашими "хвильовистами".

Це видання є до певної міри фальсифікатом, бо міняє засадничі думки Хвильового з часів літературної дискусії на інші, на ті, які поборював тоді Хвильовий, але які відповідають політичним цілям "хвильовистів".

Ми вже згадували про те, що на стор. 76 цього фальсифікату замість гострого осуду "українізації" устами Карамазова, який був в оригіналі, українізації, яка захоплювала не лише Пилипенка і М. Куліша, але і наших "хвильовистів" появився осуд "українців"! (Слова Карамазова "бо в сьогоднішньому вигляді з своїми ідіотичними українізаціями" замінили наші "хвильовисти" на слова: "з своїми ідіотичними українцями")

На стор. ж 123 зфальшовано (і то в абсурдний спосіб!) слова Аглаї, яка, в оригіналі, своїм тестом підкреслює негативне ставлення до московської літератури й культури та захоплення тим ("фавстівським") духом, який створив західну цивілізацію. Ті слова замінені іншими, які пропагують протилежну думку!

У всіх виданнях тексту "Вальдшнепів", а саме в журналі "Вапліте" (ч. 5 за 1927 р.), "Вістник" (книжка 7-8 за 1933 рік) і Хвильовий "Вибрані твори" Львів, 1937 рік, стор. 158, маємо такий текст:

"Я випила за безумство хоробрих! Але не за те безумство, що виродилось у сорентівського міщанина Пешкова, - я випила за те безумство, що привело троглодита до стану вишуканої європейської людини".

Цей текст, після зфальшовання, на стор. 123 видання "Вальдшнепів" 1952 року ("В-во "Україна"), згучить уже так: Але не за те безумство, що привело троглодита до стану вишуканої людини. Я випила за те безумство, що виродилось у сорентівського міщанина Пешкова..."

Як бачимо, зник прикметник "європейської" і думку замінено на протилежну, не журячись тим, що інтелігентний читач міг би поставити питання: чому Аглая не за "безумство", яке "виродилося" в сорентівського міщанина, це б то в Максима Горького?

В оригіналі не Аглая не за здегенеровану московську літературу і культивовані нею ідеї Горького, тільки за той творчий дух, який привів людину камінної доби до стану вишуканої

європейської людини. У фальсифікаті, пущеному в обіг нашими "хвильовцями", Аглая власне не за ідеї Горького і московської літератури (та большевиків), а не за західню цивілізацію!

Наведене показує, як поводяться "хвильовисти" з писаннями свого "божка", коли вони не відповідають їхній політичній лінії, а лінія ця така, що мусить шляхом фальшовання тексту "Московських задрипанок", захвати, що ця стаття була спрямована проти зятятого оборонця московських впливів - Костя Буревія, якого антисамостійницькі твори нині друкують ті ж "хвильовисти" для ширення їх між нами.

Особливо ж багатомовним є факт, що полеміка довкола Хвильового має пристрастний, але цілком нерічевий характер, типовий для політичної боротьби. Комусь залежить на тому, щоб стало притягати увагу до Хвильового, а одночасно, спекулюючи на незнанні читачів, на відсутності під рукою кінцевих матеріялів, щоб на "хвості" Хвильового просунути в наше життя цілу низку інших письменників-комуністів, а з ними разом, звичайно, і їхні комуністичні твори, комуністичні ідеї... Під цим оглядом характеристичним є не лише те, що ніхто з "хвильовистів" не видав протягом цих років справді річезового критичного огляду всіх творів М. Хвильового, але й ніхто не видав тих статей з "Думок проти течії", в яких він пропагує "психологічну Європу".

Однак кожному ясно, що намагання "фітільовщиків" поставити Хвильового поруч Шевченка і Петлюри, намагання високо образливе для остатніх, має на меті викликати в еміграційній свідомості цілковитий хаос, який би улегшував їм поступове заступлення діячів, які віддали ціле своє життя на боротьбу за щастя українського народу, особами, які принесли не лише щастя, але й само життя українського народу в жертву його найлютішому ворогу.

Мало того, пристрастність, з якою боронять "хвильовисти" Хвильового і з якою намагаються спопуляризувати, може бути зясована крім "моменту особистого" (боронячи Хвильового - вони боронять себе, виправдують власні злочини) ще намаганням ширити серед еміграції його ідеї і то без домішки ідей Донцова. Ми знаємо, що коли ми виключимо з писань Хвильового всяку домішку ідей Донцова і подібних авторів - лишаються тільки ідеї комуністичні.

Отже лишається єдине правдоподібне припущення, а саме, що ті "хвильовисти", які свідомі своїх цілей, не можуть самі, у власному імені, ширити в "буржуазних державах" віри в комунізм і захвалювати борців за комунізм - хочуть зробити ту ж роботу, використовуючи імя і твори М. Хвильового.

Коли прийняти таке пояснення - зрозумілою стає і прис-

трастність "полемики", і її нерічевість, і нарешті чисто відруховий опір тих елементів, яким є осоружна комуністична ідеологія.

Тоді ж стає зрозумілим і вороже наставлення наших "хвильовистів" до всякого справжнього українського націоналізму і яким є чому місіли фальшувати вони ті писання Хвильового, які їм довелося з тактичних міркувань видрукувати.

Ми, з можливо найбільшою докладністю і об'єктивністю розглянули в хронологічному порядку весь досі відомий літературний і літературно-публіцистичний доробок Хвильового, звертаючи спеціальну увагу на пропаговані в тих творах погляди.

Найбільш користний для справжніх оборонців Хвильового твір ("Московські задрипанки") ми подали цілий на підставі автентичного тексту.

На підставі докладної аналізи пропагованих ним поглядів та ідей, як також їх походження, дали єдино-можливу відповідь на поставлене нами питання: що ж нам "дав" Хвильовий?

Ця відповідь є властиво дбайливо-узасадненим висновком з цілості розглянутого матеріалу. Висновок цей такий: нам, це б то українцям, які мріють і стремлять до того, щоб Україна стала справді самостійною державою, а не просто рвуться до "красивого життя" у "цвітучій" (з наказу Москви!) провінції СРСР - Хвильовий, своїми писаннями не дав нічого.

Шкідливих (розкладових і комуністичних) ідей взагалі не потребуємо, користні - можемо сприймати з першого джерела, це б то не переробленими на "парикмахирське перпетуум мобіле !

Нарешті наведені нами "антихвильовистські" погляди визначніших наших "хвильовистів" і такі факти, як підміна нашими "хвильовистами" на протилежні саме тих ідей Хвильового, які в період літературної дискусії, уважалися, як це впливає з численних наведених нами цитат, найбільш небезпечними й незгідними з політикою партії - не лишають найменшого сумніву, що наші "хвильовисти" ставляться до основного "ухилу" Хвильового так само вороже, як і окупаційна влада на Україні. Коли б наші "хвильовисти" мали нагоду взяти участь у тій дискусії, яка була в 1925-27 роках - вони б поборювали б основні "еретичні" погляди того ж Хвильового, виступаючи "одним фронтом" з К. Буревієм і Андрієм Хвилею.

Все сказане упрямо нас до такого остаточного висновку: коли б нині вдалося б нашим "хвильовистам" викристати творчість Хвильового так, як вони самі хотіли б - вона б не тільки нічого не "дала" б нам, але ще й наробила б

величезної шкоди. За допомогою тих творів вони б значно прискорили процес перетворення еміграції на матеріал податливий для московсько-большевицької пропаганди, матеріал подібний до того, що з нього склалися в перших роках окупації угруповання різних приплентачів ("попутчиків"), які так улегшили окупантам поневолення України.

А звідси мусимо зробити таке заключення: незалежно від того, яку роль відіграв М. Хвильовий під час літературної дискусії, і тільки під час неї, ми нині мусимо поборювати всі спроби творення "культу Хвильового". Такий культ можуть творити "фітільовщики" серед некомуністів, лише використовуючи їхню необізнаність. Нашим отже завданням є познайомити з кількома головнішими творами Хвильового загал, забезпечивши ті твори добре опрацьованими поясненнями, коментарями і примітками (звичайно - об'єктивними, а не "фітільовськими"), які б улегшували зрозуміння їх та унеможливляли б безпідставне захвалювання їх і безкритичне сприймання пропагованих там комуністичних поглядів.

Самозрозуміло, таке "протикомуністичне щеплення" повинно було б стосуватися не лише для забезпечення еміграції від комуністичної інфекції через твори М. Хвильового, але й через твори інших, нині ширених серед нас письменників-комуністів. Це тим більше є вказаним, що тамті видання ширяться з такими передмовами, які мають на меті приспати цілковито чуйність читача і улегшити йому проковтнення так "поцукрованої" отрути.

Коли ми при цьому, як і в цілій цій праці, не приймаємо під увагу "чисто мистецького боку" творів то робимо це не лише тому, що це виходить поза обсяг нашої теми, але й ще з іншої, важливішої причини.

Щоб краще з'ясувати слушність міркувань якими керуємося, покликаємося далі на твердження не тільки критика, взагалі цілком відмінного від нас національно-політичними поглядами, але й теперішнього оборонця власне рішучої ролі "чисто мистецького боку". Маємо на увазі колишнього головного редактора "Красного Слова" - органу, що в 1929 році обслуговував московською мовою московську "національну меншину" на Україні - В. Державина, який тоді ж не раз виступав як критик-марксист також на сторінках українсько-большевицьких періодичних видань. Згаданий В. Державин, в "Українській Луцці" (ч. 22, рік вид. 7), у типовій своєю облудній статті ("Великий осяг українського українознавства"), хоч, як видно з наведених нами далі його ж слів, чудово розуміє, що роблять його колеги, захвалюючи на сторінках т. зв. "Енциклопедії Українознавства" комуністичні твори ваплітян та інших комуністів, проте робить їм велику рекламу.

Власне в цій шкідливій статті, В. Державин, цілком

слушно мусив ствердити таке:

"Годі заперечувати колюсальну вагу письменства і з окрема красного письменства в розвитку, формованню та самоусвідомленні української національно-державної думки... Як у позитивних так і негативних світоглядних течіях, література скрізь передувала практичній соціально-політичній діяльності, була для цієї останньої за гасло, сигнал та акумулятор психологічного підґрунтя і так само, як утопічно-соціалістичний інтернаціоналізм керуючих сил Центр. Ради та Директорії є невіддільним від белетристики Коцюбинського (??! - Р.З.) і Винниченка, а фатальні націоналкомуністичні ілюзії 20 років є невіддільні від романтичного укапізму Хвильового і більшості Вайліте - так і... націоналістичний рух у Західній Україні та на еміграції - в найбезпосереднішому звязку з літературною діяльністю вістниківської "квадриги"...

Ми цілковито згоджуємося з основною думкою цієї цитати зі статті В. Державина про величезну ідеологічну роль у нас красного письменства та про те, що поширення літературних творів певного напрямку впливає на цілу політичну свідомість нашого народу. Не згоджуємося лише в деталях (напр. замість Коцюбинського - ми б назвали Панаса Мирного, Черкасенка та інших).

Уважаючи ж, як і В. Державин, що красне письменство є у нас основним чинником у творенні ідеології української громади, і "передуге практичній соціально-політичній діяльності", ми, в умовах важкої боротьби не лише за національне визволення, але й за само існування українського народу, мусимо розцінювати вартість творів красного письменства у першу чергу з погляду ідеологічного. Тому конечним є поборювати ширення творів, які можуть прищеплювати читачам не тільки "фатальні націоналкомуністичні ілюзії", але й комуністичне розуміння світу та комуністичну скалю ідейних вартостей і тим "утворювати підґрунтя" до "практичної" комуністичної діяльності.

Одночасно з тим, на нашу думку слід, уникаючи будь-яких перебільшень чи недокладностей, викривати пропагандові брехні наших "фітільовщиків", підпираючи подавані правдиві відомости численними документальними даними й доказами, автентичність яких має бути дбайливо перевірена. Цитати завжди мусять братися з оригіналу, а не з "другої руки".

Без такої чинности і "протиінфекційних щеплень" - переможе комунізм (а під його фірмою - Московщина!), хоча і з "хвильовистською" машкарою на лиці. Мусимо пам'ятати, що громовиця другої світової війни спричинилася до того, що надто багато вихлюпнула на Захід червона імперська каналізація всякої нечисти, якій хоча й чуже "гібельное различіє" між до-

пустимим і недопустимим, при повній відсутності етичних понять - за те властива надзвичайна рухливість, енергія й "кагальність".

Та правда все ж була і буде по нашому боці, треба лише її видобути з під грубої верстви їхньої брехні.

З'ясування правди про дійсну роллю Хвильового, про справжній характер його творів та ідей ними ширених і було завданням цієї праці.

* *
*

ПРИМІТКА Ч. I

* Так думав "вістниківець" - Маланюк ще за тих часів, коли він писав своє "Послання", що зробило його відомим навіть серед окупантів та їхніх приплентачів. У ті "передвоєнні" часи Маланюк був націоналістом, що у високо-мистецькій формі пропагував погляди Донцова (українського націоналізму).

У кінці 1926 року на чотирнадцяти сторінках Л.Н.В. було вміщене його "Послання". Реагували на нього, як советські публіцисти, так і партійні лідери на партійних зборах, а один з "придворних поетів" - Сосюра мусив писати на те "Послання" віршовану відповідь. За тих часів і Скрипник, згадуючи Маланюка, мусив назвати його "не поганим версіфікатором", який "володіє технікою вірша, але свій талант віддав на службу фашизму".

Самозрозуміло, що власне яскраво і виразно висловлені націоналістичні погляди викликали такий ефект, хоча, звичайно, як ми казали, і форма вказувала на не-аби який хист та мистецьку культуру автора.

У 1930 році "Критика", реферуючи літературне життя Західної України і говорячи про групу Л.Н.В., зазначає, що твори цієї групи (в тому і Маланюка) користно відрізняються від писань "зміновіховців" з оплачуваних більшовиками ж львівських "Нових Шляхів": "ясним наставленням та часом і кращими художніми засобами. Де-які твори Маланюка, Мосендза справляють сильніше враження за сльозаву лірику "Нових Шляхів" ("Критика" ч. 4, 1930 рік, стор. 93.)

При цьому та ж "Критика", зачисляючи виразно таких "поетів", як В. Янів, до "простачків", пише далі: "Не говоримо про таких, як Маланюк, Дажбожич, Матвіїв-Мельник, Мосендз та інші. Ці говорять просто і одверто... треба визнати: весь вогонь їх поезії скерований на агітацію за фашизм, на бо-

ротьбу проти нас. Вони (особливо Маланюк) оспівали фашизм, Італію, Мусоліні так, як досі ще ніхто з італійських фашистів. Духом "Риму" проіннята вся поезія фашистів із Л.Н.В... Маланюк, передовсім, поет дії. Сила його поезії не стільки в якійсь вишуканій добірній формі, скільки в умінні конкретно формулювати точні завдання".

Отже сила поезії Маланюка була, як це стверджували навіть вороги, в гостро націоналістичному змісті і в умінні "точно" формулювати завдання воюючого націоналізму. Природно, "Рим" розумівся як символ "вічного Риму" - творця великої перії і високої цивілізації, а Мусоліні трактовано було як приклад державного мужа, що намагався відродити той "римський дух", що його подивляли інші народи. Однак не слід забувати, що не могло бути мови про якусь "італійську орієнтацію" бо націоналізм вчить, що нації між собою борються і "на одній території не може вміститися навіть два націоналізми". Отже, у цій безкомпромісовій, яскравій лінії і була "душа" поезії Маланюка, яка дала його творам вічне життя в нашій літературі.

Але, на великий жаль, мав рацію, здається - Курпіта, даючи таку характеристику Маланюка: "У великому тілі - малий дух". На це вказував уже, як випадок зі статтею писаною Маланюком підчас процесу Шварцбарта (Маланюк вживав усіх заходів щоб ніхто не догадався хто є її автором), так і спроба його співробітничати у видаваному за польською допомогою, для поборювання "Вістника", журналі "Ми". Донцов тоді вжив негайно кінцевих заходів яких наслідком була "Заява" Маланюка у "Вістнику", якою він визнавав свою "помилку".

Перестав наслідком війни виходити "Вістник", а далі почав, кажучи словами "Послання" Маланюка, "вітер історичний знов віяти"... зі Сходу на Захід і вдушному повітрі почувся знайомий "сморід кіслих щец".

Маланюк замовк і почав приглядатися...

Тимчасом один з чоловік "фітільовщиків" ще в 1946 році виразно заявив, що хоч Маланюк досі "немає сили прийняти Україну такою, якою вона є" ("МУР", стор. 72), але що він "має шанси" і що можна ще все ж, мовляв, "уявити" Маланюка в ролі поета "коли він схоче побачити існуюче і вийде зі своєї емігрантсько-блюзнірської постави" (там же). Як бачимо, негативне відношення до УРСР та її комуністичних "провідників" названо було "блюзнірським", а сама "оферта" була цілком ясною. Але обережний Маланюк ще пару років приглядався, щоб на остатку потихеньку рушити в Каноссу.

І ось Маланюк сам зрікається взятого на себе редагування повоєнного ЛНВ, що його хотів відновити Ю. Клен та прихильники редагованого Донцовим "Вістника". Зрікається він того редагування на користь... В. Шульги, передаючи тим ЛНВ вза-

галі в "антивістниківські" руки. Тоді саме одержав Маланюк кілька тисяч райхсмарок, яко гонорар, за... збірку віршів, якої видавці не видали.

Потім виступає Маланюк з відчитом на зборах яскраво "антивістниківського" "МУР-у" і захвалює не раз висміюваного у "Вістнику"... Зоценка (моск. письменника - малороса). Нарешті в органі Багрянного ("Укр. Вісті" ч. 8 з 1949 року) появляється, як-що вірити редакційній примітці, надіслане загадковим способом до цього часопису "Друге Послання". У ньому міцнотелесий Маланюк, що в першому "Посланію" вчив про конечність боротьби - раптом починає скиглити: "Мордує брата брат" і запевняти, що він сам "носиться як билина, в крутіж ліхої веремії". Не будемо нагадувати тут більш відповідне для такого "руху" народне порівняння, руху "в ополонці", який довів до того, що далі в тому коротенькому "Другому Посланію" Маланюк відрікається від усіх тих ідей та тої скалі вартостей, що їх визнавав і пропагував, пишучи своє перше "Послання". Дістається в "Другому Посланію" не лише "вожденят вошивим душам", але й, навіть, ненавистному москвинам та москвофілам, гетьманові Мазепі, а за одно і Мотрі.

Мотрі приписав Маланюк, певно через помилку, власні "почування", які у нього, згідно з його іншим віршом, викликало "достигле тіло, що, тремтіло, як плід, на пружних вітах ніг", які були, очевидно, нижче того "тіла" що його подивляв Маланюк ("Влада"). Переплутавши власні переживання з Мотриними, він означив любов Мотрі до Гетьмана, як "соромицьку пристрасть"*

Далі, він, залишивши читачам додумуватись, чому має Маланюк рівно пів століття "пити жах" тої пристрасти, кінчив те своє "відречення" і каяття апотеозом "гречкосійства" і вірою, що "крізь звіря рев"... Україну "узріє новий Чоловік".

Так сам обплювавши і вбивши духа, що проймав усю попередню його творчість, тим самим вбив Маланюк того поета, який зайняв у нашій літературі визначне місце, бо ж сам Маланюк у першому "Посланію" писав: "Як в нації вождя нема, тоді вожді її поети" і до них ми вправі ставити особливі вимоги.

Маланюк, тимчасом, виконав "жадання" Шереха і в своєму "Другому Посланію" відмовився від тих ідей, які були істотою його попередньої творчости та (нехай і частково) "прийняв

*Коли це віршоване "каяття", написане щоб таки лишитися з дозволу мурівського цадика "поетом", друкувалося вдруге в збірці поезій Маланюка, текст його піддав змінам: зникли з нього ці ганебні слова.

Україну такою, якою вона є" (цими езопівськими"словами одночасно переконував Ю. Шерех, всупереч правді, наче б то Україна є тепер і може бути лише комуністичною і пов'язаною з Москвою).

"Прозрівший" Маланюк нині спеціалізується в захвалюванні власне такої "України": Хвильового, М. Куліша, А. Любченка, "Ваплітян" і т. п., прикриваючи своїм іменем пропаганду ідей тої "України", до їх він же перед тим поборював.

Не стримали Маланюка перед ступенням на цей сковзкий шлях численні приклади інших, бо тактика ворогів українського руху стало та сама: свого часу Винниченко по поверті на Україну мусив у "Листі негідника" (так Винниченко сам його назвав) захляпати болотом Директорію і себе самого, Ю. Тютюнник і Волох мусили виступати в фільмах, граючи самих себе в ролі бандитів і погромників. М. Хвильовий - мусив поборювати не що інше, а "хвильовизм", У. Самчук - мусив підписати в ролі головного редактора і голови "МУР-у" той збірник "МУР-у" який знецінював і обріхував ЛНБ, "Вістника", цілу еміграційну літературну творчість і того Донцова, який вивів Самчука в письменники.

Нині за тою методою зфальшовано (за участю Маланюка) твір покійного Ю. Клена і за участю іншого "шабесгоя" - літературну спадщину Мосендза щоб мати змогу ширити вигадки про їхнє "розчаровання" в тому чому вони служили ціле життя.

Кожний з них не задумувався над тим, що такі "шабесгоя", по використанні, здебільшого морально (а то й фізично) "ліквідувалися". На новітньому прикладі міг би бути хоча б У. Самчук, який нині вже "виконав" те, що було в інтересі ворогів українського націоналізму і тому в комунізуючому тижневику "Українське життя" (Торонто) в числах 14, 15 і 16 появилася стаття "Справжнє обличчя Уласа Самчука", яка представляє його, як "ворога народу", що служив "вірою й правдою Гітлерові". Так було і з Винниченком, і з Тютюнником, і з Волохом і Крушельницьким і з Грушевським і з багатьма, багатьма іншими.

Це грізне - "memento" і для Маланюка, бо ж уже є певні позначки того, що "мурин" вже стає менш потрібним, бо ж нічим іншим не можна з'ясувати появу в "Свободі" тої "першої ластівки", якою є стаття "чулого" на зміни "барометра" ред. Кедрина про виступ Маланюка на Шевченковому святі.

Та тимчасом колишній "вістниківець" Маланюк за своє каяття був нагороджений виданням книжки його поезій тим же коштом і тою ж фірмою, що й видала раніше "Місто" Підмогильного, "Маїстер Корабля" Яновського - письменників, що хотіли бачити Україну "такою", а також брошури, що пропагувала ідеї Драгоманова та Винниченка.

Самозрозуміло, до збірки "Поезій" Маланюка, подібно як і до друкованих нині в СРСР творів Тичини чи Рильського, "випадково" не трапили де-які з його попередніх поезій, писаних у дні "націоналістичної молодости".

Треба думати, що Маланюк не лише забув слова, якими означив Лесін Антей Федонове поступовання ("Ти віддався... як мертва глина"), але й свої власні, написані в 1924 році на адресу П. Тичини: "від клярнета твого - пофарбована дудка зосталась..."

Своїм "другим Посланням" вижебрав собі Маланюк не дальше творче життя, тільки "посмертне право", як казковий опир, блукати сторінками змінозіховської та "народньо-фронтівської" преси. І нині цей "живий мрець" годує нас мертвонародженим словом, таким же безбарвним, як і збірка видана під назвою "Влада".

Аж поки проспівують "треті півні" і скінчиться панування слуг нечистого, блукатиме цей опир серед нас, але вже ніколи не верне до життя і не обізветься тим щирим і палким словом від якого голосно дзвеніли міцно напняті струни любови до свого народу в кожному українському серці...

Після потрапившого "загадковим способом" до "Укр. Вістей" Маланюкового "Другого Послання", вже нормальним способом дістається до них же рукопис статті-панегірика на честь Хвильового. У ній намагається Маланюк зробити з Хвильового - генія світової літератури ("Сині етюди" - твір, що в мірилі загально-європейським є явищем винятковим"). Маланюк там же запевняє, немов "боротьбою з психологічним рабством... овіяні всі новелі Хвильового".

Як бачимо, тепер Маланюка не обходить те, що хоч би герой "Я" сам стверджує, що є тільки "нікчемом" в руках Тагабата (як зрештою й більша частина героїв Хвильового), але тепер Маланюку не лишається нічого іншого, як запевняти, немов такі "нікчеми" і є "борцями з психологічним рабством", а не звичайними московськими "холуями".

Пізніше виступає Маланюк з відчитами про Хвильового і запевняє нас, що твори Хвильового - це "музичні симфонії", які тепер на нього "діють як музика". Особливий захват викликає у нього під цим оглядом "Лілюлі".

Чому? - Можливо, на Маланюка стала діяти "як музика" спроба Хвильового писати "заумним язиком", наслідуючи московського поета-футуриста Кручених ("Дир бул шур, малентокі-ял-спрум" - писав Кручених), яка виявилася у Хвильового в такому уривку: "...І тоді дзвональна звема весняної дзвими блакитнить на душальній душі поета" ("Лілюлі", стор. 89).

Можливо рівнож, що здалася "музичною симфонією" хоч би та ж новеля "Лілюлі" тому, що вплинуло на Маланюка, як *stato furioso* чарівної симфонії, викликаючи "глибокі"

емоції в естетичній душі Маланюка те, як пише Хвильовий, "площадне слово", яке головний герой - Альоша "чітко потягнув" на "у" і яке, зрештою видрукуване в творах Хвильового (том II, стор. 96) таким способом, щоб і Маланюк міг, відгадавши його без труду... "насолоджуватися ним, як музикою"! -

* * *

Для людей, які звикли покликатися на авторитети, з'ясувавши причину "захоплення" Маланюка Хвильовим, наведемо далі іншу оцінку того ж Хвильового, яка належить визначному нашому письменникові (прозаїкові і поетові), одному з чоловік "вістниківівців", що до самої смерті не зрадив того прапора під яким боровся (хоча таки наклеп, жонглюючи вирваними реченнями з листів і зміненими текстами й намагався поширити Б. Кравців у Передмові до твору Л. Мосендза).- Леонідові Мосендзові.

Своє відношення до Хвильового висловив Мосендз більш широко у брошурці на цю тему, що була видана в Німеччині під псевдом "Лясковець", яку навмисне послав був покійний письменник до "відновленого ЛНВ", щоб, оскільки той ЛНВ був би чимсь подібним до "футуристичних поезій" Е. Стріхи - тої статті не змогли б вмістити. Л. Мосендз не хотів компромітуватися співпрацею в непевному органі.

Ми наводимо тут уривки з його листа до Р. Гармата, опублікованого в році 1949, а датованого 13.VI. 1948 року. Ось ці уривки:

"Криза нашої духовости все повставала не від браку талантів, а від браку людських і національних характерів. Що Маланюк написав свою статтю "контра" Лясковець - не дивуюся. Маланюк напише все, що йому замовлять, прикриваючися ... "аполітичністю поета".....

Дівніч має рацію, коли каже, що Мосендз здурів. Але Мосендз здурів, перед 30 роками, коли в рядах української армії стояв голий, босий і вошивий проти Фітільових з керенками в кешені, Ільічом у голові, зрадою в серці й "товаришем з буряних літ революції - наганом" в руках. Мосендз божевільний, бо в дезертирові і зрадникові, катові, трусові і моральному нулеві Фітільові не знаходить нічого, щоб оправдувало як людину і громадянина (хоч і не українця)...

Маєте рацію, що Хвильовий вчився у Донцова. Яка заслуга, що Хвильовий учився у Донцова? Чи не вчився Ленін у

Кляйзевіца і у Сореля? І в Макіявелі? І в Лява?..... Всі ці розмови про "впливи" на Хвильового нагадують мені рапорти "чиновників особих порученій" при губернаторах. Рапорт, що починається словами.... "с одной стороны нельзя не согласится, што... " потому йшло пару сторінок "крючкотворства", а кінчалось... "но с другой стороны нельзя не признаться, што..."

... .. "Брагу своєму віри не даждь" повчав колись митрополит Іларіон, а завданням усіх, - дати "віру" цьому московсько-хохлацькому покручеві.

"Фітільовщикам" потрібен божок, от його і пропагуватимуть".

ПРИМІТКА Ч. 2.

Цим ганебним вчинком Костя Буревія дуже захоплюється

"проф. Ю. Шерех" ("Арка" ч.6; 1947 рік) і різні наші "хвильовисти". Про причини такого захоплення легко доміркуватися, коли ми пригадаємо собі, що:

1. Ю. Шерех, хоча є ворогом українського націоналізму, вдаючи зі себе "незалежного симпатика" дістався на становище редактора, видаваної в тих роках "бандерівцями" - "Арки" і в число співробітників видаваного тим же угрупованням часопису "Час". Подібно Едварду Стрісі орудував він окремими словами і фразами, що могли здаватися майже "націоналістичними", щоб сіяти за допомогою редагованого журналу і статей ферменти розкладу та з середини вести до знищення тих, з якими "співпрацював". Такі його, скеровані проти українського націоналізму, статті, як "Прощання з учора", друквані свого часу в "Часі", не без причини вже двічі передруковувала "Сучасна Україна"!
2. Проф. Бойко і "фітільовщик", що пише під псевдом "П. Голубенко", знав, що Кость Буревій був москвофілом та завзятим ворогом українського націоналізму і що тому писав у 1930 році в "Пролітфронті" таке: "Розбудова Нації" - це празький орган західньо-українських фашистів, що зібралися навкола "його превосходителства" генерала Омельяновича-Павленка Старшого". Проф. Бойко і П. Голубенко знали, що К. Буревій уважав українських націоналістів за проданцями. Проте цих двох наслідувачів Стріхи, діставшись в число "визначних мельниківців" - видали коштом тої організації твір К. Буревія, в якому згаданий автор виявляє себе ворогом ідеї цілковитої незалежності України, боронячи ідеї "чесного союзу з Москвою".

3. Нарешті інший "фітільовщик" - Яр Славутич, діставши в число співробітників "Овиду"; подібно тому ж Едварду Стрісі, писав критичні нариси в яких, підробляючися під "націоналістично-протибольшевицький стиль", подавав найбільш безглузді оскарження і найбільш далекі від правди "інформації". Так, напр. з Йогансена він зробив не прозаїка, а поета. Про Капельгородського написав, що той "на протязі остатніх років життя... мало писав, а ще менше друкувався". Тимчасом, в дійсности протягом того часу вийшло 5 окремих, тоді ним написаних, прозових творів, 600 фейлетонів і 200 пропагандових віршів! ("Наша Держава" ч. 9, 1952 рік).

Так мало писав" на протязі остатніх років Капельгородський за інформаціями цього наслідувача Стріхи, інформаціями, що мали компромітувати, самозрозуміло, "націоналістичний" еміграційний "Овид".

Список модерних наслідувачів "Едварда Стріхи" є, на жаль, остільки великий, що ми не можемо уділити йому місця. Зрештою, є серед тих ентузіастичних наслідувачів методів Едварда Стріхи ще й такі, яких діяльність не виявлена перед загалом і тільки втаємничені з подивом приглядаються до неї. напр. недавно була згадка в "Укр. Вістях" з 6-го лютого 1955 року про одну "троянду", яка опинилася серед "бандерівсько-галицьких будяків" (Дослівно: "бандерівці прикрасили себе пристосованцем... Хіба ж можна назвати букет з будяків, в який вкладено одну паршивеньку рожу, букетом рож?" ("Пристосованець" і "паршивенька" - певно для конспірації).

ПРИМІТКА Ч. 3

Не раз трапляється, що то чи інший "ворог хвильовизму" виступає зі статтями в яких в дійсности ширить цілком неузасаднені твердження, які, коли б відповідали правді - реабілітували б Хвильового. До таких виступів слід зачислити брошуру проф. Г. Ващенка. Він, після закидів і слів обурення, цілком несподівано дає таку оцінку Хвильового:

"І серед цього лакейського галасу підлазубників з'являються памфлети Хвильового. В них уже чітко виступає розчарування в большевицькій Москві. Хвильовий критикує большевицьку верхівку, що відійшла від гасел комунізму і стала міщанською. Він кидає клич: "Геть від задріпанки Москви - обличчям до психологічної Європи". Це свідчить про мужність письменника, а також про те, що він став на український ґрунт. Щоправда, ця мужність далека від того високого героїзму, який виявляла українська молодь і навіть старші люди в початку революції в часи Визвольних Змагань. Хвильовий неодноразово каєть-

ся у "своїх провинах" перед комуністичною партією, але все ж таки для того жахливого часу і найменшу критику більшовизму треба трактувати, як мужність... Хвильовий переживав тяжку трагедію, що сталася в наслідок розриву між мріями "про загірню комуну" - в яку він з молодечим запалом повірив і в ім'я якої розстрілював борців за волю України, - і з брудною більшевицько-московською дійсністю. Постріл з револьвера обірвав цю трагедію разом з життям Хвильового. Цей постріл, як і памфлети письменника, згладжують в українському суспільстві ненависть проти чекіста, автора "Я (Романтика)" як такий же постріл Скрипника згладжує почуття обурення проти останнього, як людини, що в початку революції громила український визвольний рух, а потім побачила, до якого жаху допровадив більшовизм Україну".

Навівши цю цитату відсилаємо читача до написаного нами попереду в цій книжці. Там він знайде докази, що критика більшевицької верхівки займала тоді цілі шпальти в партійних органах і очолювали її такі більшевицькі діячі, як Троцький, Бухарін та інші. Що ніколи Хвильовий не звав Москву "задріпанкою", лише Україну "Задріпанками Москви" і що тому не може бути мови про "мужність" Хвильового. Чим був подиктований постріл Хвильового - важко сказати, але все вказує, що страхом, що дістанеться в руки одному зі звеличуваних ним чекістів.

ПРИМІТКА Ч. 4.

"Ю. Бойко" (він же - "проф. Ю. Бойко"), на початку своєї статті, всіх, хто наважився написати щось некористного для "фітільовщиків" про Хвильового, назвав... "маніяками"! На жаль цей "літературознавець" не зясував при цій нагоді, чи він вважає, що українська еміграція завдяки "плідній діяльності" його самого, "метра Ю. Шереха" і "тоже хвильовистів" дійшла вже до того психічного стану, коли їй можуть здаватися "маніяками" люди, які нормально думають і нормально бачать, а тому червоне звать - червоним, чорне - чорним, свої ж висновки роблять лише на основі фактів і спостережень? Льогіка говорить, що наш "літературознавець" є або такої (невисокої) думки про цілу українську еміграцію, або... хоче створити "димову заслону" з суггеруючих фраз, щоб під їх ослоною "діяти". На імовірність цього останнього і вказує те, що тут же, назвавши всіх які не хочуть бачити в Хвильовому "бога" - "маніяками" і так "пописавшись" елеганцією "професоровського стилю" - накинувся на проф. Ващенко, твердячи, що останній ... допускається лайок, які близькі "жаргону російського кабака".

Далі, щоб пустити ману на своїх читачів і стати в їх уяві "солідним" під кожним оглядом, хапається "Ю. Бойко" старого тріка: олімпійським тоном повчає мов якогось штубака, проф.

Ващенко, "зясуючи" йому що "наукову працю завжди позначає суворая логічність, обережність у висновках, стремління бути об'єктивним, опертя на джерелах і сумлінна перевірка їх вірогідности, уміння вчуватися у наукову аргументацію противної сторони" і т. д.

Перечитавши ще раз (після прочитання цілої статті проф. Ю. Бойка) такі чесні і високошляхетні "приписи" для вченого, починаємо шкодувати, що сам проф. Бойко не застосував цих чудових поучень на практиці, при писанні своєї статті! Своєю цією забудьковатістю змусив "проф. Ю. Бойко" нас згадати славного Лиса Микиту, як то він, з не меншою за "Ю. Бойка" повагою, оповідав півневі про "лист безпеки" від "царя" і про те, що він сам став уже "пустельником" і "від мяса відцурався", їсть же "лише зілля й дикий мед".

У Франка - Лис Микита, переконавши так наївного півня, "вполював" лише одну дурну курку, а у нас? "Бойкові" зі Сходу вдалося зловити на цього гачка аж дві редакції (маємо на увазі "Українське Слово" і "Новий Шлях", бо що-до "Українських Вістей" і "Укр. Прометей" - то на їх адресу вистарчить повторити слова Возьного до Наталки: "Лукавиш - тее-то, як його - моя галочко!... і добре все розумієш!") Коли ж приймемо під увагу те, що на претензійні фантазії і вигадки нашого "літературознавця", протягом багатьох місцянів ніхто ні в одному часопису не zareагував - то з тривогою доводиться згадати слова того ж Хвильового, лише поширивши їх засяг: "Навкруги тайга азійської Хохландії і темна "малоросійська" ніч"!

Ця темна "малоросійська" ніч імовірно й допомогла "недоноскам" тої, про яку думав М. Хвильовий, "азійської Хохландії" на еміграції зорганізувати ... цензуру, яка вимагає: "про Хвильового - або добре, або дурне".

Коли ж про Хвильового появляється поза пресою якась праця, що узасаднює й докладно висвітлює правду - тоді вдають "хвильовисти", що тої праці ніколи не було, вдають, наче б то ніхто їм не довів брехні, числячи, очевидно, на слабу інтелігенцію й брак знання своїх читачів та на те, що вони обмежили свою "лектуру" до ... контрольованої хвильовистами преси.

Як користуються "хвильовисти" цією єдиною зброєю, яка їм лишається поза межами просторів адміністрованих Хрущовим, може служити поданий далі факт.

Згадуваний тут "Бойко" (що пишеться просто "Блохін") - рефлектує правдоподібно в майбутньому на становище полк. Мельника і тому вже нині дбає про популяризацію своєї особи.

Ми не спинятимемося тут над двома коротенькими брошурками виданими Бойком в 1950 і 51 рр. якими він хоче "вбити кли-

ни" в ті тріщини, що їм вдалося зробити в поглядах членів ОУН приятелям п. Ю. Бойка (його "колегами" ще з часів коли вони вчили мистецтва чорне представляти білим кандидатів на советських журналістів в харківському "Інституті Журналістики" є: "Ю. Шерех", Вовчук, "Глобенко"-= Оглоблін), бо це окрема тема, яка розглянута належно в іншій праці!

Спинимось отже лише на твердженню статті "Проф. Ю. Бойко, як ідеолог", яка появилася на стор. "Українського Слова" з 12 березня 1961 р. за підписом "Ф. Кордуба", який в ній докладно переказав усе, що було потрібне для "Ю. Бойка" і мусів згідно з вказівками згаданого "ідеолога" "завалювати" також певні вирази "ушкодження" в репутації "Ю. Бойка", як "літературознавця" і "хвильовиста".

Робить він це пускаючи в світ таку вигадку (наводимо дослівно.) :

"Погляди Ю. Бойка на хвильовизм і його оцінка під ідейним оглядом викликали оживлену дискусію в нашій еміграційній пресі і під час рефератів, присвячених питанню хвильовізму в Україні. Під час тих дискусій не вдалося доказати проф. Ю. Бойкові неправильности його поглядів, цьому питанню він даліше присвячує багато уваги".

Щоб був усім ясним увесь цинізм згаданої вигадки мусимо зазначити, що підчас відчиту, що з ним виступив був пару років тому "Ю. Бойко" в Нью Йорці, один зі слухачів (Кос.-К-ко) поставив Ю. Бойкові запитання: чи йому відома праця Р. Заденянського "Що нам дав Хвильовий"?

Спритний "бойко" обмежився заявою, що то, мовляв, "праця людини некомпетентної в цій справі".

Коли ж читач уважно перечитає все подане в цій книжці про писання "Бойка" в справі Хвильового і перевірить скільки разів приловлено згаданого "бойка" в ній на обдурюванні читачів і фальшованню правди та текстів то йому стане ясним, скільки треба мати певности в неочитаности та забудькуватости своїх читачів щоб відважитися написати цитоване тут "твердження"!

Не ясним може лишитися тільки питання чи "літературознавець" Ю. Бойко справді є цілковито некомпетентним у справах, про які писав, як "знавець", чи ту "науку", яку він прищеплював своїм колишнім слухачам на викладах в "Інституті Журналістики" в Харкові - стосує й донині сам в інтересі тих ідей в інтересі яких вчив своїх слухачів фальшувати правду?

"ПРИМІТКА Ч. 3".

Див. "ПРИМІТКУ Ч. 2" (ст. 162).

ПРИМІТКА Ч. 9 (до стор. 151):

Ще в 1947 році автор цієї праці звертав увагу на те, що наші "хвильовисти", використовуючи популярність, яку мав серед еміграції, яка не знала ані його діяльності, ані того, що він писав по "Вальдшнепах" автор "Московських задрипанок" і "Вальдшнепів", намагаються поширити антиукраїнські та комуністичні його твори. Звертав уже тоді увагу на те, що і твори М. Куліша є антирелігійні, антинаціональні і виразно комуністичні, звертав рівнож увагу і на те, що таким же московським ("всесобзним") комуністичним патріотизмом просякнуті твори Ю. Яновського, але не зважаючи на це вдалося "хвильовистам" видати на одержані від одної з американських організацій гроші, під фірмою "УВАН" та "НТШ" і твори М. Куліша (1955 р.) і Яновського "Майстер корабля" і подібний твір Підмогильного. Щоб наївні емігранти охочійше читали - сказано було, що ті твори "чудом збереглися" і лише еміграція має щастя читати те "вільне слово". Очевидячки є багато наївних які ще й досі вірять в правдивість сказаного. Тимчасом не зашкодило б знати, що в році 1958 видала окупаційна большевицька влада Ю. Яновського "Майстер корабля", а нині закінчується друкуватися книжка Кузякіної "Драматург Микола Куліш." , в кількості 10.000 прим. і готується видання його творів. Очевидячки вони будуть різнитися від виданих на еміграції нижчою значно ціною і тим, що в них не буде ніхто подавати явно комуністичні твори за... "антикомуністичні". Думаємо, що незабаром в Києві ж видадуть і твори М. Хвильового.

ПРИМІТКА Ч. 5. (до сторінки 60)

Не лише московські політики, але й репрезентанти московської культури, відчували себе авангардом Азії. Ідея "азійського ренесансу" на чолі з авангардом в Європі - Московською імперією захоплювала москвинів і один з представників московської літератури, ще в 1918 році написав свої "Скити" в яких кидав виклик цілому західньому світу. Самозрозуміло, що ототожнювання москвинів зі скитами є цілком безпідставне, але для нас має значіння саме ідея твору пересякнутого московським імперіялізмом та месіянізмом, ідея засадничого противенства і ворожости двох світів азійського, "скитського" і західнього, ідея боротьби з тим зненавидженим окцидентом і знищення ними зненавидженого засадничо ворожого їм світу. Роля "щита" впливає з ідеї месіянїзму.

Цей вірш з усією наочністю показує, що ідея "азійського ренесансу" є ідея московська, ідея чужа Україні, яка була і є останнім аванпостом Заходу на межі азійського світу. В інтересі московському і лише московському було відірвати Україну від Заходу і включити в число борців за ворожій ідею. Московщина ще за царату завжди намагалася промовчати все, що вязало Україну з Заходом і прищепити українцям фальшиве переконання наче б то вони є частиною азійського світу, навчити українців всупереч навіть географії і ботаніці бачити десь на Холмщині чи Поліссі - "азійські сосни". "Хвильовисти" виховані й виплекані москвинами, з запалом "перших учнів" повторюють "вивчені твердо" московські вигадки і баламутять не раз західніх українців, які піддаються тим вигадкам не знаючи московської літератури, московської публіцистики та історіософії.

Подаємо тут переклад твору Александра Блока "Скити" пера Дажбожича, додаючи, що в оригіналі у виразі "свою обернем вам азійську пику повну злоби", рівнож підкреслено, що це є "пика" і що ця "азійська пика" належить москалям ("ми обернемся к вам своєю азїатскої рожей")

СКИТИ.

Мільйони - вас. Нас - тьми, і тьми, і тьми,
Поважтесь лиш змагатись з нами!
Так, Скити - ми. Так, азїати - ми,
Зі скісними й жадібними очами!

Для вас - віки, для нас - короткий час
Ми наче ті слухняні хлопи
Тримали щит між двох ворожих рас
Монголів і Європи!

Віки, віки старий! ваш молот бив
І заглушав громи лявіни,
Чудною казкою загин вам став
І Лісабону і Месіни!

Ви сотні літ дивились на Ор'єнт,
В огні різьбили наші перли,
І все глузуючи чекали мент,
Коли б гармат наставить жерла!

Ось час настав. Бе крилами біда
І кожний день образи множить
Та прийде час - не лишиться й сліда
Від ваших Постумів вже може!

Світе старий! Поки не згинув ти,
Ще мукою живеш утішною
Немов Едип спинися в мудрости
Перед загадкою колишньою.

Росія - Сфінкс. Сміючись і в журбі
І обливаючися чорнокровю
Вона зорить, шукає щось в тобі
З ненавистю та із любовю!

Та так любить, як любить наша кров
Ніхто вже з вас давно не любить,
Забули ви, що в світі є любов
котра усе пече і губить!

Ми любим все - і чисел зимний жар
І дар примар, чарівних візій,
Ми тямим все - і дотеп, гальський дар
Й красу незбагнаних колізій.

Ми знаєм все - паризьких вулиць ад,
Каналів холод венеційських,
Гаїв цитринних ніжний аромат
І Кельна димчату величність.

Ми любим тіло - його колір, смак
І млосний, смертний запах...
Чи ж винні ми, як хрусне й ваш кістяк
В тяжких і ніжних наших лапах?

Ми звикли за повід хапати,
Баскі, палкі й свавільні коні,
Коням важкі крижі ломати
Й рабині тримати на припоні.

До нас ходіть! Від всіх війни страхіть
До нас у мирні йдіть обійми!
Доки не пізно - меч старий зломить,
І будем тоді вже як брати ми!

А коли ні - нема що тратить нам,
Також будемо ми зрадливі!
Віки, віки - проклони слати вам
Будуть нащадки хоробливі!
Широко ми по нетрам та лісам
Зі шляху гогої Європи
Уступимось! її свою обернем вам
Азійську пику повну злоби.

Ходіть усі, ходіть же за Урал!
ми вам вам звільняєм поле бою
Стальних машин, де дише інтеграл
Із дикою монгольською ордою!
Та ми самі - від нині вам не щит,
Від нині в бій не вступим сами,
Дивитись будемо, як бій кипить
Вузкими нашими очами.

Не рушимось, коли жорстокий Гун
В кишені трупів буде лазить,
Палить міста, у церкву гнать табун
І білих братне мясо смажить.
Остатній раз - отямся, світ старий!
На бенкет братній праці й мира,
В остатній раз на бенкет наш ясний
Вас варварська скликає ліра!...

ПРИМІТКА Ч. 7 до стор. 29.

Ствердження цього не було особистою заслугою Хвильового. Раніше за нього звертав увагу тих, хто вірив у комунізм - скерований в 1917 р. "Братств. Самостійн." для праці серед лівих соціалістів - самостійник В. Блакитний.

В його діяльностях, що мають спільну назву "Неп", описується як приходить з фабрики виснажений важкою працею робітник, а жінка його - робітниця, з якої глузував крамар з глибоким жалем каже:

"живемо на те, що хлопець на вулиці випросить. Чуеш, на жебране живемо.... Мучимося,дохнемо, дітей мучимо, а за що?"

А чоловік її, фахівець-робітник, мусить красти на фабриці, щоб не загинути з голоду!

ПРИМІТКА Ч. 6. (до стор. 63)

М. Рильський свого часу писав такі твори, як хоч би чудовий поетичний твір, видрукуваний в 1922 році окремим виданням під назвою "Синя далечинь".

В цьому творі мріяв поет:

"Про острів той, що осіяв Шекспір,
Де Дікенс усміхався крізь тумани..."

згадував про Венецію і тоді виринала в його уяві чарівна постать Дездемони з Шекспірового "Отелла" і він писав:

"Хай хоч ві сні венецькі води Плюскоче водяна дорога,
І мрамур сходів та колон Одбивши золоті вогні
І сяйво вроди, і давні годи І голуби Марка святого
І тоскне золото Мадонн! Заснули в синій тишині.
Білоодежна Дездемона Ти руки простягла лілеє
Стоїть на сходах угорі І плине чорний войовник
І над чолом її корона Що в білих снах душі твоєї
З троянд вечірньої зорі. Майнув вогнем на вік, на вік"

Згадував Рильський і Францію:

"На світі є веселий Лянґедок
Цвіте Шампаню Франція весела
Де в сонці тане кожний уголок
І в виноградах утопають села!
Десь є Марсель і з моря дух п'яний
Десь полювали милі Тартарени"

і мріяв тоді "Хай хоч ві сні мандрівки дальні
Без суєтливих перепон
І очі радісно-печальні
Білоодежних Дездемон!"

А кінчився цей вірш так:

Ти - випив самогону з кварти
І біля діжки в бруді спиш...
-А там, десь голуби, мансарди
Поети, сонце і Париж!...

Наведений вірш живо дискутувався підчас літературної дискусії.

ПРИМІТКА Ч. 8 до ст. 64.

Крім Донцова повинен був впливати потроху і В. Блакитний (Елланський), "самостійник" скерований "Брацт. Самос." в 1917 році для праці серед соціалістів-революціонерів (найлівоїшої течії) з метою ширити серед них націоналістичні погляди. Тому напр. в 1919 році писав він у брошурці "Як продавали Україну":

"Що ж тут правдивого, чому й кому вірити? А правда ось яка: комуністи (більшовики в Росії, боротьбисти на Україні, спартаківці в Німеччині, тесняки в Болгарії і т. и.) оповістили війну буржуазному ладу, всякій буржуазії без різниці націй".

.....
"Щоб не піддатися на брехні провокації, наклепи буржуазії та її наймитів, всі пригноблені, всі запродані й усі трудящі повинні вірити й піддержувати тільки комуністів, іти за комуністичними партіями, що одні не зрадять, не продадуть. На Україні ж такою партією являється українська комуністична партія боротьбистів".

В наведених словах немає ані згадки про московську партію на Україні "КП(б)У" і це не випадково, бо в 1920 році той же В. Блакитний писав:

"Національна політика цілком визначається тим, що колонізаційна тенденція має за наперед вирішене питання про повільну, але повну денационалізацію компактної маси біля 30 мільйонів українського селянства, півпролетаріату та пролетаріату тилами національної стихії Росії та її колонії на Україні, де їх складає не дерусифікована ще частина пролетаріату та дрібної буржуазії міст і містечок.

Звідци випливає політика гальмування розвитку української мови й культури, розпорошення й асиміляція інтелігентних сил, протегування зростові впливу російської культури та носителям її на Україні". ("Молодняк" ч. I, 1927 р.)

Коли ми уважно перечитаємо написане, то стане зрозумілим, що так писати міг лише націоналіст, хоча він одночасно захвалював комунізм. Адже ж в цих словах розкрито ясно і недвозначно, що Московщина, комуністична Московщина веде колоніальну політику на Україні, що колонізаційна політика ця спирається на "не дерусифіковану ще частину пролетаріату" (ведену й обмосковлену в лавах К.П.(б)У., а також не московське і обмосковлене міщанство міст і містечок. І тут же Блакитний, який прекрасно знав, що "політикою" керує московська большевицька партія, твердить, що власне та політика "розпорошення й асиміляції інтелігентних сил" українських з одночасним протегуванням московської культури на Україні та висуванням її носіїв є проявом тої "основної лінії" скерованої до денационалізації цілого українського народу. Таким чином самостійники, які діяли і серед комуністів, підготовляли ґрунт для сприймання також і ідей ширених Донцовим.

elib.nplu.org

Д О Д А Т К И .

eLib.nplu.org

elib.nplu.org

М. ХВИЛЬОЗИЙ.

(ПСИХОЛОГІЧНА ЕВРОПА).

Що ж таке ця психологічна Європа, яка так лякає Дорош-кевича?

Мистецтво є не тільки метода пізнання життя, але й - в іншому пляні - ідеологічна надбудова. Таким чином, оскільки ми маємо справу з мистецтвом, остільки й торкаємось схеми марксистських надбудов. Іншими словами:

- Коли ми, припустім, беремо Ніцше, його "Morgenrothe" і зустрічаємо такий рядок із рідводи: "є багато вранішніх зір, які ще не світили", то, щоб виявити сенс присутности в цій книзі індійського гімну, нам доведеться увійти в лабіринт факторів, які розташувались за тридев'ять земель від свого економічного базису.

Ми нарочито навели такий "плутаний" приклад, щоб сказати: - "Олімп" цілком розуміє плужанських писарів, які ніяк не втямлять, де загубила кінці, так звана, психологічна Європа.

Історичний матеріалізм, як відомо, ніколи не відхиляє психологічного фактору.

Навпаки, він припускає його дію, вважає її за цілком нормальне явище у громадському житті. Так що саме це слово "психологія" не таке вже страшне, особливо тоді, коли боязкі люди будуть частіш розгортати абетку комунізму:

- Відтіля вони взнають, що цей загадковий і неприступний їм фактор є не що інше, як жива людина, з її мислями, з її волею, з її кистами.

Таким чином, залишається ще притягти елементарну логіку й силосізувати, приблизно, так:

- Коли психологічний чинник діє в громадському житті, а жива людина ідентична цьому факторові, то, очевидно, історію робить не тільки економіка, але й живі люди.

Ми хочемо сказати те, що говорив Енгельс:

- "політичний, правовий, філософський, літературний, художній розвиток і т. д. беруть в основу економічний базис. Але вони впливають один на одного й на економічний базис". Проте, які ж це живі люди? Як ми конкретнійш розшифруємо цей термін?

Двигуном історії є, як відомо, так званий "змінний стосунок" - людина-природа. Інакше кажучи, ми маємо справу з боротьбою громадської людини проти природи. Отже, те живе творіння, до його ми ототожнимо з психологічним фактором, і є по суті громадська людина.

І коли ми говоримо про психологічну категорію, яка "виштовхує людськість із просвіти", то очевидно, і маємо на увазі якусь суспільну одиницю.

Ці елементарні засади про ролі людини в історії нам потрібні для того, щоб запитати себе:

- Чи не дала Європа якогось типу творіння, яке в тій пропорції, що його наділяє, так званий "змінний стосунок", і і робить історію?

Ви питаєте, яка Європа? Беріть, яку хочете: "минулу - сучасну, буржуазну - пролетарську, вічну - мінливу". Бо й справді: Гамлети, Дон-Жуани чи то Тартюфи були в минулому, але вони є і в сучасному, були вони буржуазні, але вони є і пролетарські, можете їх вважати "вічними", але вони будуть і "мінливі". Таку кокетливу путь держить діалектика, коли блукає в лабіринті надбудов.

Тут ми, нарешті, стикаємось з ідеалом громадської людини, яка в своїй біологічній, ясній, психо-фізіологічній основі вдосконалювалася протягом багатьох віків і є власністю всіх класів.

В цьому сенсі ми нічого не маємо проти того, щоб Леніна порівняти з Петром Великим: як той так і другий належали до одного типу громадської людини й саме ідеального, що його нам дала Європа. І імператор Римської імперії Август, і мислитель буржуазії Вольтер, і пролетарський теоретик Маркс - всі вони в цьому сенсі подібні один до одного.

Це зовсім не значить, що кожний з них, який в конкретному оточенні, в конкретний час, буде міжкласовим явищем. І той і другий, і п'ятий служили своїй класі. Але поскільки їхня служба, піднімаючи культуру їхньої ж класи, викликала розвиток нових сил, що характеризують поняття прогресу, що мусили прийти їм на зміну й часом були їхнім антиподом, остільки між Леніном і Петром Великим можна поставити знак тотожності. І піп Лютер, і робітничий ватажок Бебель належать до одного типу європейської громадської людини. І той, і другий, і п'ятий, і десятий не відривались від своєї соціальної бази, але всі вони були двигунами історії у пропорції того ж таки "змінного стосунку". Стан їхнього інтелекту і вдачі дорівнювався даному соціально-економічному й політичному ладу. Цей класичний тип ми мислимо в перманентній інтелектуальній, волюнтаристській і т. д. динаміці. Це та людина, що її завжди й до вінців збудує в своїй біологічній основі.

Це - європейський інтелігент у найкращому розумінні цього слова. Це, коли хочете, - знайомий нам чорнокнижник із Вюртембергу, що показав нам грандіозну цивілізацію і відкрив перед нами безмежні перспективи. Це - доктор Фауст, коли розуміти його, як допитливий людський дух.

І зовсім помиляється Шпенглер: він везе на катафалку не Фауста, а "третій стан", бо доктор з Вюртембергу безсмертний, поки існують сильні, здорові люди.

- Ага... так от про що ви говорите! А чи нема тут у вас ідеалізму? - Подивимось:

- Перша цитата з Мерінга:

"... історичний матеріалізм ніколи не відхиляє дії ідейних сил".

- Друга цитата з Плеханова:

"... велика людина бачить далі інших і хоче сильніш інших". Вона - герой. Не в тому сенсі, що вона наче б то може зупинити чи то змінити ходу речей, , а в тому, що її діяльність являється свідомим і вільним виразником цієї необхідної і позасвідомої ходи. В цьому її значіння; в цьому її сила. Але - це кольосальне значіння - страшна сила".

Саме ця страшна сила і є згаданий нами тип, і є психологічна Європа, що на неї ми мусимо орієнтуватись. Саме вона й виведе наше молоде мистецтво на великий і радісний тракт до світової мети.

Соціалізм - це, з одного боку, теорія боротьби за царство свободи, з другого - конкретний етап у боротьбі людини з природою. Отже, треба подивитись на справу ширше і глибше і не думати, що тисячі Каценків, хоч би й комуністичних, роблять епохальну справу, що вони "зададуть" тон гнилій територіяльній Європі, що витягнуть її з болота, куди затягла її колись могутня й прекрасна, тепер стара й безсила буржуазія.

Так стоїть справа з психологічною Європою, що до неї антитезою є просвіта Гаркун-Задунайського:

- психологічна категорія є жива людина, з мислями, з волею, з хистами. Жива людина є громадська людина. Клясичний тип громадської людини вироблено Заходом. Як надбудова, він вплинув на економічний базис, на добробут феодалів і буржуазії. Він вплине й на добробут пролетаріату. Його соціальний сенс у його широкій та глибокій активності. Отже, не можна мислити соціального критерія без психологічної Європи...

("Думки проти течії" М. Хвильовий. 1926 р., стор. 42-46).

М. ХВИЛЬОВИЙ.

КУЛЬТУРНИЙ ЕПІГОНІЗМ.

"Нам передано ізумительное літературное наследство, на нас, комуністах, лежить тягчайшая ответственность за то, какую літературу даст нам новая Россія после Пушкина, Гоголя, Толстого".

Так в ересефесерівські простори сурмить і сурмить "Красная Новь!" Ми тут, на Україні, кричимо, хоч і на всі легенні, але трохи інакше:

- В минулому лежать надзвичайні шедеври мистецтва. "Третій стан" дав епоху відродження, Байрона, Гете, Гюґо і т. д. Ми, комунари, несемо на собі велику відповідальність: цілком від нас залежить, яке мистецтво дасть пролетаріят у добу своєї диктатури.

Але ця відповідальність ускладнюється, коли ми уявимо собі, що це мистецтво мусить творити культурно відстала нація.

До цього часу ніхто ще не брав на себе труда з'ясувати ту заплутану ситуацію, з якою ми стикаємось в українській культурі.

Звичайно, не важко якомусь змінювцівцеві професорові Ключникову, поділивши етичну сферу на мораль, право та політику, вивести основні світові програми і тим перемогти історичну іраціональність. Бо все це зводиться до того, щоб підкреслити на якійсь 177 сторінці, що "Россія - первая освободительница міра". Не важко розв'язати цю проблему і якомусь тупоголовому петлюрівцеві. Але для нас, що не розглядають національний момент, як самоціль, питання, зв'язані з цим моментом, ще більше ускладнюються.

Стоїть така основнай нез'ясована дилема:

- Чи будемо ми розглядати своє національне мистецтво, як службне (в даному разі воно служить пролетаріатові) і як вічно-підсобне, вічно резервне до тих світових мистецтв, які досягли високого розквіту.

Чи, навпаки, залишивши за ним ту ж саму службну роль, найдемо за потрібне підіймати його художній рівень на рівень світових шедеврів.

Ми гадаємо, що це питання можна розв'язати тільки так:

- Оскільки українська нація кілька століть шукала свого визволення, остільки ми розцінюємо це, як непереможне її бажання, виявити й вичерпати своє національне (не націоналістичне) офарблення.

Це ж національне офарблення виявляється в культурі і в умовах вільного розвитку, в умовах, подібних до сьогоднішньої ситуації, з таким же темпераментом і з такою ж волею наздогнати інші народи, як це ми спостерігали й у римлян, що за, порівнюючи, менший період значно наблизились до грецької культури. Ця ж національна суть мусить себе вичерпати й у мистецтві.

Коли наші погляди в цьому випадку зійдуться з "чаркіями" нашої ж таки дрібної буржуазії і навіть фашистів. то це зовсім не значить, що ми помиляємось. Бо й справді: національне офарблення - це не що інше, як звичайне офарблення культури того чи іншого народу. Його використовують усі класи. Найкраще за всі його використав "третій стан". І коли дрібна буржуазія хапається за нашу ідею, то, по-перше, всна розуміє її, як націоналістичну суть, по-друге, коли справа йде, до певної мі-

ри, і про те, що ми говоримо, то й, до певної міри, тут беззаконного й антирадянського нема.

Словом, коли "націонал-більшовик" Устрялов приймає програму компартії, то це зовсім не значить, що ця програма потребує корективів.

Наша постановка - це послідовний висновок з політики нашої партії що до національного питання.

Такою постановкою ми остаточно - по лінії мистецтва - можемо розв'язати цю "прокляту проблему", яка затримує класову диференціацію на Україні, а відділя й похід людськості до комуністичного суспільства.

Але тепер, коли ми перейдемо до дійсного стану речей, то треба сказати:

- Наша постановка тільки в тому випадку буде мати реальні наслідки, коли нове суспільство стане розглядати наше мистецтво в фокусі світових мистецьких колізій. Іншими словами: ані на мить не спускаючи з ока відповідних досягнень інших країн, ми мусимо знайти як-найближчі шляхи до повного розквіту бо в противному разі нема рації робити нашої установки. Що ж до того, що ми маємо більше тенденцій на позадняцтво, за це говорить вся історія нашої нації.

Це ж клясична країна гаркун-задунайства, просвітництва, культурного епігонізму. Це - клясична країна рабської психології. Недарма це вона й породила антитезу до психологічної Європи: цю "ідеальну" просвіту. Коли т. Сталін говорить, що розвиток національної культури залежить від самої нації, яка думає творити цю культуру, то наші епігони розуміють це так:

- "Прийдіте й володійте нами".

Від Котляревського, Гулака, Метлинського через "братчиків" до нашого часу включно українська інтелігенція за винятком кількох бунтарів, страждала і страждає на культурне позадняцтво. Без російського диригента наш культурник не мислить себе. Він здібний тільки повторювати зади, малювати. Він ніяк не може втямити, що нація тільки тоді зможе культурно виявити себе, коли знайде їй одній властивий шлях розвитку. Він ніяк не може втямити, бо він боїться дерзати!

Хіба наші сьогоднішні розмови про масове мистецтво не є ознакою позадняцтва? Хіба нам і досі не доводиться витягувати ганебну постать Гаркуна і ставити його поруч з Європою, хоч би й для контрасту? Може й це, скажете, лірика? Може й це "манівці personalia"?

Тов, Дорошкевич вагається, що краще: просвітництво чи естетичне міщанство. Ми не вагаємося і кажемо: пара п'ятак. Міщанство - завжди міщанство і завжди йому одна ціна.

Але коли ми візьмемо конкретні постаті з нашого минулого, які захоплювались естетизмом, то й Євшан, і молодий Семенко, і Вороний є для нас не тільки представники певних со-

ціяльних груп, але й трагічні моменти в історії нашої літератури. Коли взяти ті умови, в яких росла й розвивалась хохландія, коли взяти на увагу ту атмосферу жадливого позадняцтва, в якій жив той же поет Вороний, то нема нічого дивного, що наші естети впадали в крайність.

Хіба це знамените *l'art pour l'art* не проробило з часів Оріосто певної еволюції? Хіба античний па-роль - "краса" в означенням класових сил не шукав іншої гармонії, де б звучали громадські мотиви? Хіба той же Пушкін (знову звертаємось до "російської революційної літератури") не був тому яскравим прикладом? Хіба за "Русланом і Людмилою, цим "Orlando furioso" ми не бачимо ще Пушкіна-громадянина?

Але Пушкін жив у нормальній атмосфері культурного будівництва, а Кобилянська, припустім, - за великою книгарською стіною, серед дикунів та епігонів. Чи могла ж вона, можливо, пересічний талант, поставивши перед собою велике завдання, вийти переможцем?

Український естетизм, як каже т. Дорощкевич, "становив найповерховішу з громадського боку, найменш впливову плівку нашої літератури". Але чи значить це, що він був антигромадським явищем?

Коли формула: "мистецтво для мистецтва" є ознакою розкладу мистецтва, а також суспільства, то треба сказати, що в часи нашого українського естетизму наше національне мистецтво й наше національне суспільство тільки-но становилось на ноги. Але, не припускаючи навіть цієї засади, ми, заклинаючи до прийняття психологічного Заходу, в той же час надаємо представникам нашої модерністсько-етичної Європи велике громадське значіння.

Бо ми виходимо не з сахаринно-народницьких засад, які затримують національний розвиток, а з глибокого розуміння національної проблеми.

Українське мистецтво мусить найти найвищі естетичні цінности. І на цьому шляху Вороні й Євпани були явищем громадського значіння. Для нас славетний "мужик" Франко, який вважає фльобера за дурня, менш дорогий, ніж (да не буде це *personalia!*) естет Семенко, ця трагічна постать на тлі нашої позадняцької дійсности.

Що ж до ідеального революціонера-громадянина, то більшого за Панька Куліша не знайти. Здається, таки він один маячить світлою плямою з темного українського минулого. Тільки його можна вважати за справжнього європейця, за ту людину, яка наблизилась до типу західнього інтелігента. І ми зовсім не розуміємо, чому тов. Дорощкевич вважає його за представника "чорної Європи", на наш погляд, це саме й є Європа червона. Бо ж під "червоним" ми розуміємо не що інше, як символ боротьби.

Куліш був, по суті, ідеологом сильного "третього стану", і коли б він не стикнувся з мертвою стіною культурного епігонізму тодішньої української інтелігенції, ми б, безперечно, в часи горожанської війни не мали б таких вождів, які завжди плентались у хвості маси. Як у свій час національні війни були революційним, червоним явищем в історії людськості, так і Куліш для нашої країни був прогресивною червоною Європою.

Але чи значить це, що ми радимо брати за ідеал Кобилянську чи то Куліша? Хто так думає, буде наївною людиною. Ми тільки хочемо подивитися правді в очі.

Ці люди стояли на правдивому шляху, але, стикнувшись із рідним позадняцтвом, залишилися трагічними постатями, повними протиріч і помилок. Що ж до їхньої ідеології, то ясно - вона була буржуазна, цеб-то в даний момент відстала, контр-революційна й нам не потрібна.

- Але почекайте, - зупиняє нас Дорошкевич:

- "Ставити тепер нашому письменникові такі абстрактно-європейські вимоги - вибачте, але це значить недоцінювати соціально-побутових можливостей нашої доби. Наш письменник, що виходить з бідняцького й середняцького села та інколи з міста, не кінчає класичної гімназії, не знайомиться з курсом історико-філологічного факультету св. Володимира".

Хай пробачить нам наш шановний опонент, але в цій тираді ми відчуваємо, по перше, барський тон інтелігента-народника, а подруге, вбачаємо тут саме це "недоцінювання соціально-побутових можливостей нашої доби".

Перш за все, які вимоги нашої доби?

- Перед нами, як молодю класом, і перед нами, як перед молодю нацією, ця доба ставить таке завдання: утворити за всяку ціну нове і справжнє мистецтво.

По-друге, які ж її соціально-побутові можливості? Дійсно, соціально-побутові можливості того письменника, що про нього говорить тов. Дорошкевич, тотожні відповідним можливостям якогось дикуна.

Але чи буде це письменник? От у чому сім питання!

На наш погляд, звичайно, ні!.. Коли ми маємо на увазі не писаря, а таки ж письменника. Що ж до справжнього художника слова, то він може навіть і не сторожувати в університеті св. Володимира (Горький, припустім, теж не сторожував), але він повинен зрозуміти цю абстрактну Європу.

Ми вже спіралися на Маркса, який казав, що "певні періоди розквіту мистецтва ніяк не відповідають загальному розвитку суспільства". Могли б ще раз цитувати ого, але, гадаємо, досить. Де ж тут неясність, коли ми кажемо: кожна класа, в тому числі і пролетарят, творить своє мистецтво через свою більш-менш талановиту молодь і ніяк не всі загалом. Нелже не ясно, що ця молодь може в культурі стояти вище від своєї класи на сто, на тисячу і т. д. голів?

Наші соціально-побутові можливості - воістину, низької марки. Але це зовсім не значить, що ми мусимо втішатись тим примітивним напівдикунським письменництвом, яке дає нам наш новий "різничинець". Провінціал Віргілій не вчився таки в класичній гімназії св. Володимира, і все-таки... і все таки він був Віргілієм. Златовратський і Успенський не тому не дали творів, рівних тургенівським, що були "різничинцями", а, головним чином, тому, що тоді російська буржуазно-поміщицька література пішла на спад... і тому (вертаємось до раніш сказаного), що та соціальна група, яку вони представляли, цеб-то міщанство й селянство, ніколи не візьмуть на себе історичної місії, тому що, знову повторюємо, для цієї прослойки мистецтво носить вузько-утилітарне значіння. Це "різничинці" в масі, як правило.

Що ж до окремих постатей, які намагались репрезентувати "третьій стан", то "неістовому Віссаріону", наприклад типовому "різничинцеві, ніщо не пошкодило стати найбільшим російським критиком, на десять голів вищим за критиків дворян. Навіть з тим же "різничинцем" Достоевським щось неладно в нашого опонента: його, Достоевського, "чернетки-оригінали" в світовій літературі займають більш поважне місце, ніж "француз"-Тургенев. Так ми думаємо, Дорошкевич - навпаки.

Взагалі треба сказати, що аналогія: "різничинець" - селянин - робітник "трехи і навіть більше, як трехи", невдала. Цим не можна доказати, перніш, виправдати сучасних Златовратських у мініатюрі.

Хай ще раз нам пробачить тов. Дорошкевич, але в таких спробах ми відчуваємо запах чарівного яблучка, з "пятнишком" з кошика хоч і прекрасної, але далекої й неможливої "Лізи Калітиної". Конкретніш: все це аксесуари з народницької скриньки і ведуть вони свою родословну від тієї ж культурної української інтелігенції, яка весь час стежить за диригентською паличкою російською "діда-шестидесятника".

Життя ускладнюється. Треба шукати інших паралелів, порівнань, ачальогій. Справа в тому, що ми не підємо на альянс із грінченківщиною. Ми, як і пролетаріят, ведемо свою родословну від Куліша, від великого "третього стану". З потенціяльним буржуа ми нічого не маємо спільного. Вузькоутилітарний сахарин ми виробляти не будемо.

Тов. Дорошкевич не виправдав безграмотність нашого письменника, бо він грубо підійшов до системи надбудов. В мистецтві не завжди така послідовність: дворянин-різничинець - селянин-робітник. Буває й так: дворянин, а потім селянин Шевченко. Де ж подівся Визниченко? Очевидно, в еміграції.

Тов. Дорошкевич, виправдуючи безграмотність нашого письменника, який не здібний розібратися в психологічній Європі, тим самим і своїм великим авторитетом пропагує, так званий,

масовизм . Оскільки ж ця "червона" халтура виходить під натиском ідеології зі столицінського одруба, ми зі спокійною совістю беремо цитату з Тугенгольда:

- "декаданс - то є всезростаюча перепродукція митців: кольосальні виставки, ринки картин, де справжні твори мистецтва губляться в цілому морі буряну, незлічимий натовп наслідувачів, цих верескливих поросят, які з ненажерством накидаються на кожного більшого митця, заялозкують і призводять до абсурду кожду велику ідею, нарешті, декаданс є повним розривом між народом і мистецькою культурою, між публікою і митцями. Але всі ці симптоми свідчать не так про занепад мистецтва, як про смерки нашої культури".

Всі ці ознаки ми бачимо й тепер у себе. Декаданс дійшов своєї кульмінації. Ми бемо тривогу і заявляємо:

- Та кляса, що дала геніяльних теоретиків і практиків революції, не може не дати в скорому часі і своїх більш-менш талановитих митців. Віргілій прийде... можливо, й тепер із провінції, можливо, і тепер не один. Він не був навіть за сторожа в університеті св. Володимира, але він (коли це вже дійсно він) одкриє нову сторінку в історії світового мистецтва. З його приходом буде нанесено страшний, смертельний удар культурному епігонізму.

- Фу, чорт? Пробачте: і тут лірика. Так от останнє питання. ("Думки проти течії" Хвильовий. Харків. 1926р. стор. 47-58)

"ДАЙОШ! ПРОЛЕТАРІЯТ!"

.... Розв'язуючи проблему ідеологічної організації літературних сил, ми знову викидаємо бойове гасло,

"Дайош" пролетаріят!

Але на жаль, і це гасло не всі однаково розуміють. Тов. Пилипенко, наприклад, радить нам (чому не собі - Алах його знає!) яось так "зв'язуватись" з робітничою масою, йти до неї, йти, так би мовити "в народ". Тов Щупак, повіривши комусь, що його "виступи є ознака великого масштабу Щупакового світогляду", киває в журналі "Життя й Революція" (ч. 12, 1925) на димар Бродського: мовляв, "дайош" пролетаріят! Академія Наук радить нам листуватись (пробачте, ваша світлість, але кажуть, ви листуетесь) з якимсь там справжнім робітником із справжнього Донбасу, що має довгі вуси і найширїйшу українську стрічку. Словом, кожен по-своєму розуміє це бойове гасло.

Ну, а як же ми? Що ж ми? О, ми зрозуміємо, де заховано, як кажуть німці, собаку. Все, що ви пропнуєте нам, вель-

ми шановні, є ні більш ні менш, як паліатив. Втягувати пролетаріят таким чином в українську культуру ви будете до самісінького другого "пришествія". Така постановка питання не витримує ніякої критики і фактично мусить, за допомогою плужанських меморандумів, перевести нашу літературу на чужу компартії ідеологічну "точку опертя". Це з нашого боку був би гибельний компроміс. Ми в цьому питанні безкомпромісні. Ми "требуем (по-українськи - "вимагаємо") серйозно поставитись кому це слід до українізації пролетаріяту. На димар Бродського ми кивати не будемо.

Але що ж нам заважає перевести дерусифікацію робітництва? Адже ж відповідна постанова компартії є. Тут дозвольте "почастувати по башке" російського міщанина, бо він (безсмертний) і є головною перешкодою. Хіба ви не чули, як він хіхикав на протязі нашої дискусії: мовляв "перегризлись хохли". Тов. Пилипенко гадає, що з цього радіють Маланюки й Донцови? Цілком справедливо. Але радіють з цього не тільки українські фашисти (до речі, на погляд Хвильового, Маланюк дуже задається і не по заслугі гне кирпич), радіють з цього й наші внутрішні "доброжелатели", потираючи руки по закутках. Ми говоримо про нього, про російського міщанина, якому в печінках сидить оця українізація, який мріє про "вольний город Одесу", який "із скрежетом зубовним" вивчає цей "собачий язик", який кричить в Москву: "гвалт! рятуйте, хто в бога вірує!", який чуває, що губить під собою ґрунт, який по суті є не менший (коли не більший) внутрішній ворог революції за автокефально-столипінський "лемент". Цей сатана з тієї ж самої бочки, що й наш куркуль. Саме він і є головною перешкодою до дерусифікації робітництва.

Отже наше друге завдання (коли перше - передати комбінацію з трьох пальців на одруби) - опарашити "по башке" російського міщанина. Тов. Щупак в своїй талановитій статті майже в кожному рядку згадує "митців-пролетарів". Це, звичайно, похвальна звичка, але де він їх набрав - наш "давніший" марксист так і не признається. Мовляв: "ага, в тебе нема"! Припустім, що тов. Щупак перехитрив нас, киваючи на димар Бродського. Але хіба справа в цьому? Хіба затагнувши якийсь п'яток робітників у "Гарт" чи то "Плуг" ми розв'язуємо питання? Справа не в плужансько-гартованських "артистах" (за термінологією Леніна), справа в тому, який "соціяльний ґрунт" забрала культура, справа в тому, "чи контролює її пролетаріят і безпосередньо масою і через свій аванґард. Цього не розуміє тов. Щупак, як і його харківський патрон, і не розуміє саме через свою, вибачте за вираз, "марксистську короткозорість". Інакше він покинув би "лепетати" щось про "плеяди митців-пролетарів" та "культурний ренесанс". Замість того, щоб витратити енергію на організацію в Києві димаря Бродського,

XI. ІЩЕ "ДАЛОШ" ІНТЕЛІГЕНЦІЮ!

... Так що ж таке інтелігенція? На це запитання дає нам тов. Щупак в вищезгаданій статті:

- "Хвильовий взагалі переоцінює роль інтелігенції, він їй надає першорядного значіння, забуваючи, що авангард цілої революції, а через те й культурної революції є пролетаріят",

Переоцінює чи недоцінює Хвильовий роль інтелігенції - про це ми будемо говорити далі. А зараз дозвольте сконстантувати, що тов. Щупак не розуміє, що таке інтелігенція. За ідеологом (який жах: ідеологом!) "Плуга", за "давнішнім марксистом" ("марксизмом ми займаємось давно", пише тов. Щупак, "може навіть давніше, ніж сам Хвильовий") виходить, що інтелігенцію можна протиставляти пролетаріятові. Іншими словами: він її мислить, як якусь цілком самостійну соціальну групу, як, можливо, окрему класу. Це він підкреслює на протязі всієї статті, варіюючи на різні способи своє твердження: "Європа Хвильового означає мистецтво не пролетарське, а інтелігентське" і т. д. і т. п.

Але стверджуючи таку-от "істину", наш "давнійший марксист" виявляє де-яку нервовість і скаржиться (як і його харківський патрон), що Хвильовий, мовляв, "зарозумілий", і називає тов. Щупака "безграмотним", що він, мовляв, "полемізує не тільки проти того, що його супротивник написав, але й проти того, що на думку Хвильового цей супротивник (Щупак) міг написати".

Це вже шкода! І шкода саме це: не треба ображатись. Треба навпаки, подякувати Хвильовому за справедливу кваліфікацію його, Щупакових, здібностей і здивуватись з інтуїції нашого Дон-Кіхота: який прекрасний нюх! Бо ж зовсім недарма він полемізував проти того, що Щупак міг написати: Щупак написав!

Ах, Боже мій, яка тоска, дорогий товаришу Щупаче, бути вчителем підготовчої групи й навчати вас, що інтелігенція є не що інше, як освічена частина якоїсь класи. От. Правда, мудра формула?

Ну, а як же: блискуче визначення ви дали Миколо Григоровичу. Тепер я, Щупак, ніколи не буду робити з інтелігенції самостійної соціальної групи.

Що інтелігенція в масі своїй і досі служить дрібній, середній чи то великій буржуазії - це так. Але протиставляти її пролетаріятові, значить - пробачте за різкість - показати свою архібезграмотність, що й близько не лежала біля марксизму.

Це треба підкреслити з усією силою саме тепер, в добу пролетарського заглиблення. Від цього буде величезна користь. І коли тов. Щупак не бачить цієї користі, то дозвольте "змо-

нополізувати ключ розв'язання цих проблем у своїх руках". Дозвольте "не давати права" "давнійшому марксисту" "сперечатися" з нами, поки він пройде елементарний курс політграмоти. Коли не знаєш, що $2 \times 2 = 4$, не берись за алгебру. Саме ця відсутність елементарного знання з області соціології і заводить т. Щупака в ті непроходимі нетрі, з яких він ніколи не вибереться.

Саме ця відсутність і штовхає його видавати при "Глобусі", замість масової бібліотеки, такі не ходкі і до того ж не зовсім грамотні брошурки, як етюди Загула й Савченка, що про них ми в свій час будемо говорити. І хоч т. Щупак і "готовий з нами посперечатися", хоч він насторожився півником, але ми з ним ведемо полеміку тільки тому, що навкруги тайга азійської хохландії і темна "малоросійська" ніч. "Когда же прїдѣот настоящій день" - поки ще не відомо. (Боже мій, "когда же прїдѣот настоящій день?" - ще раз можна вигукнути у тьму за Добролюбовим), Per aspera ad astra.

Важкий шлях, що веде до зір. Але... що таке інтелігенція, ми все-таки й нарешті вияснили. Це є частина якоїсь кляси.

Отже і протиставляти її пролетаріатові це значить одну революційну частину інтелігенції не допускати до виробництва, другу, молодшу, що часто виходить з цього пролетаріату, штовхати в обійми дрібної буржуазії, переводити на чужу нам ідеологічну "точку опертя".

"Хто ж тоді в монастирі служити нам буде, когда одберуться у нас всі люди?" ну?

Ми на цю справу дивимось зовсім інакше. По-перше, одну частину інтелігенції ми хочемо завоювати, а другій, по друге-дати нашу ідеологічну "точку опертя". Перша це та, що її ми називаємо молодю українською інтелігенцією, друга - це та, що ми її називаємо пролетарською (робітничо-селянською). Обидві вони і мусять стати частиною молоді історичної кляси - пролетаріату.

Взявши за соціяльну базу здеруфіковане робітництво, вони й позв'яжуть велику проблему. аме через них компартія й організує ідеологічно літературні сили й саму літературу. Саме через цю інтелігенцію ми й надамо культурній революції відповідного ідеологічного змісту.

Значить справді не в масі? Так, справа не в масі, а в негайній дерусифікації пролетаріату, справа в правильному визначенні поняття - інтелігенція. Справа в тому, щоб запалити нашу інтелігенцію огнем безсмертної ідеї визволення людськості, убити в ній дрібно-буржуазний скепсис, справа в тому, щоб дати їй нашу ідеологічну "точку опертя" і тим переконати її, що

порох є ще в порохівницях і пролетаріят готовий виконати історичну місію. Справа в тому, щоб виховати в ній залізну волю й повернути їй загублену в віках фанатичну віру в прекрасне далеке майбутнє.

Отже ми надаємо інтелігенції велике й виключне значіння, але тій, яка буде частиною пролетаріяту. Не маса, що не оформлена ідеологічно, буде задавати ідеологічний тон культурному ренесансу, а інтелігенція цієї маси.

Хто думає, що це "культура для культури, ренесанс для ренесансу, мистецтво для мистецтва", хто думає, що це байдужість до проблеми пролетарського ренесансу на Україні, що це "націоналістичне захоплення Хвильового", той, по меншій мірі... тов. Щупак. Словом, перше гасло, "дайош пролетаріят" ми підпираємо другим "дайош інтелігенцію"...

Уривки з листа до редакції газ. "Комуніст".

....."Уважно перечитавши ще раз як статтю "Від ухилу в прірву", так і роман "Вальдшнепи", я прийшов до того неприємного, коли не сказати жахливого, для мене висновку, що т. А. Хвиля, з яким я довгий час вів уперту боротьбу на літературному фронті, і справді має рацію так розцінювати мій твір і має рацію зв'язувати його із статтею "Україна чи Малоросія".

Основна установка "Вальдшнепів" мусила так виглядати: автор показує в своєму романі: 1) що плутаники Карамазови, навіть "з другорядною ідеєю" неминуче попадають в лабеті буржуазії, 2) що бляск і мішура українського націоналізму є все таки бляск і мішура відмираючої класи і навіть тоді, коли цей бляск взяти, так би мовити, об'єктивно й дати йому розгорнутись "до отказу"; 3) що наша партія така сильна й має такі міцні коріння в масах, що Аглаїну критику вона не боїться виставляти на показ; 4) що трагедія Карамазова по суті є трагікомедія; 5) що наша партія не тільки український, але й російський націоналізм; 6) що, нарешті, тільки середня партійка Ганна, це б то тисячі "Котів у чоботях" вивезуть мою країну на великий історичний шлях.

Так мусила виглядати основна установка "Вальдшнепів"

Але, поставивши собі таке завдання, я сів його виконувати несвоечасно, себ то тоді, коли, одмовившись формально й розумово від своїх політичних помилок, я емоціонально (коли й не весь, то, у всякому разі, частково) був ще в їхньому полоні. Саме це й не дало мені чітко відмежуватись як від Карамазова, так і від Аглаї.

Отже, віддаючи себе на милість своєї компартії і її Центрального Комітету зокрема, я перш за все вважаю за потрібне

ще раз пригадати свої політичні помилки й ще раз засудити їх.

..... 3) Я прошу тих же таки од-
нодумців не вважати цю мою заяву за заяву, що їй написано не
широ. Ця заява є продукт психологічного перелому, що назривав
у мене декілька років і що остаточно вивів мене з тупика тіль-
ки тут у Західній Європі. Ті спостереження, які я здобув за ко-
рдоном, остаточно переконали мене, що я ввесь час ішов не по
тому шляху, по якому я мусив іти, як комуніст.

4) Доводжу до відома своїх літературних однодумців, що кі-
нець свого роману "Вальдшнепи" я знищив і, знищивши, думаю тіль-
ки про те, як би мені хоч би частково змити з себе ту пляму, що
забруднила мое партійне й літературне ім'я.

5) Нарешті, я публічно прошу пробачення (хоч би умов-
ного) у всіх тих товаришів, що з ними я на протязі кількох
років вів запеклу боротьбу.

22 лютого 1928 року.

Член КП(б)У

Микола Хвильовий.

("Шляхи розвитку української Пролетарської літератури" (Лі-
тературна дискусія) 1925-1928 рр.; ст. 90-92).

ВОЛОДИМИР ЮРИНЕЦЬ.

З НАГОДИ НАШОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ДИСКУСІЇ.
(уривок).

....."Ні, тов. Хвильовий, рвати з Москвою ми
не будемо. Вона останеться серцем пролетарських республік,
ідеологічною батьківщиною всіх працюючих. Ми всі добре розу-
міємо, що значить політичний союз з Москвою, а всі наші ідеоло-
гічні починання мусять виходити із цього політичного Союзу. Бо
мистецтво це не є вежою із слонової кости, воно мусить бути
міцно зв'язане з формами нового життя, що щоденно родяться та
розвиваються. Ми повинні і можемо шукати в Москві товчків
для нашого культурного розвитку. В статті про національну го-
рдість великоросів говорить Ленін, що є дві Росії. Росія реак-
ції, Росія поневолення, Росія Пуришкевичів та Бобринських; але
є і Росія Чернишевських, яким краску стида наганяло все росій-
ське рабство, Росія Плеханових, Росія - додамо від себе - Лені-
на. Цією останньою Росією повинен гордитися кожний революці-
онер, і така Росія мусить бути для нього центром ідеологічно-
го тяготіння.

Інакше мрія про нову українську культуру може розвіятися
осіннім туманом історичних непорозумінь."

("Комуніст" ч. 88 з 18 квітня 1926 р.).

..Д.

ДО СТАРОГО СПОРУ.

Рівночасно в обох наших культурних осередках, в Києві та у Львові, здійснювалася дискусія на тему нашої культурної приналежності. "Схід чи Захід? - так ставляють питання у Львові ("Політика"). "Європа чи Росія"? - так формулюють питання в Києві, де воно стало злобою дня. Його обговорюють у журналах, на відчитках, у часописах, йому присвячують спеціальні книги, як М. Хвильового "Камо грядеші" і инш.

Правда, з огляду на цензуру "рабоче-крестьянського" уряду, що дуже нагадує часи Миколи I, питання не ставиться так гостро на словах, але по суті - так. Назовні спір іде про "пролетарську літературу" про "просвітянство" та "халтуру", але на ділі про найбільше тривожну справу на Україні: як рятувати національну культуру, що душиться за кільчастим дротом, яким себе відгородила Росія від Європи? Як боротися від того здичіння смаку, ідейного спрощення а зарозумілого нецтва ("комчванства"), які приніс з собою більшовизм на Україну?

Хвильовий отверто каже: "Ахільовою п'ятою українського пролетарського мистецтва є не тільки відсутність відповідної критичної літератури і критики, скільки відсутність самої літератури, що її варто було б критикувати" - і далі: "Нове мистецтво утворюють робітники й селяни.... Тільки з умовою: вони повинні бути інтелектуально розвиненими... Хто того не розуміє, той дурень"... А звідси два висновки: перший (який робить Хвильовий) - треба вчитися в Європи, і другий (якого він іще не робить) - від Росії нам нема чого вчитися...

Ті самі висновки витягають і інші. "Європу ми знаємо не безпосередньо"... "Ми споживаємо Європу через російське видавництво "Мисль", - воно для зручності перекинуло сюди філію і друкує в Києві більше, нід ДАУ*"... Европа нам потрібна, бо лише в атмосфері "суворої життєвої конкуренції, суворого мистецького добору" може розвиватися всяка культура, але не (знов недоговорений висновок) в атмосфері російської касарняної одностайности. Европа нам потрібна, бо нові пролетарські письменники, як і просвітянський "сатана в бочці", "орієнтуються виключно на примітивність свого мислення", "бо становище в нас таке, що людині, коли вона засвоїть певні принципи, що є офіційні, багато й багато прощається за бездарність"... "Не засвоївши й не перемігши в собі основних об'єктивно користних традицій європейської (та й української) культури, ми навряд чи зможемо дати твори ширшого, не хуторянського масштабу"... А висновок знов той самий, нам потрібна Европа *via* Росія ми

*Шляхи розвитку сучасної літератури". Київ 1925 р.

Європи не досягнемо, від Росії вчитися нема чого).

Росія давно вже здерла всі плашки з комуністичної доктрини, давно поставила спір між "комунізмом" та "капіталізмом" в його дійсну площину, в площину спору за гегемонію в Європі між нею та її противниками. Тепер, нарешті, і українці, хоч пізно, але ще не запізно, починають догадуватися, що не між "капіталістичним" Заходом та совітською Росією мають вони вибирати, але просто між двома типами культур, між двома засадами - засадою окциденту і російського "євразійства". Недурно серед кивських "москвофілів" зчинився страшний галас, що "європейці" підривають самі підстави совітського ладу; не дивно, що стаття Хвильового, що започаткувала цілу дискусію, поділила мов свого часу "Лист" Чаадаєва..

Не знати, чи доведеться українському наслідувачеві Чаадаєва писати незабаром свою але питання поставлено і його вже не здушити. Власне, з приводу наново здійсненого в Києві і у Львові спору про Схід і Захід, хочу зробити тут кілька уваг.

Коли ближше приглянутися суперечкам межі прихильниками різних "орієнтацій", то побачимо, що їх суть не лежить ані в Сході, ані в Заході, а зовсім, зовсім в чім іншій, в одній проклятій болячці нашого життя, - що дилема, яку ставлять диспутанти, несвідомо для них самих, зачеплює іншу, поважнішу і грізнішу ...

Що вражає в наших "москвофілів" і "європейців", так це те, що одні - у Росії, другі - на Заході, брали не найліпше, але всі і з правила, найгірше, не суттєве, але другорядне, найкаламутніше з того джерела, з якого пили. Коли це був "москвофіл", то брав із російської літератури все розкладове, анархістичне; коли "європеець" то залюбки розкошував не в тім, що було сильне, динамічне в західній цивілізації, лише конче те, що вже скаменіло, знепорухніло, звигідніло, зміщанилося.

Ось наші "москвофіли"... Хто був їх богом у Росії, в кого з росіян училися вони нових і творчих ідей? В Грановського, в Леонтева, в теоретиків здорового націоналізму? Ні, в народників, у Толстого, в учителя опростачення, суспільного атомізму, немічного анархізму... Хто з російських поетів володів думками українців? - Ані патріотичний Тютчев, ані Лермонтов, поет неспокою, тривоги й поризу, розкоханий в жорстокій борні за буття, лише класично зрівноважений Пушкін, поет нудної млости Надсон, співець перечуленої, слабонервної "людности" і інші "нітики" з Достоевського знали лише плакальника за "уніжбонних і оскорблбонних", але не того, якого подивляв Ніцше...

Прийняття найгіршого, але не найліпшого зі Сходу, прийняття лише його зовнішнього, "програми", але не патосу, що це зовнішнє міг натхнути, механічне, не органічно-творче, не віль-

ницько-пасивне засвоєння чужих думок, чужої орми - ось були головні риси нашого "москвофільства". Коли перейдемо тепер до наших "європейців", побачимо буквально те саме. У нас повстала ціла група (за межами України і в Галичині), яка точнісінько так, як "москвофіли" від Сходу, бере лише найгірше від Заходу і каже, що це "правдива Європа". Мішаючи анархію з революцією, вони висунули твердження що істотою європейства - це лад і порядок, громадська карність, послух владі, традиціоналізм, повільний поступ, числення з обставинами, відкидування скрайности та вміння годити суперечности. Націоналізм, революціонізм і ширення ненависти - це мовляв, "від Сходу", на цим не можна опертися, це треба відкинути. Винюють: треба годитися з існуючим станом на західних землях в ім'я оборони перед "диким Сходом".

Се було досить своєрідне розуміння Заходу. Наші "європейці" виключили з своєї доктрини "революцію" і "ненависть", але хіба вони не знають, яку величезну вагу надавав "умінню ненавидіти" Шпенглер, Карлейль, Стендаль? Хіба вони не знають, як високо цинив цю здібність людської душі Макіявель?

Наші "західники" нехтували всім яскравим, активним, яке видав Захід і якому завдячує свою перевагу над іншими частинами світа; вони засвоїли собі його засади, але приложені до "домового вжитку", а ідею, що їх одушевляла - без містики, без заборчого патоса, без "фанатизму"...

Схід чи Захід? - Очевидно, Захід. Але не той близький, з яким лучитися кажуть наші "західняки", не механічне засвоєння його доктрин; лише на тих, узятих із Заходу "деталях", які ми вже маємо, органічно створити власну універсальну ідеологію, той "релігійний патріотизм", який один виведе нас із болота "хуторянства" і провінціалізму. Фавсітвська культура для Шпенглера передовсім - Willens-kultur та, що ломить перешкоди і сама різьбить свої форми, наповнюючи їх своїм змістом, а не компіляцією*...

(Передруковано з "Літературно-Наукового Вістника" в "Шляху розвитку української пролетарської літерат" 1928 року, Харків).

Петро Лакиза.

ЗАДРИПАНА ТЕОРІЯ "КОМУНІСТИЧНОЇ САМОСТІЙНОСТІ".

(уривок)

....."Проте, не можна заперечувати, що стара російська література, яка має величні традиції Л. Толстого, Пушкіна, Горь-

* Див. "Літературно-Науковий Вістник", у Львові. 1926 року, книжка ІV. стор. 355, 356, 359, 361, 368.

кого то-що, може сприяти розвиткові пролетарської літератури в Росії. Змагання довести, що нашарування в мові можуть відіграти таку переважну роль і стримувати розвиток нової літератури, щось нагадує це саме "психологічне самовідштовхування". Такі змагання більше заважають нормальному розвиткові української літератури, а більше сприяють ренесансу модернізованого на псевдомарксістський кшталт хатянського європеїзму М. Сріблянського та Євшана.

Разом з тим це живить націоналістичні забобони, хоч би Донцова, який не так давно, у статті "Драгоманов і ми" робить закид Драгоманову за те, що той прищеплював нам користь російських впливів та думку про те, що Україна боролася не з Росією, а з царатом.

А чи сприяє такий "ренесанс" витравленню того недовіря, ворожнечі до всього російського, що вихозувалося в нас віками на ґрунті гніту поміщиків-капіталістів? Чи сприяє це полагожденню добровільного союзу націй?"..... ("Шляхи розвитку української пролетарської літератури", Літературна Дискусія. 1925-1928 рр. ст. 184).

* *
*

А. Хвиля. "Про наші літературні справи" (уривок)

"Отже протягом року - маємо літературну дискусію. Воюють. Спочатку Гарт із Плугом, а потім "нова формація" Гарту - Валіте з Плугом. Воює Хвильовий з Пилипенком, за їхніми плечима і вся громада українських письменників старих, молодих, з міцними ідеологічними "установками", неміцними, а де-які зовсім без установок, просто воюють собі так, без нічого, аби воювати. З-за кордону вже виглядає Донцов, а дехто, тут на "соборній" Україні бе себе кулаком в груди й рече: "Так і треба було робити давно, ми ж про це говорили..." - "Одчиніть двері, вікна!" - ось галас, що лунає з багатьох кутків дискусійної аудиторії."

"Комуніст" ч. 93, 1926 року).

ЄВГЕН МАЛАНЮК,

П О С Л А Н І Є .

"А я хотів у тиші над вудками
Своє життя непроданим донести".
("Синя далечінь", 1922 р.)

"Одбирає людина в людини
життя.....
Так і треба, так треба, країно,
Україно моя!"
("Тринадцята весна", 1926).

М. Рильський.

Там, де затон, латаття й лози
Незахвильованість води, -
Поет, рибалка і філософ,
Правдивий син Сковороди,
Збагнув криваву мудрість світа,
Солону істину буття.

Так яросно хитав нас вітер, -
Так хижо різало життя:
Від келії - тріски та попіл,
Від книг - розірваний папір...
Не самота, не сум, не опій,
Коли горить по всій Європі
В вітрах розгойданий простір!
Епоха здійснення утопій
І порох спопелілих вір.
Щож? Ліпше пізно, ніж... Пробачте.
Я так зворушено радий,
Що Вам доби цієї мачти

*Подане далі "Послання" Є. Маланюка і відповідь на нього Со-
сюри та "Репліка" - Маланюка рівно ж слід розглядати в рамках
"літературної дискусії" і як такі містимо їх в додатках.
З тої ж причини уривки "Послання" були видруковані в сов.
виданню "Шляхи розвитку української пролетарської літератури"
(Харків, 1928 р.)

Над лоном тихої води,
Над поплавками, над вудками
З'явилися. І, власне, Вам,
Для кого "вічне" - не слова,
І "вічність" - не могильний камінь.
А ніби воздух, подув ніби,
Щоденний хліб.

Отсе писав

Мені недавно Крїй Липа:
"Рибальські настрої весь час
У Рильського - як не обридні!"
Й це не снобізм, це - біль за Вас, -
Це так зітхнуло серце рідне.

Еляда скитская в крови
Співа крізь плоть про сонце й роси,
Але ридає буровій
Про ВЛАСНИЙ РИМ

І майже поза

В страстний цей час у лозняках
Ховати тишу й (може)... жах.

I.

"Дай Бог, чтобы русские взяли Париж,
Пора кончить эту тупую Европу".

А. Герцен.

"Европа гние!... Присяжь-бо! Гартванці
це на власні очі бачили".

(З комсомольських розмов).

I.

Три гості тут були торік:
Один - поет, два - конвоїри.
(Кажу тому, що в цих двоїх -
Лиш партбілети замість ліри).
Поет стомився і заслаб, -
В нім зворушився давній раб.
А конвоїри, як гальянти,
Крізь мюзік-голлі та джазбанди,
Тут не побачили того,
Що є послання цього,
Бічною темою - ЕВРОПА.
Після Полтави й Конотопа,
Городового й босяка

Та Бейліса, та самоваря,
Царя та сов-царя з Чека,
Культури, що північний "паря"
Приніс "на астріє штика", -
Не дивно. Для таких "ребят"
Європа - смерть! Європа - яд!

2.

Для них вона гние що-року,
На радість рідних держиморд,
Та жде - не діждеться на кроки
Спасених євразійських орд,
А поки, кровушку пючи,
Купе на Русь Святу мечі,
І в буржуазнім far niente
Все снить про lux ex oriente
Капіталісти всіх країн
(Лише крім Ротшільда, природно!)
Жеруть фунтами кокаїн
І ждуть: чи завтра? чи сьогодні?
"Канешно - немчура тупа,
Байтєся до сїх пор "verboten"
Єщє тисьчонок пару сотен..."
(А там вкраїнськії степа,
Натреніровані СКОРЯТЬСЯ,
Все пухнуть, пухнуть кровю праці
Сліпого темного раба,
Й на балалайці, й на тальянці
По селах грають бруд і пранці...)

3.

Одначе щож це я? - Для Вас
Ця філософія російська,
Здається, надто не нова:
Русь - Рим, христолюбиве військо,
Сінод, нагайка, Петербург*
Та хижий свист сибірських пург. -
А в тім, масштаб поширивсь значно, -
З "асвабажденія славян"
Наш Смердяков вже мріє смачно
Про "пролетарії всех стран": -
Не "щїт", не "крест" і не "проліви",

*Тепер - змінилось трохи плесо
Й державний центр Русі - Одеса. Е.М.

Тепер вже планетарний плян, -
Одеського босяцтва зливи
Перехлюпнуть за океан.
Відомож: пуп землі в Тамбові,
Святі всі - русські були, -
Злучили Маркса з Соловйовим,
Леонтевим переплели,
І от , на сором Мілюкові
І на спокусу "зміні віх", -
Якіж можливости готові
У Мілюковерів нових!

На жаль, отсей уступ ліричний -
Plusquamperfectum. Тільки слід.
Могутній вітер історичний
Знов віє з Заходу на Схід. -
Вивітрює з повітря сморід -
Отих кривавих "кіслих щец",
На мор московський - свіже море
Несе очищення кінець.
Загояться всі гнойні язви,
Мов шолуха, спадуть всі назви,
І дійсність встане в світлі дня
Грізною карою вогня.

II.

I.

Вас переконувать не треба,
Що ще Европа не згнила.
ІІ лице - в серпанку крепа,
Але війни кривава мла
Вже розійшлась багряним димом
І мозок вже протверезів:
Вона сія в своїй красі,
Як купина неопалима!

2.

В добу суспільного дрібніння,
Обуржуазування шляхт
Почасти покривився нині
ІІ звитяжний простий шлях.
Що правда "лух" зі Сходу й тут
Сліпив де-кому зір короткий:
Російський дух гнилий отрут,

Надривні достоевські нотки,
Толстой, Распутін та Ілліч
Та комагенти з золотими...
- Імпонувала східня ніч
На сірім тлі валют і шімі.

Безсилля буржуа - Барбюс,
Не завше влучні смішки Шова
Сноб Франс (- гримаса а la russe
Звалашене блюзнірством слово),
Айнштайн, що кинувсь, як Давид
На Голіята, на Ньютона...
(А в дійсности - скептичний жид
Неплодний спекулянт закона).

Прогнив до дна минулий вік,
Весь сморід виявивсь укритий,
І малпячий просяяв лик
Крізь гуманістів - Маргеритів.
Недивно, що крізь душний дим
Стрибнув і Шпенглер в "орієнти", -
Зневірений арієць в нім
З одчаю захотів легенди.

Але це стерлося, як цвіль,
Пройшло, як пароксизму хвиля,
Й після наркозного безсилля
Європа знову центр зусиль.
В малярстві путь до Леонарда,
В поезії палкий металъ,
В музиці - марші авангарда
І у всьому - одна мета:
Серця - горі і дух у Вічність,
Готична башта, як стріла.
(Відчувши подихи відвічні
Змiнився навіть і Роллян).

3.

Так. Буржуа - це бич епохи
(минулої - найменч на вік!)
Ще висяться міщанські боги:
Нечиста користь, слизька похить,
Брудний, звалашений язик,
Кохання в ящиках готелів,
Роспушта платних менестрелів
І індульгенція - банкнот.
Звичайний низ людства. А от

Вам Вільсона суворий профіль,
І бронза Клемансо і строфи
Незломних закликів Мерсе,
Що вписані в подій анали
(Незломна постать кардинала -
Поетам скарб який несе!).

4.

Залізний Рим, - відісторичне
Невичерпальне джерело,
Де мідь латини славить Вічність
Над хвилями щоденних злоб;
Де історична електричність,
Акумуляована в віках, -
Працює крізь віки на вічність
І ні на мить не зника.
Де в ляцароні спить патрицій,
В пролетарі - аристократ, -
Там народився муж із криці,
Старого віку Герострат.

5.

Даруйте примітивність ліній,
В яких накреслює цей лик -
Там лають словом "Муссоліні",
Цей твір нового покоління
І як майбутнє, він велик.
Це - чоловік. Затерте слово
Устами Горькаво й Толстого,
Що в смороді російських сект
Повзло заслинено-знайоме,
Але збагніть звучання: "ношо",
А не "расейській челавек".

6.

Це не "Христосік" в смрадній секті, -
Комуністичний епілептик,
Не "кающійся дворянін" -
Це нації міцної син.
Це навіть не Петро - папуга,
Що ставши на північний лід,
Татарською петлею туго
Затиснув Європейський Схід
І кровю націй Бога й плуга

Позначив свій поганський слід.
Ні. Це вогненна марсельєза
Плебеям духа і рабам, -
Це Риму сонценосний Цезар
За царство Бога боротьба!

живім же в радісній відраді:
Наш край повстане і зросте,
Бо Риму історичний радій
Сягає і на скитський степ:

III.

"Наш век залізний".

А. Пушкін.

Век девятнадцятий, залізний.

А. Блок.

I.

Який, до біса, він залізний? -
Машині духа не вдержать -
Ось бачимо на його тризні:
Залізо те пожерла ржа.
Тепер збагнули за століття
Бездушну тривкість речовин.
Якеж страшно лишив поліття
Нам в спадок смертоносний він!
В єдиний найсвятійший шлунок
Весь дух людини переліз,
І звали це музично-струнно
І ніжно лагідно: монізм.

2.

Матерію обожествили, -
Вона й розчавила самих!
Тепер, мов звірі, ось завили
Серед пустель, серед зіми.
В лябораторіях мудрили,
Гомункулів пекли й варили, -
То "Übermenschen" то "колектив".
Плодили умоблуддям "ізма"
В масних перинах гуманізму, -
І прогремів Господній гнів:
Пекуча літня тишина
Спахнула полум'ям: війна!

Не схаменулись , непокори,
Хапалися за танк, за газ, -
Все гвалтували мозок хворий,
Від вічності кидались в час.
Все думали, - минеться якось,
А в небі рділи віщі знаки,
А вітер смертоносний грав
На струнах загород колючих
І в ночах осени дрімучих
Над полем бою йшла мара.
Від Марни до болот Стоходу -
Горизонтальний Вавилон!
Могили, натовпи, походи,
Через народи й крізь народи
Дзижчав і всвердлювавсь циклон.

4.

На мить завмертиб, глянуть в вись би,
Туди за літаки, в блакить, -
Де Той, хто посилає іспит
Веде народи і полки.
Prima Motore. Pantakrator.
Душа початку і кінця,
Єдин космічний імператор, -
Двигун одвічного кільця.
Єдин - поразка і перемога
І в сяйві тиш, і в мряці бур -
Від гуду бджіл, від зерна і до
"Симфонії мускулатур"*

5.

Всемузики всесвітніх шумів
Він диригент і компоніст
І в гулі згубному самумів,
І в тім, як пада жовтий лист.
В прозорих масах океяну,
Що коливаються у млі,
І в віршах мого пеану
Степам неплодної землі.
Механік землетрусу й шторму,
Конструктор ніагар і ос
Речовинам дарує форму
І в космос оберта хаос.

* "Крізь бурю і сніг" - М. Рильський.

6.

І от Він простягнув нам міст,
До вічності дорогу горню, -
Простори неба неозорні,
Зеднать з поділлям крови й сліз:
Хто смерть безсмертям подолав,
Хто переміг поганський морок,
Хто показав нам напрям вгору
З вязниці часу й путів зла!

*

*

*

Так. Память зберегла навік
Кривії вулиці Пйотркова.
Серед сліпців, серед калік
Натхненне і видюще слово
На мові ворога.

Читкіш -

Згадався обрис Леонарда*,
(Не трубадура і не барда:
Поет, чий вірш - свячений ніж
В хижацьку душу міщанина).
Хвилина й ми удвох - одно,
Бо наша спільна Батьківщина -
Вершина, звідки люде - дно.

Злились в ліричному дуеті,
Скрипками душі залились, -
Звучала в кожному поеті
Дзвінка від зорь небесна вись.
Вже пізно. Вколо - все мовчить.
Лихтар підвів колочі вії.
Під ним задумано стирчить
Лиш постать вбогої повії.
І Леонард: - "А що якби
Зза рогу постать Іісуса?"
(тоді він "Шлях до Емаусу"
Рождав в паланнях боротьби):
- "Назустріч, благодатно - просто,
І власне , в наш жорстокий час...
Чому ж би ні? І я - апостол, -
Чи може він покличе - Вас..."

*Леонард Подгорскі-Околув - сучасний польський поет. Див його книгу: " Droga do Emmaus " .

Поета манія свята
І безгріховна - не жахала.
Космічно - повно покохала
Його божественна мета.
І він ходив вагітний духом,
Весь в апокаліпснім огні
Й загостреним болючим слухом
Ловив ті кроки неземні.

*

*

*

Так в рік, що був від крові багров,
Ми спільно відчували: ось
З'являється на фоні заграв
Здолавший смертю смерть Христос.

7.

Після распутінських синодів,
Церковних гицелів, чека,
В Росії слово "Бог" - не в моді
І може, все це Вас зляка. -
Та, пригадавши даль віків
І уявивши шлях в майбутне,
Збагнете Ви, що "Бог Батьків"
В кривавій п'їтмі диких буднів -
Вікно в блакить, в буття, в світи,
Зір неба над скаженим виром,
Побідний поклик висоти
І благодать - не бути звірем!

8.

Христос не мрія й не мара
Чи Нестерова чи Толстого,
(Блюзнїрство пензля і пера), -
Христос - то чинна путь до Бога,
То, перш за все, моральний труд
І в днях натхненна Богом праця:
Випалювать щоденний бруд
І виростать, а не скоряться.
Щоб крізь умовний час землі
Врости у неба вічність Божу.
Це не безсилий плач у злі,
А понад злом крилате: можу!
Це не вязничний рай рабів,

В кастратній рівности - отара, -
Ні, це в блакить готичний спів,
Це - творчість, мужність, слава й кара.
Так. Кара. Бо не мертвий "мир",
А чинний "меч" на землю дав Він:
Здолавши ніч, з хаосу тьми
Йде день в багрянородній славі.

Е П І Л Ь О Г .

Старі знайомі: Фавст і Мефістофель.
М. Рильський.

На чорта нам здалася власть?
Нам дайте хліба їсти!

Тому-то:

А за повстанцями ідуть
Співають комуністи (?)
П. Тичина.

І.

Доба заголення всіх правд,
Руїна культів рукотворних.
Вернувсь даремний аргонавт
І лише тьми руно прачорне
Торкнулсся безсилим рук.
Машина не спасла людини
Від смерти, самоти і мук
І підлюдині й надлюдині
Едгардів крук в журбу й докор
Як завжди криче: " Nevermore!"

2.

Четверту вже координату
Знайшли. Про третю ж, як - нема
І дух, двохмірно розіпятий,
Гнітить двохмірною тюрма.
Дрібним та сплещено-плескатим,
Що загнили в людським кублі,
Їм не дано владикувати,
А - пасожитами землі
Проживотіти в гнойних верствах
І снить, на шунок молячись,
Про "волю", рівність та братерство"
Та "перековані мечі".

Ганебний час. Такий контраст

Лиш за одне сліпе століття.
Хто Данту брат? І хто сестра
Тій Беатричі? Лихоліття
Все замулило й занесло,
Добро здрібніло й зблідло зло -
І зжух Наполеонів профіль.
"Старі знайомі"? - Лиш мара.
Наш вбогий біс - не Мефістофель
І Фавст - давно на біржі гра;
Збрехлілий парламент - наш форум,
Дух - грамофон і гума - честь,
Доляр - lapis philosophorum
Й навколо нього - космос весь.
Про Маргариту ж брачне слів:
"Мікадо", "шімі" й "tous pour vivre"

Доба ж спалила й пропекла,
Від різних лаштунків звільнила.
Здихають, здохнуть діти зла,
Людці й недолюдки здрібнілі, -
Гряде наш ренесанс в огні,
За всі страждання, скрути, страти,
І на пустельній цілині
Загуркотить готичний кратер.
Кінчається смертельний транс
На диких згаріщах утопій,
Із Риму, з Заходу, з Європи
Йде Християнський Ренесанс,
Йде як судьба, як суд, як кара
Щоб знищить рештки і зродить
Палкий Везувій з Ніагари,
Свячене полум'я з води.

Холопські культи, рабські схизми,
Солодкий сморід гуманізму,
Звалашена душа міщан, -
Все палить Бога ярий дотик:
НАД СВІТОМ СЯЄ ХРЕСТ МЕЧА,
Й ГУДЕ ХОРАЛ НЕСТРИМНИХ ҐОТИК.

II.

Пробачте довжелезні вірші
І особливо, бідність рим.
(Тепер писати стали гірше, -
Поетів вже не вабить Рим).
Пробачте де-яку нервовість,

Несконструйованість думок, -
Пишу по роках сліз і крові,
Що напрокував пророк:
"Присплять лукаві і в огні
Її, окрадену, збудять". -
Прогаяли великі дні
Скалічені й маленькі люде,
Заслинили в ганьбу і бруд
Велику віру - й на руїнах
Отарою мандрує люд,
Що мав зродити Україну.

Нас люто, хижо обікрали -
Бо аж по бурях, по вітрах
Ми зрозуміли, що програли,
І доказ цьому - епіграф,
Що взяв з останніх Ваших творів.
Чи ж не трагічно, що поет,
Який лікує душі хворі,
Який майбутнє носить в зорі,
Збагнув закон життя..."zu spät"
Чи ж не трагічно, що коли
Вітри історії гули
Над скитським стеновим простором,
Ми не гукали "диким хором",
Бо нас тоді так вабив Блок,
Так гіпнотизували "ізмами"...
А серце нації гнило
В жовтоблакитнім онанізмі.

Не гнівайтесь, не назовіть
Це ядом пізнього докору, -
Він не до Вас. І це не Ви
Труїли ту сліпу і хору
Потвору припонтійських піль.
Ви - лиш рефлекс відвічних хвиль,
Ви - лиш інерція Еляди,
Еляди скитської. Її не гріх
Було б для іншої пори
Складать канцони та балади.

Ви - син самої серцевини
Слабої нації, якій
Понад майбутнє України
Дорожче теплий супокій -
Її барва крові серце грає.

Їй грім - забава Ілії,
І мудрість - "моя хата з краю" -
Вся філософія її .
Колумб, да-Вінчі, Алігері
Чи Дон-Кіхот - для неї міт, -
Хахлацькі унтерофіцери
Її патос на сотні літ.
Їй вороги - лиш "воріжецьки",
Що "згинуть" - невідомо як,
Її герої - вінніченки
Та "карі очі" і гопак.
Її метафізична суть -
Палка й "слабенька" молодиця,
Розслабленість, болото, муть
Й ніколи - мідь, залізо, криця.
Бо крім Богданових змагань, -
Глухі віки образ та ганьб!
Вона жила без архітекта
Й була обект - замість субекта.

Як в нації вождя нема,
Тоді вожді її - поети:
Міцкевич, Пушкін не дарма
Творили вічні міти й мети, -
Давали форму почуттям,
Ростили й пестили події,
І стало вічністю життя
Їх в формі Польщі і Росії.

Шевченко лиш збудив хаос,
Що нерушимо спав над степом, -
Він не здійснив своїх погроз,
Він Гонта був, а не Мазепа.
Але і він багато знав
Того, що ми давно забули, -
Й коли б при нім отся весна
Загуркотіла ярим гулом,
Не йшов би він до аксіом
Так довго, жертвенно і трудно.
Він не хитнувся б перед злом
І мужньо стрів би день наш судний,
Міцна кров нації й родини
На смерть штовхнула б за життя -
Бо так і треба Україно,
Країно проклята моя!
Бо так і треба, так і треба

Чужее різати життя,
В імя Урїста, безсмертя й неба,
В святої Вічності імя.

("Літературно-Науковий Вістник", 1926, Книжка XII. Стор. 289-302).

Примітка до "Послання":

I) Ставлення Е. Маланюка до "трьох поетів", що побували в Європі (П. Тичини, В. Поліщука і О. Досвітнього) певно було підказане Ю. Меженком, бо в "Життю і Революції" за 1925 рік ч. 5, отже перед написанням "Послання", в статті Ю. Межена "Європа чи Просвіта" читаємо: "Відрядив "Гарт" до Європи трьох українців. Повернулись. Двоє мовчать, третій, справді говорить, але що і за що він говорить? Що він побачив?"

Почитайте його статті у "Культурі і Побуті", у "Всесвіті". Від Європи нічого позитивного крім котелка на голову, лякерок та вічного пера в кишеню на грудях він не придбав. Він побачив чад від димарів у Празі, голих танцюристок у Парижі і щось середнє між першим і другим у Берліні" ("Ж. і Р." ч. 5, ст. 52).

Оцінка Т. Шевченка і пов'язане з нею протиставлення Мазепі - помилкове. Треба думати, що виробив собі такий погляд Є Маланюк на Шевченка не під впливом Донцова (бо Донцов ставить Шевченка дуже високо), тільки під впливом комуністичних критиків, які вперто намагаються всупереч правді зробити з Шевченка "бунтаря", якому чужі державницькі стремління. Вони промовчують при тому, що власне Шевченко, всупереч усім іншим історикам того часу, ставився до гетьмана Мазепи з винятковою симпатією і зрозумінням.

Коли це "Послання" і було промовчане великою частиною галицької преси, то воно викликало на Наддніпрянщині голосний відгомін.

"Послання" було остільки яскраво протимосковське, що не могло бути ніким в "УСРСР" потрактоване не то прихильно, а навіть спокійно.

Його негайно передрукував в уривках, навмисно фальшиво коментуючи та неправильно переказуючи пропущені частини "Комуніст" - найбільший і найповажніший (оскільки взагалі можна говорити про "повагу" будь-якого большевицького органу) часопис УСРСР.

Щоб наші читачі мали уяву, як знайомили московські при-

плентачи українців з "Посланиєм" Маланюка подаємо кілька уривків з "Комуніста":

"Маланюк боронить Європу. Наші радянські поети туди їздили і не вгледіли за тими мюзік-голами і джаз-бандами справжньої Європи. Вони:

Тут не побачили того,	Царя, та сов-царя з Чека,
Що є посланія цього	Культури, що північний "паря"
Бічною темою - Європа.	Приніс "на астріє штика", -
Після Полтави й Конотопа	Не дивно. Для таких "ребят"
Городового й босяка,	Європа смерть, - Європа - яд.
Та Бейліса та самоваря,	

Коли "пуп землі в Тамбові", то де вже збагнути тую європейську культуру: російська смердяковщина знає тільки гнилу Європу, тую, що захоплюється достоевщиною, Распутіним, Толстим.....

Імперіялістична війна в купелі Марни та Стоходу викупала той "горизонтальний Вавилон" - ця божа кара примусила європейську людину зробити переоцінку цінностей своєї культури, зріктися матеріалізму й молитися богові. І поет пише оду в Державинському стилі ("О ти, пространством безконечний..."):

"Душа початку і кінця	І в сяйві тиш, і в мряці бур -
Єдин космічний імператор -	Від гуду бджіл, від зерна і до
Двигун одвічного кільця.	"Симфонії мускулатур".
Єдин - поразка і перемога	

А далі - гордий Рим, залізні легіони... І над усім цим європейським буржуазним багном - горда, поетична постать... Мусоліні... Бог і Мусоліні - ось кому пише оди український емігрантський поет.

"Залізний Рим - відісторичне, Де мідь латини славить вічність
Невичерпальне джерело, Над хвилями щоденних злоб...

Маємо поезію українського фашизму! Давно чекали на неї. Це цілком природньо: якже ж інакше, нація живе, нарешті, повним життям! Дрібно-буржуазні утопії гуманізму та суцільного демократизму "українства" розвіялися. Так і треба. Але ці фашистівські мрійники плекають особливі свої ілюзії. Вони створили "пекельний план" величезної провокації. Річ у тім, що ще Маланюкове "Посланиє" адресується, власне, двом нашим радянським поетам. Епіграфи до його взято з поезій Рильського та Тичини. Маланюк їх по свійському "розуміє" і їм "співчуває" навіть. Він хоче накинути їм таку геніяльну ідейку:

"Як в нації вождя нема,	Давали форму почуття
Тоді вожді її поети:	Ростили й пестили події,
Міцкевич, Пушкин не дарма	І стало вічністю життя
Творили вічні міти й мети.	Їх в формі Польщі і Росії...

У нас був Шевченко, але він не подобається Маланюкові..."
і т. д. і т. д.

Цей передрук і наświetлення вказує, що саме в "Посланні" Маланюка найбільш було "неприємне" для приплентачів і гайдуків московських окупантів.

Певно за тихим дорученням партії тоді ж пише послужливий В. Сосюра досить бліду й нязьку своїм поемом "Відповідь" на "Послання" Маланюка в віршованій формі. Ця "Відповідь" була вміщена в журналі "Червоний Шлях" ч. 5 з 1927 року на стор. 9-18. Текст тої "Відповіді" подаємо:

ВІДПОВІДЬ В. СОСЮРИ НА "ПОСЛАНІЄ" Є. МАЛАНЮКА.

"Вирує в кожному краю.....
Уже плывуть грозові тучі....
Шановний Пане Маланюче,
Ми ще зустрінемося в бою....
А поки відповідь свою
я вам пишу на крик жагучий,
на марний крик до: "серцевини
слабої нації", де мла,
і в порожнечі вітер лине,
де вже не здібні ні до зла,
ні до добра... Там дух Загину
упав самотній, на коліна,
і кров тече з його чола...
бо серцевина та згнила!

I.

Була Вкраїна степова,
та дні нечувані настали,
гармати й трактори зорали
їй теплі груди... І в грозі,
у муках голоду й блокади,
коли палали барикади,
через добу червоних зір,
під гул загонів капітала,
рострілів зойк і плач і сміх
"Вперед за Ради" написала
вона на прапорах своїх...
А ви? Що ви тоді робили?...
Кого розпять хотіли ви?...
В журбі, у шелесті трави,
чиї незлічені могили
ваш гнів останній і безсилий
лишив на огненних шляхах?!
..... печать руїн, погромів жах,
і плач дітей осиротілих

на кровю зрошених полях...
Ви на одрізи, на ножі
хотіли знов її шпурнути,
коли: "Чи бути чи не бути?...
в пожежі встало! Нам чужі
ви світом прокляті, забуті,
ви захлинетесь у отруті,
що нам готуєте... Вже час.
Залізний крок розчавить вас!
В цей час закоханий, піїта,
байдужим бути не можу я.
Нехай, мов вибух динаміта,
на спів нового езуїта
лунає відповідь моя!
І сум і мари про минуле
не обгортали марно нас...
Був тільки гнів старих образ...
І так стискалось серце чуле,
що наче зір од болю гас...
Та знали ми, що в цьому гулі
іде Комуністичний час...
І йшли вперед!... Ми все забули,
одна мета спаяла нас.
І стали ми, мов шмат із стали,
в борні незмірено тяжкій...
Бо власне дастя й супокій
під ноги ми давно втоптали...
Ах, Україно, Україно!...
Хіба страшні погрози пізні,
коли сини твої залізні
завжди готові до загину
в революційному огні
за дні твої, за кращі дні.
Вже далі криця залива,
і димарі ростуть без краю...
Була Вкраїна степова,
але такої вже немає,
і гасло: "моя хата з краю"
ковтнула днів минулих тьма.
Ви добре знаєте, що так,
що ці слова мої правдиві...
Але Ви хочете у зливі
огню і "кари" на селян
знов кинуть горя океан...
Та дні не ті. Зламався істик...
Ви - не фашист, а лиш фашистик.

У Вас думки і серця стук
для Клемансо і Мусоліні...
Ви тільки трупи жовто-сині,
що впали на холодний брук...
І белькотіння про Європу
в Вас дісно пахне Конотопом.
Ми живемо в країні Рад,
ми волю видерли із крові...
і може тільки психопат
злучити Маркса з Соловйовим ...
і слать на нас містичний гнів,
що нуждарі усіх країв,
не хочуть бути гарматним мясом,
але мети свідомим класом,
що світить їм із далени...
Колись пани у вир війни
шпурнули нас немов в безодні...
А Ви, як піп: "Це - гнів Господній!..."
нам кричите іще й сьогодні
з роздертої Галичини...
Ви на абстракцію, на бога,
звалить їх хочете вину,
щоб знов дурить... яка ж убога
в Вас філософія... і нам
такий вже не підходить крам.
Собі дорожче... Брехень гать
ми вже розбили... скиньте маску!
Й за стиль такий простіт, будь ласка,
за ці епітети й слова,
бо ми вчимося торгувать.
Я навіть можу з Церобкопу
прислать безплатно Вам для гробу
соснових дощок... бо ніде
й ніхто таких Вам не знайде,
ніде, ні в кого і ніяк...
А втім, пробачте, що ж це я
Вам буду слать добро народне...
та Ви й в гробу лежать не годні,
і він образиться... не слід.
Вас просто - так! Що, пане? Зблід!...
Уже затіпались коліна,
і стали наче холодець,
безвольні мязи?!.. Заспокійтєсь...
Співайте, пане, плачте, смійтєсь...
Це я жартую. Крови мак
Ударив в голову і в груди!...
я Вас лякати вже не буду...

Ви - перелякані і так.
Це почуття у Вас незмінне
ще з тих часів, з тих днів, коли
нам росіяни помогли
прогнать Петлюру з України..
Ті, прогнали й Смердякова
огнем гармат і бомб і слова,
хоч як він, бідний, не хотів,
але не вдержавсь і поплив
в Константинопіль... Добрий час.
Ми і в Європі знайдем вас!

II.

"Ми живьом как на бівуакє".
Л. Троцький.

Ми живемо, як на поході,
готові всі що-хвилі в путь...
Бо не із Заходу, а Сходу
вітри історії гудуть..
На те в нас криця і залізо,
щоб вам під їх смертельний спів
не довелося більше різать
в імя Христа робітників!...
Це правда, пане, так і є,
що світ цілий від крові "багров"...
та не Христос на фоні заграв,
а постать Леніна встає...
.....
Над Римом виснуть, наче тіні,
знамена чорних перемог...
Ми тут наймення "Мусоліні"
своїм собакам даємо.
Тим швидче гнів ланці позносить,
чим дужче тиск його лабет, -
йому вже перебили носа,
а ми - зламаємо хребет.
.....
У кабінеті кардинал,
залитий золотом і кровю...
і з синіх вуст облудне слово
поволі родить... о, скандал.
Туди, де даль набої рвали,
вела рабів його рука...
Убога постать кардинала
в нас лиш огиду виклика.

Для вас - скарби, любов і вина,
рабами - засіб і мета...
О, скільки спалено невинних
імям химерного Христа?...
Танцюйте швидче ваш канкан,
його скінчить удар багнета!...
Револжційному поету
чужий, ворсжий Ватикан.
У ритмі музики шантани
і тротуари золоті...
.... А передмістя в зледі тане,
і ще далеко до мети...
Там діти, схудлі, наче квіти,
що вбив мороз у-осени...
.... А в місті жевжики тендітні
"Війни", кричать, "Іще війни!..."
Щоб у Туреччині забрати
политі кривцею лани...
О, ми покажем вам "війна",
ляльки напудрені, прокляті...
Танцюйте швидче ваш канкан,
його скінчить удар багнета...
Револуційному поету
чужий ворожий Ватикан.

III.

"Як в нації вождя нема,
тоді вожді її - поети?!
Да... На вождя претендують
в Вас пельки стане!...
та селяни
таких поетів не схотять.
Не Вам бруднить імя Тичини
і називать його рабом...
Лиш сяйво видає кругом
цей світлий геній і людина!...
Він зрозумів, відчув наш вік
і не боїтсья ваших критик...
Жалкий безумний сибаритик...
Ви - тільки пил од його ніг.
Гойдає даль заграви рижі,
і хлюпа кров - землі вино...
Петлюра дні скінчив в Парижі...
Ви ж - не Петлюра й не Махно.
Залив їх рухом океанним,

немов пісок останній бій...
Не Вашій музі, пане мій,
спинити світ новий, багряний!...
Греми, пеан мій огняний,
назустріч панському пеану!
О, Вам досадно, знаю я,
що Ваші кривні десятини
рука могутня селянина
назавжди видерла в боях!
І Вам ніколи не вернути,
туди, де верби золоті,
в тиші солодкої отрути
раптових зустріч, даль різьбить...
Вони пройшли, як сон, як мить...
І марно гнів шматує груди
І горло Вам... і так болить
жорстоке серце... Вас прикуто
до мрії марної навіки...
Могила... виправить каліку...

IV.

В залізо знов надхненно лину,
забув я рідную ріллю...
Комуністичну Україну
я так люблю!...
Вона - моя... Мені другої
уже не треба навіки.
.....
Над полем грізний траур бою...
Ідуть, хитаються полки...
В диму огонь шумить і тане...
Гори, душе моя, гори!...
Вже над Шанхаєм Гоміндана
Шумлять знамена крізь вітри!...
В безумі бруду і наруги
нехай до хмар летить мій гнів!...
Я так люблю в країнах других
робітників!
Я так люблю в країнах других
такі ж пориви, як і в нас;
із моря безуму і бруду
в комуністичний час.
О, любі далзні різномовні,
у різнокольорних морях!...
горять світи у хмар бавовні,
і лине жах....

То - жах того, хто звик, щоб люди
віки робили на його,
тепер йому у брови й груди
огонь...
Крізь крові чад і куль ридання,
що пробивають волі путь,
вже от Всесвітнього Повстання
пани не утечуть!
Ми пригадаєм наші муки
в забоях душних, на полях,
де марний труд ламав нам руки
й сушив наш мозок... линь же, жах,
в обличчя ситим ненажерам,
ти бий огнем в небес озера
й на хмари Льоріган-Коті,
на тонкі нігті в манікюрі,
на дим сигар... В моїй груді
така жага, такі там бурі!...
Я вже забув слова пощади...
Палайте ширше барикади!...
За залпом - залп!... Нужда така!...
Холоне ворога рука...
На скроні впав зорі іней...
Це - п'ятий акт, остання ява...
І мертво вгрузли в синь криваву
холодні гудзики очей...
Так, ми йдемо!... Ми прийдем, пане,
у віршах мойого пеану....
"Симфонія мускулатур"
Вам не такої заспіває...
Ми Вам "Послання" згадаєм,
коли Ви станете під мур!...*
Ах, перепрошую... Бонжур...
Я перебив солодкі мрії
про Ваш маєток і поля...
Да... Не повернеться "земля"
як Ваша юність...
 даль шаліє,
все швидче крутиться земля,
біжать світи в краї незнані...

*Сосюра не лише чистив чоботи Гол. Отаманові, але й підлабузювався, як "халуй" з покликання моск. окупантам! На замовлення ж їхне написав "Любіть Україну"

Де батько Ваш і matka-пані?...
Гниють, напевне, десь в землі,
черва жере їх, і у млі
холодні кості їх потрухли,
чекають Вас... і місце там
вже уготовано і Вам.
Надвое я не розколюся,
не обдурив мене Ваш бред.
Ви лиш пірїнка в бруднім русі,
коли світи біжать вперед!
Ніколи час так не горів
у світлі місяця і Марса!...
Бо очі Леніна і Маркса
нам протинають тьму віків,
од них огню спіральні кола,
неначе пісня комсомола:
"Наш паротяг, вперед лети,
в Комуні будем скоро!...
Нам більше нікуди іти,
над нами зорі... зорі!...
Ми діти тих, хто виступав
в бій на Центральну Раду,
хто паротяги залишав
і йшов на барикади!"
Так. Не хвилює Ваша мова,
тих, що зросли в крові, в огні...
В Вас одного нема - любови,
І рими кволі та нудні...
Любов і гнів - двигун прогресу
на економіці новій,
й комуністичні інтереси
нас кличуть, щоб фашистське плесо
повстань розвіяв буревій!
Бо тільки ми у гromі бронь
обернем воду на огонь.
Не вий, не вий на прах Тараса,
проклятий пан!... бо він не твій,
його родив народній гнів,
він є співцем нового класа,
що йде тепер в останній бій...
І жив якби Тарас тепер,
він був би членом ВКП!
Пішов би він на бурю-бурю,
так, як і всі, за кний клас...
І не одного панка із Вас
він сам поставив би до муру...

Він за селян віддав ясні
Усі слова і нерви й сили...
Він пригадав би Вам ті дні,
коли в тюрмі його гноїли!...
А з Ним і Ми... - "Вперед за Ради"!
гукнув би Він.... а з ним і маси...
(по всіх світах і штурм і марш...)
Він батько наш і ворог ваш,
він трубадур нового класа,
і спів його нас шле на ката...
Не вий, не вий, же, пан проклятий,
над прахом огненним Тараса,
бо той огонь гуде над степом,
його в залізо оберта!...
Да, ви б лизали у Мазепи
не тільки п'яти, а й... йита
шумлять на наших полі,
нові шляхи, нові міста,
і комунізм - одна мета
горить для нас!... Ми чорноброві,
ми кароокі, молоді...
Пожежі вдаль гудуть руді!...
О, ми прийдемо до вас в огні
і в дорогій Галичині,
в країні змученій і нашій
ми розпатроним кодро ваше!
Звичайно, можна тільки в Львові
Вам так писати і слати громи
на нас у дні оці тривожні...
Але громи у Вас порожні,
а в нас?!... Ви чуєте, о-у-у...
гуде огонь... прийдіть до нас...
і у вечірній ніжній час
Вас привітає ГПУ...

у.

Робітники усіх країн,
Цей час настане скоро, скоро!...
Тоді наллється кровю зорі,
І загремить останній взвін...
Їм грізний сон, нам - юна мить...
Затихнуть радісно заводи...
Крок кавалерії й піхоти
Європі в груди буде бить!...

О, це не казка і не мить
і не легенда Іордана
Заасфальтовані майдани
під міліонами чобіт
розтануть воском, і копита
в смолі й крові помчать у даль...
На думку - думка, сталь - на сталь,
вгорі над черепом розбитим...
В циліндрі він лежить на розі,
лиш пальці скручені - до зор!...
І ситий ворон у знемозі
над ним вартує і крізь сльози
в останнє кряче:
Я бачу тіні, рухи й лиця,
мурашки морем по мені...
Я наче никну на коні,
зо мною шабля і рушниця,
Мов губи сохнуть од снаги,
І серце щось до крику чує!...
Нехай юрба кругом вирує
бурунно в мурів береги...
Я бачу тіні легійони...
З усіх країв вони ідуть,
всі замордовані, забиті,
в морях восторгу і побіди,
Гремить надземною грозою:
"Ура!" і "Слава" й "Гох"...
Он Маркс хитає бородою,
нового світу Саваоф...
І Гане тінь, з платком на шиї,
ніхто сміятися не вміє,
як він і Байрон!... Волг і Сен
шумлять об'єднані потоки,
злились живих і мертвих кроки,
і в шумі гордому знамен
ідуть Домбровський і Варлен !...

(Інститут Тараса Шевченка - Кабінет Радянської Літератури
"Шляхи розвитку української пролетарської літератури"
(Літературна дискусія, 1925-28 р.). Видавництво ВУРПС "Український Робітник", Харків, 1928 р. Стор. 320-324.).

Тоді ж, як по команді реагувало ще кількох московсько-советських підлабузників на це "Послання" Маланюка, а серед них і Я. Савченко.

Є. Маланюк зареагував своєю блискучою "Реплікою", яку

тут наводимо в цілості:

Є. Маланюк.

РЕПЛІКА.

"Не сперечатимусь; я син свого народу -
Сліпця відвічного, каліки і раба,
І, мабуть, таки так, що образ Квазімодо
Із образів усіх найбільш мені припав.
То ж хай оттак: страшний, великий, незугарний
Я - лихом виплекан і викохан у тьмі,
Щоб в рухах дзвонаря нестримано і марно
Казився лютий гнів непримиренний мій.
Щоб в чорний час зневаг, насильства, гвалту й муки,
Коли регоче хам над німеччю краси, -
Враз вовком кинутись, налять залізом руки
І кровю ворога жагу свою зросить!
Стою в височині, в стрільчастій амбразурі,
А там внизу, де - наймити, старці
І красний Шатопер, ще несвідомий бурі,
Яка пала в очах, яку держу в руці.

* * *

А. ХВИЛЯ : "ЯКА Ж ЕВРОПА? ЯКА РОСІЯ?"

У цій статті А. Хвиля широко використовує в обороні супрематії Московщини "аргументи" якими орудував ще М. Драгоманов. Драгоманов закликав підтримувати впливи московської літератури, тому, що, мовляв, без неї не будемо могли знати й європейської літератури. Цей же аргумент висуває й А. Хвиля:

"Здається нам, грішним, що таких людей, які б знали досконало закордонні мови і знали їх як слід, розуміючи саму природу мови, щоб учитися останніх досягнень в галузі культури за кордоном, - таких людей, здається, у вас немає. Правда? А коли так, то чого ж це ви розкричалися, так страшенно галасуєте на Росію й ні в якому разі не хочете навіть глянути на її культурно-літературну спадщину? Скільки, тов. Миколо, треба років, щоб члени Вапліте могли серйозно підійти до Заходу, вивчити його і взяти безпосередньо в нього потрібне для розвитку української літератури? Скільки треба років, щоб ми мали кілька гарних перекладів на укра-

інську мову західно-європейських класиків? Ви скажете, що мова - то є технічна справа? Може й так, але ж ви знаєте, яке значіння має ця "техніка"? Га? Що скажете? А чого ж ви так вередуете, підіймаєте такий галас на російську літературу? "

.....
"Хіба формування нових пролетарських сил в галузі мистецтва в Росії не є питання у тій самій мірі наше з вами, тов. Миколо, так само, як і на Україні? Хіба однаково нам з вами, якими шляхами піде цей процес? Ні, не однаково. Справа мистецтва в радянській Росії в тій же мірі повинна цікавити нас, як цікавить своє мистецтво, своя література. Бо інакше розбрат в культурному будівництві може бути перекинуто на політичні взаємини, може вносити певні перепони соціалістичного будівництва. Отже, одностайно, єдиним фронтом, спільно українці, росіяни, німці й поляки - маємо творити культурну справу революції.

Це про нове. А далі про старе. Скажіть, тов. Миколо, чи слід вам кидати гасла нехтування тієї спадщини, що є в російській літературі?"

.....
"... ми за те, щоби вивчити критичне лезо Белінського й оволодіти ним. Ми за те, щоб художнє слово Льва Толстого стало до певної міри новим придбанням техніки літературного слова українських письменників. Ми за те, щоб художня творчість Пушкіна, Чермонтова й інших видатних письменників стала доступною для широких кол українських письменників. Нема чого зараз згадувати нам про помилки Белінського, що в свої часи нехтував Шевченка. Нема чого говорити про те, що певні видатні російські письменники з погордою, з усмішкою дивились на можливість розвитку української літератури. Якими б вони не були геніяльними, вони в певній мірі відбивали свою добу.

Отже, тов. Миколо, є чого вчитися в старій літературі росіян, є чому вчитися і в новій. І не тільки вчитися, але і йти разом. А ви говорите: "Ми під впливом своєї економіки прикладаємо до нашої літератури не слов'янофільську теорію самотності, а теорію самотності, а теорію комуністичної самотійности... Росія ж - самотійна держава? Самотійна. Так, і ми самотійні.... На яку із світових літератур вона (це, тов. миколо, ви говорите про літературну молодь - про всю українську літературу - А.Х.) мусить взяти курс, у всякому разі не на російську, це рішуче і без всяких застережень. Від російської літератури, від її стилю українська поезія мусить яко-мога швидше тікати. Не треба плутати нашого політичного союзу з літературою..."

.....
"Коли є вплив економіки, значить, є певний фактор до створення політичних орієнтацій, значить, він повинен відбитися в усіх галузях нашого будівництва, в тому числі й в літературі. А чи є в нас дані говорити за те, що наша економіка випирає з єдиного фронту й веде до розриву його? Чи є в нас дані говорити про те, що для нашої економіки єдиний шлях - орієнтація на Захід, але ні в якій мірі не на Росію? - Нема! Нема тому, що єдина система нашого економічного будівництва, єдиний фронт господарчого й політичного союзу робітників і селян Спілки проводить до утворення могутнього єдиного цілого господарчого організму. От і все! А ви куди завернули? Ви почали з економіки й на основі цього наче б то хотіли довести конечну потребу рішучого й без застережень повороту орієнтації в справі літератури? Погано. І що-то воно таке за "теорія" комуністичної самостійності? Виходить якось по-хлопчому. Росія самостійна і ми самостійні. Що це значить? "

.....
"..... а далі треба сказати - й робимо те, що хочемо, орієнтуємося прямо на Захід, і все. От тобі й на! Не туди, не так! В кожному кроці нашого будівництва, товаришу Миколо, є певна відповідальність, повинна бути не тільки за самих себе, а за всі народи, що населяють Союз наших республік."

.....
Отже, лозунг проти "літературної Росії" маємо замінити другим лозунгом "разом із літературною Росією". Озброївшись усім знаряддям західно-європейської техніки, будемо будувати нашу літературу. Тільки без месіянства, без месіянства, без просвітянства, без різних вибриків і хлопячих "академічних" лозунгів.

В свій час з приводу цього (тоб-то з приводу літератури) але з приводу другого випадку, говорив Драгоманов і кликав українську демократію не відштовхнути себе в справі літератури від російської революційної демократії, а йти разом з нею. Це було тоді, коли Драгоманов боровся з українофільськими настроями, підходячи в багатьох випадках до вирішення справи з чисто ліберальними респектами. Але в основному він мав рацію. Він говорив, що для повалення царату, яки панує над усіма народами Росії, потрібна спілка демократії всіх народів, одностайність усіх думок і виступів. Інакше повалити царат неможливо. Візьміть і прочитайте його "Чудацькі думки про національну справу", "Листи на Наддніпрянську Україну", його "Історичну Польщу та великоросійську демократію" і інші і інші твори.

Багато знайдете ви там наївного по теперішньому часі,

а багато й користного. І уявіть собі, що в основному свого часу Драгоманов переміг, а Вартовий (Грінченко) був розбитий. Тепер питання стоїть інакше, ми повалили царат, розігнали буржуазію, але можливо ще довго доведеться нам в оточенні світового капіталу будувати нове життя. І невже зараз будемо кидати гасла розбрату? Чваньковитости?

Товаришу Миколо, ми любимо робітничо-селянську Україну, прагнемо підняти її на вищий культурний рівень, дбаємо й прикладаємо сил, щоб зробити її уквітчаною господарчими й культурними здобутками. Але коли перед нами повстає питання: разом чи не разом іти з пролетарською робітничо-селянською Росією, то ми кажемо, кричимо, галасуємо - і так робимо - разом, поруч, у братерській спілці й не інакше, бо все, що інше, то не наше, то "од лукавого".

(А. Хвиля. "Про наші літературні справи", "Комуніст" ч. 96, рік 1926*).

*

З передмови М. Хвильового до збірки поезій Василя Елланського:

"Для соціального лірика склалась неможлива ситуація. З одного боку, ти переможець, а з другого - ти зовсім навпаки і ніяк не переможець. Однією рукою ти мусиш співробітничати з дрібною буржуазією, а другою - ти наказуєш собі боротись із нею. З одного боку, ти мусиш (обовязково мусиш) душити "живе слово", бо воно є не що інше, як продукт буржуазної культури, але з другого - ти, наперекір диктатурі пролетаріату, сам хочеш почути це "живе слово", бо ти вже затоскував за ним і задихаєшся в сірій, нудній і роздериротазивотній казенщині" Спархіяльних Ведомостей, що її, казенщину, до речі породжує те буття, яке відзначає твою свідомість (підкреслення мої - А. Х.)

А. Хвиля "До організації літературних сил" ("Комуніст" 22-25 січня 1927 р.)

....."І хай товариші не гніваються, - що хочуть чи не хочуть вони цього, а Донцов та інші фашисти із закордонного табору будуть висвітлювати цей факт як "психологічну" перемогу українського націоналізму, бо й справді - чи свідомо знову продовжується стару лінію? Відповіді на це не маємо, а факти самі за себе говорять....."

.....
"Український фашист Донцов вважає, що "головною справою тепер на Україні є: надати жовто-блакитній ідеології

* Читаючи ці скеровані проти Хвильового слова, і порівнюючи хоч би зі словами Ю. Шереха ("МУР" ч. 2) і інших "хвильовистів" - хочеться вивести їх назву від Хвилі, а не від Хвильового.

сили фанатизму й жорстокости, яка б забезпечила їй перемогу". Шляхи всякого фашизму, в тому числі українського, ми знаємо"

А. Хвиля. "Ясною дорогою" ("Комуніст" 15 травня 1937 р.)

.....
"Тут розгорталася дискусія, що кинула націоналістичні гасла, а за кордоном Маланюки й Донцови - українські фашисти потирали руки, сподіваючись заколоту на Радянській Україні в комуністичній партії".

.....
"Своїми гаслами: "геть від Москви, бери психологічну Європу", голова Вапліте тільки переказував лише власне те, що формували українські буржуазні літератори".

.....
"Бо не даремно український фашист Донцов на початку літературної дискусії писав: "Головною справою тепер на Україні є... надати жовтоблакитній ідеології сили фанатизму й жорстокости, яка б забезпечила їй перемогу..."

І, нарешті, не даремно той же фашистський орган "Літературно-Науковий Вістник" у кінці 1926 р. характеризує виступ Хвильового, писав, "Правда, Хвильовий застерігається, що "не треба плутати політичного союзу з літературою", але, на нашу думку, визволення української культури з-під убійчих впливів російських і введення її в блискучу родину західних національних літератур, матиме вплив на весь спосіб думання нашої інтелігенції і приведе многих до переконання, що можна навіть, лишаючись комуністом, бути свідомим того, що "політичний союз із Москвою" є в дійсності колоніальна залежність, та що в силу економічних і культурних причин Україна може бути або московською колонією, або справді самостійною нацією".

Ми вже не будемо говорити про загальновідому справу, що жовтень поклав нові основи взаємин між народами колишньої Росії, що жодних колоніальних елементів взаємин між цими народами немає й не може бути, бо комуністи не можуть стати колонізаторами, бо вони є авангард робітничої класи, бо, нарешті, партія вживає всіх заходів, щоб лишки русотяпства викоринити назавжди. І воно буде вирвано! "

.....
"Але справа тут далеко глибша, і міститься вона не в цьому. Коли вузьколюбим українським емігрантам-націоналістам від злости в голові все перевертається догори ногами, то, як бачимо з наведеної цитати, пани Донцови раді обіднатися і з "комуністами", тільки такими, що, ідучи шляхом Хвильового, нарешті дійшли до того, що "є в дійсності колоніальна залежність" від Москви. Як бачимо, фашизм може простити й комуніста, коли той фактично дійде до чистого націоналізму й стане в його руках зброєю".

elib.nplu.org

З М І С Т :

I. "Дискусійне" з біографії Миколи Хвильового.....	I ст.
II. Ідеологічними манівцями.....	32 "
III. Політична проблематика партії й лінія уряду, як ідеологічна основа творчості Хвильового і як тло початкової фази "літературної дискусії".....	52 "
IV. Погляди, що їх боронив Хвильовий на початку "літературної дискусії".....	56 "
У. Між "Загірньою Комуною" і українським націоналізмом.....	76 "
УІ. Шляхом самообпльовування і донощцтва.....	115 "
УІІ. Що ж нам "дав" М. Хвильовий і в яких цілях його захвалюють "хвильовисти"?.....	139 "
ПРИМІТКИ.....	156 "

ДОДАТКИ.....	ст. I- 49 "

УВАГА:

Всі підкреслення в тексті належать авторові цієї праці.

elib.nplu.org

ДЕ - Я К І З П РА Ц Ь Т О Г О Ж А В Т О Р А :

"ЛЕСЯ УКРАЇНКА" - ст. 110, 1945 р.

"Перед нами дуже змістовна й річево написана праця; автор її крок за кроком розкриває і освітлює той нелегкий та довгий шлях, яким простувала Л. Українка... Автор старанно стежить за розвитком ідей творів Л. Українки, тримаючися послідовності в часі... першу частину закінчує автор вдумливим розбором ..."Камінного Господаря"... Друга частина...приносить ряд поправок до твердження З. Петрова про подібність "Лісової пісні" до "Затопленого дзвону" Гауптмана". ("Вежі" ч.1, 1947 р.)

"Дякує докладний огляд усієї творчості Л. Українки, наведено багато прикладів з її лірики, поем, драм та драматичних поем... і висловлюючи чимало сміливих дискусійних думок...автор приходить до висновку, що Л. Українка в своїй творчості "доходить до апотеози влади, як природного закінчення мужнього світогляду великих націй".... Написана з вичерпанням багатого матеріялу зі спадщини великої поетеси. Багато в ній дискусійного, полемічного, але вона цікава... ця розвідка Р. Задеснянського читається легко і цікаво". ("Пу-гу" ч.37, 1947 р.)

"Коли уважно слідкуємо як Р. Задеснянський, рік за роком і крок за кроком аналізуючи творчість нашої найбільшої поетки, вибирає з неї найістотніше, і порівнюючи - зазначає ступені еволюції - перед нашими очима повстає вся незрівняна велич Л. Українки..... Ціла праця про еволюцію світогляду Л. Українки - це винятково цінна поява на нашому винятково запсаміченому ринку...Цікаве підкреслення протилежності уявлень і понять, які виступають у народніх віруваннях німців і українців". ("Орлик" ч.9, 1947 р.)

"ЗИБРАНІ ТВОРИ" Л. УКРАЇНКИ I-II, ст. 190, 1951 р.

....."Особливу увагу слід звернути на дуже цінні аналітичні статті Р. Задеснянського, в яких він, дякує свою інтерпретацію, полемізує з тими критиками, що з наказу чи перекона-

ння підсували Лесі Українці світогляд незгідний з її дійсним національним обличчям" ("Овид" ч.4, 1953 р.)

"УКРАЇНА" ТОМ I : Т. II, Накладом С.У.М., Канада.

"Це курс українознавства для гуртків молоді й самоосвіти, а з окрема в другому томі знаходимо розділи про українську мову та історію української словесної творчости до Шевченка включно. I. том "Україна" ми вже обговорювали в одному з попередніх чисел "Овиду", як теж і інші твори Р. Задеснянського. Всі вони відзначаються оригінальним підходом і цікавою та відважною оцінкою усього, що входить в коло дотичної праці автора" ("Овид" ч.10, 1953 р.)

"ЩО НАМ ДАВ ХВИЛЬОВИЙ?" стор. 110, 1955 рік.

"Ця книжка правильно розцінює шкідливість писань М. Хвильового для української ідеї... виявляє моральну гниль такої творчости. Нею велику прислугу віддав автор українській суспільности". ("Америка" ч. 142 за 1955 р.)

"У висліді дуже сумлінної аналізи літературних творів і статей М. Хвильового, автор виказує, що все те, що на початку сказав Хвильовий - було раніше дебатовано на партійних з'їздах... Автор доказує як зручно підхоплював Хвильовий тематику, вибрану з московськ. ідеоль. проблемів і препарував її з ідеольогічними впливами Донцова і Л.Н.В., які в той час мали доступ і їх читали в Україні... Хвильовий покався щиро і ... опісля почав винищувати доносами і провокацією, оскаржуючи ... за "хвильовизм" і "мазепинські" концепції. Автор гостро розправляється з прихильниками т. зв. "хвильовизму". Дуже поважним закидом є закид пофальшовання "хвильовистами" творів Хвильового" ("Овид" ч. 8-9, 1955 р.).

ДЕ-ЯКІ З ПРАЦЬ ТОГО-Ж АВТОРА ОПУБЛІКОВАНИХ ПІД ІНШИМИ ПСЕ -

ВДОНІМАМИ:

"НАЦІОНАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ ДРАГОМАНОВА ТА ЇХ ЗНАЧІННЯ"
(стор. 110, 1951 рік).

ця капітальна праця -згадує і про вплив думок Драгоманова та фатальний і катастрофальний перебіг подій в Україні в осе-

*

величина і повинен цікавити лише тих українців, котрі, ступаючи ворогознавство, вивчатимуть Московщину, як казав Гете:
1-й "Wer den Feinden will verstehen
muss ins Feindes Lande gehen".

"Дальші два нариси - присвячені трагедії Миколи Гоголя та драмі Г. Ібсена "Ворог народів" (вічно актуальна комедія). Ціла книга написана дотепно, жваво й з великим знанням наших та чужинних літературних обставин і тла. Кожен читач, прочитавши цей том довідається багато цікавих і важливих та нових для нього фактів з всесвітнього та українського письменства"

(з "Нових видань", "Українське Слово" ч. 809, Париж, 1957 р.)

Р. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ. "АПОСТОЛ УКР. НАЦІОН. РЕВОЛЮЦІЇ".
(стор. 240, 1956 рік).

"Прочитав і другий том "Апостола". Багато цікавого, багато нового"..... (Р. Купчинський, 3 грудня 1957 р.)

Р. МЛИНОВЕЦЬКИЙ "ГЕТЬМАН МАЗЕПА В СВІТЛІ ФАКТІВ І ДЗЕРКАЛІ "ІСТОРІЇ"

(стор. 136 і 16 стор. ілюстрацій та фотокопій, 1957 р.)

"Передвісник вшанування пам'яті Мазепи..... Гетьман Іван Мазепа в праці Р. Млиновецького являється перед нами не постаттю з рамців романтичної повісти, а людиною реальною і серйозною, що свідомо своїх дій і державницьких прямивань, але тверда дійсність зачасто відкривала перед ним провалля невдач, яких Великий Гетьман був свідомий, обминав їх всіма силами свого великого духу, бажаючи корабель Української Держави випроводити на чисті води..... "Гетьман Мазепа" Р. Млиновецького частенько, при читанні, стискає болем серце, частенько захмарюється чоло, але читається з духовою гордістю і полегшою. Поздоровляючи автора з цією новою працею, поручаємо її нашим вдумливим читачам, що дорожать мазепинською славою, і дай Боже, щоб ця праця була угольним каменем під інші капітальні праці, що мали б вшанувати 250-річчя з дня смерті Великого Гетьмана Івана Мазепи".

(Д-р. Д. Бучинський, Мадрид, "Біблос", 1958 р., ч. 7-8)

Р. МЛИНОВЕЦЬКИЙ "ГОЛОД НА УКРАЇНІ В СВІТЛІ УРЯДОВИХ ДА-
НИХ" стор. 60, 1958 рік.

Основна частина цієї праці була друкована в "Гомоні України (Канада), а також у часоп. "Наш Клич" (Аргентина) 1958.

*

"Книжки прочитав усі й захоплювався ними"
М. Ломацький . 27.IV. 1958 р.

В И Й Ш Л И А Б О Д Р У К У Ю Т Ь С Я :

Р. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ:

КРИТИЧНІ НАРИСИ. Том I . "Велетні і пігмеї літературного Олімпу". (на вичерпанню)

КРИТИЧНІ НАРИСИ. Том II. "Апостол української національної революції". (друкується друге видання).

КРИТИЧНІ НАРИСИ. Том III. "Національно-політичні погляди М. Драгоманова". (вичерпаний).

КРИТИЧНІ НАРИСИ. Том IV. "Творчість Лесі Українки"

КРИТИЧНІ НАРИСИ. Том V. "Що нам дав М. Хвильовий?"

КРИТИЧНІ НАРИСИ. Том VI. "Творці "ренесансу 20-их років". (на вичерпанню).

КРИТИЧНІ НАРИСИ. Том VII. (М. Вороний, Л. Старицька-Черняхівська та інш.)

* *
*

Вийшли такі праці того ж автора під іншим псевдом:

Р. МЛИНОВЕЦЬКИЙ. "ГЕТЬМАН МАЗЕПА В СВІТЛІ ФАКТІВ ТА ДЗЕРКАЛІ "ІСТОРІЙ" (перше видання вичерпане, готується друге).

Р. МЛИНОВЕЦЬКИЙ. "ГОЛОД НА УКРАЇНІ В СВІТЛІ УРЯДОВИХ ДАНИХ" (вичерпано).

Р. ПАКЛЕН. "ПРАВДА ПРО МОСКОВСЬКУ НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІТИКУ НА УКРАЇНІ ТА ЗА ЇЇ МЕЖАМИ".

* *
*

B₉₃ 1470

5/2

elilib.nplu.org